

وزارت معارف

معینیت انکشاف نصاب تعلیمی
و تربیة معلم
ریاست عمومی انکشاف نصاب
تعلیمی و تألیف کتب درسی

تعلیمات مدنی

صنف ۱۲

تعلیمات مدنی - صنف دوازدهم

کتابهای درسی متعلق به وزارت معارف بوده خرید و فروش آن جدا ممنوع است. با متخلفین برخورد قانونی صورت می گیرد.

سرود ملی

دا وطن افغانستان دی
کور د سولې کور د تورې
دا وطن د ټولو کور دی
د پښتون او هزاره وو
ورسره عرب، گوجر دي
براهوي دي، قزلباش دي
دا هیواد به تل ځلېږي
په سینه کې د آسیا به
نوم د حق مودی رهبر

دا عزت د هر افغان دی
هر بچی یې قهرمان دی
د بلوڅو د ازبکو
د ترکمنو د تاجکو
پامیریان، نورستانیان
هم ایماق، هم پشه پان
لکه لمر پر شنه آسمان
لکه زړه وي جاویدان
وایو الله اکبر وایو الله اکبر

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

وزارت معارف

معینیت انکشاف نصاب تعلیمی و تربیه معلم
ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی
و تألیف کتب درسی

تعلیمات مدنی

صنف دوازدهم

۱۳۹۶

ه.ش

مؤلفان:

- مؤلف محمد انور مشفق
- سرمؤلف میر عبید اللہ فاضل
- پوهنیا محمد فاروق عمر خیل

ایدیت مسلکی:

سرمؤلف محمد افضل حضرتی

ایدیت زبان

پوهندوی عبدالرازق اسمر

کمیٹہ دینی، سیاسی و فرهنگی:

- دکتور شیر علی ظریفی مسؤول پروژہ انکشاف نصاب تعلیمی.
- دکتور عبدالصبور فخری.
- فیضان اللہ آنس
- حبیب اللہ راحل مشاور وزارت معارف در ریاست انکشاف نصاب تعلیمی.

کمیٹہ نظارت:

- دکتور اسد اللہ محقق معین انکشاف نصاب تعلیمی و تربیہ معلم.
- دکتور شیر علی ظریفی رئیس پروژہ انکشاف نصاب تعلیمی.
- دکتور محمد یوسف نیازی سرپرست ریاست عمومی انکشاف نصاب تعلیمی و تألیف کتب درسی.

طرح و دیزاین: رحمت اللہ غفاری

تنظیم امور چاپ: محمد کبیر حقمل رئیس نشرات و اطلاعات وزارت معارف.

بسم الله الرحمن الرحيم

پیام وزیر معارف

سپاس بیکران آفریده گاری را که انسان را در احسن تقویم آفرید و او را قدرت بیان بخشید و به زیور علم و اندیشه آراست و درود بی پایان بر پیامبر مکرم اسلام حضرت محمد مصطفی - صلی الله علیه وسلم - که معلم بزرگ انسانیت است و پیام آور رحمت و هدایت و روشنایی.

تعلیم و تربیت نقطه آغاز هر تحول و سنگ بنای توسعه در هر جامعه است. هدف اصلی تعلیم و تربیت به فعلیت رساندن نیروهای بالقوه انسان و شکوفا کردن استعدادهای درونی وی است.

کتاب درسی یکی از ارکان مهم در فرایند تعلیم و تربیت محسوب می شود که هم گام با تحولات و پیشرفت های علمی نوین و مطابق با نیازمندی های جامعه تهیه و تألیف می گردد و باید دارای ظرفیت و ظرفیتی باشد که بتواند آموزه های دینی و اخلاقی را توأم با فرآورده های علوم جدید با میتودهای نوین به شاگردان منتقل کند.

کتابی که اکنون در اختیار شما قرار دارد، بر اساس همین ویژه گی ها تهیه و تألیف شده است. سعی وزارت معارف همواره براین بوده که نصاب تعلیمی و کتب درسی معارف کشور، متکی بر مبانی تعلیم و تربیت اسلامی و حفظ هویت ملی، مطابق با معیارهای علمی و روشهای تربیتی نوین بوده، استعدادهای دانش آموزان را در همه زمینه های اخلاقی و علمی شکوفا گرداند و قدرت تفکر، ابتکار و حس جستجوگری را در آنها تقویت بخشد. ترویج فرهنگ گفتگو و رواداری، تقویت حس وطن دوستی، مهربانی، گذشت و هم بستگی از خواست های دیگر وزارت معارف است که باید در کتب درسی متبلور باشد.

کتاب های درسی بدون داشتن معلم خوب و مسلکی نمی تواند اهداف مورد نظر را بر آورده سازد. معلم یکی از ارکان مهم تعلیم و تربیت و مجری برنامه های آموزشی و تربیتی است. از معلمان و آموزگاران خوب، متعهد و دلسوز کشورم که ستیزه با سیاهی و نادانی را پیشه خود ساخته اند، صمیمانه آرزومندم که با تطبیق دقیق و مخلصانه نصاب تعلیمی، کودکان و جوانان میهن را بسوی فتح قله های رفیع دانش، اخلاق و معنویت رهنمون گردند.

کامیابی نظام آموزشی کشور بدون هم کاری جدی مردم غیر ممکن است. ازین رو از همه اقشار و افراد ملت شریف افغانستان، به خصوص از خانواده ها و اولیای محترم شاگردان خواهمشندم که از هیچ گونه هم کاری در جهت تحقق اهداف معارف دریغ نورزند. همچنان از همه نویسندگان، دانشمندان، متخصصان تعلیم و تربیت و اولیای محترم شاگردان تقاضا می شود که با رایه نظریات و پیشنهادات سالم و نقدهای سازنده خود وزارت معارف را در بهبود هر چه بیشتر کتاب های درسی هم کاری نمایند.

لازم میدانم از تمام مؤلفان دانشمند و کارمندان اداری و فنی وزارت معارف که در تهیه، تألیف، طبع و توزیع این کتاب زحمت کشیده اند و از همه نهادهای ملی و بین المللی که در زمینه چاپ و توزیع کتب درسی هم کاری نموده اند، قدردانی و تشکر نمایم.

در اخیر از خداوند منان استدعا دارم که به لطف بی پایان خود، ما را در تحقق آرمان های مقدس معارف یاری رساند. إنه سمیع قریب مجیب.

دکتور اسدالله حنیف بلخی

وزیر معارف

تعلیمات مدنی

۱	فصل اول: دولت
۲	اهداف فصل
۳	ضرورت به دولت
۷	اقسام دولت
۱۱	ساختار دولت
۱۷	قانون
۲۱	قانون اساسی
۲۶	خلاصه فصل اول
۲۷	فصل دوم: مشارکت سیاسی
۲۸	اهداف فصل
۲۹	مشارکت سیاسی چیست؟
۳۳	شیوه‌های مشارکت سیاسی
۳۹	مشارکت زنان
۴۲	خلاصه فصل دوم
۴۳	فصل سوم: روابط بین‌المللی
۴۴	اهداف فصل
۴۵	ابزار روابط بین‌المللی
۴۹	روابط اقتصادی
۵۵	روابط سیاسی
۵۹	روابط فرهنگی

۶۳	جهانی شدن
۶۶	خلاصه فصل سوم
۶۷	فصل چهارم: حقوق بشر
۶۸	اهداف فصل
۶۹	تاریخچه حقوق بشر
۷۵	اعلامیه جهانی حقوق بشر
۷۹	کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان
۸۲	خلاصه فصل چهارم
۸۳	فصل پنجم: دموکراسی
۸۴	اهداف فصل
۸۵	تعریف و ماهیت دموکراسی
۸۹	اهداف، اصول و لوازم دموکراسی
۹۳	دموکراسی در افغانستان
۹۸	خلاصه فصل پنجم
۹۹	فصل ششم: رسانه‌ها
۱۰۰	اهداف فصل
۱۰۱	به افکار عمومی و رسانه‌ها آشنا شوید
۱۰۵	انواع رسانه‌ها
۱۰۹	رسانه‌ها و دموکراسی
۱۱۲	آزادی بیان و اخلاق رسانه‌یی
۱۱۵	خلاصه فصل ششم

فصل اول

دولت

- ضرورت به دولت
- اقسام دولت
- ساختار دولت
- قانون
- قانون اساسی

ACKU

اهداف فصل

از شاگردان انتظار می‌رود که به اهداف دانشی ذیل دست یابند:

- مفهوم دولت را بدانند؛
- ضرورت وجود دولت را درک نمایند؛
- با وظایف دولت آشنا شوند؛
- ساختار دولت افغانستان را بدانند؛
- با مفهوم قوای سه‌گانه آشنا شوند؛
- قوه مجریه را بشناسند؛
- قوه مقننه را بشناسند؛
- قوه قضاییه را بشناسند؛
- مفهوم قانون را بدانند؛

از شاگردان انتظار می‌رود که به اهداف مهارتی ذیل برسند:

- مفهوم دولت را توضیح داده بتوانند؛
- ضرورت وجود دولت را تشخیص و بیان نموده بتوانند؛
- انواع دولت را نام برده بتوانند؛
- وظایف دولت را تشخیص و فهرست کرده بتوانند؛
- ساختار دولت افغانستان را توضیح داده بتوانند؛
- قوای سه‌گانه دولت را تفکیک کرده بتوانند؛
- وظایف قوه اجراییه را توضیح داده بتوانند؛
- وظایف ولسی جرگه و مشرانو جرگه را فهرست کرده بتوانند؛
- قانون را تعریف نموده بتوانند؛
- انواع قانون را فهرست نموده بتوانند؛
- وظایف خود را در قانون اساسی توضیح داده بتوانند؛
- قانون اساسی و قوانین عادی را تفکیک کرده بتوانند؛
- مفهوم انتخابات را بیان نموده بتوانند؛
- اهمیت انتخابات را تشریح کرده بتوانند؛
- سیستم‌های انتخاباتی را توضیح داده بتوانند؛

ضرورت به دولت

سال گذشته در مورد نظم اجتماعی، تغییرات اجتماعی، نا برابری اجتماعی، مشکلات اجتماعی آگاهی حاصل نمودید، در این درس به ضرورت دولت که با هر کدام آن‌ها ارتباط متقابل دارد، آشنا می‌شوید.

مباحثه نمایید

- چرا به دولت ضرورت داریم؟
- دولت چیست؟

اگر در یک گردش دسته جمعی با دوستان خود، جهت میله به یک منطقه زیبا به تفریح بروید، خواهید دید که اجرای این برنامه، بدون رعایت یک سلسله ضوابط و مقررات ممکن نخواهد بود؛ به این معنا که:

هدف دوستان باید آشکار باشد، راه رسیدن به آن مشخص شده و همه افراد باید به طور منظم و هماهنگ با همدیگر کار نمایند و از خود سری اجتناب کنند. بر علاوه، همین برنامه ساده گردش به شما آشکار خواهد کرد که نه تنها مقررات و قوانین لازم است؛ بلکه باید اشخاصی در گروه شما باشند که مراقب اجرای قوانین بوده مسئولیت رهبری و قیادت گروه را به عهده داشته باشند تا از بروز تخلفات و هرج و مرج جلوگیری نمایند. وقتی گردش ساده بدون مقررات و قوانین و بدون سرپرست و رهبری نظم نداشته باشد، چگونه امکان دارد جامعه، با همه گسترش و پیچیده‌گی بتواند، بدون قانون و رهبری نظم و دوام داشته باشد؟ بنابر این گفته می‌توانیم جامعه نیاز به دولت دارد، و از همین جهت است که از دیرزمان اجتماعات انسانی متوجه این ضرورت مهم شده اند و به تشکیل دولت‌های کوچک و بزرگ اقدام کرده اند. اگر در جامعه دولت نباشد، کار همه بخش‌ها مختل می‌شود و مردم قادر نخواهند بود ضروریات روز مره خود را مرفوع سازند. اکنون که دانستیم جامعه به دولت ضرورت دارد پس لازم است بدانیم که دولت چیست؟ در مفهوم عمومی دولت به معنای مجموعه سازمان اجرایی که قدرت اداره جامعه به آن داده شده است می‌باشد.

کلمه دولت دو گونه استعمال دارد.

اول- مجموعه سه عنصر (سرزمین، مردم و حکومت) را دولت گویند. که در این استعمال با کلمه کشور مترادف است. و حکومت یک جزء آن شمرده می شود.
دوم- مجموعه ارگان ها و ادارات حاکمه یک کشور (قوه مقننه، قوه مجریه و قوه قضاییه) که کلمه دولت در این استعمال با کلمه حکومت مترادف می باشد. البته مراد این کلمه در هر جا از محتوای کلام فهمیده می شود.

با عناصر متشکله دولت آشنا شوید.

۱- مردم یا جمعیت (نفوس)

یکی از عناصر اساسی برای تشکیل یک دولت وجود جمعیتی از انسان ها است که دولت را می سازند و بدون آن ها دولت معنا پیدا نمی کند.

۲- سر زمین یا قلمرو: ساحه خاک یا قلمرو، یکی دیگر از عناصر اساسی تشکیل دهنده دولت پنداشته می شود، سر زمین یک کشور عبارت از محدوده جغرافیایی معینی است که جمعیتی از افراد در آن مسکن گزین بوده و در آن تشکیل حکومت می دهد.

۳- حکومت: در علم سیاست، حکومت وسیله یی تلقی می شود که برای برقراری نظم، ایجاد امنیت داخلی و خارجی و تأمین رفاه و خیر مردم از طرف دولت ایجاد شده است.

فرمانروایی: فرمانروایی عالی ترین قدرت دولت قانون گذار و اجرا کننده قانون است. قلمرو حاکمیت برای اعمال قدرت تا آن جاست که با حقوق دیگر دولت ها تداخل نداشته باشد. امروز این اصل پذیرفته شده که فرمانروایی دولت، بر خاسته از خواست و اراده مردم است به این دلیل، رژیم های سیاسی خود را نماینده مردم می دانند.

❁ با گروه خود راجع به عمده ترین عنصر متشکله دولت که به دولت ماهیت حقوقی و سیاسی می دهد بحث نمایید و نتیجه بحث خود را به دیگران بیان کنید.

هرگاه در یک جامعه حکومت نباشد جامعه به کدام مشکلات مواجه می‌گردد؟

طوری که خواندید حکومت برای برقراری نظم، ایجاد امنیت داخلی و خارجی و تأمین رفاه و خیر مردم در دولت ایجاد گردیده است. بنابر این، در هر جامعه شعبات و ارگان‌هایی باید باشند که کار همهٔ مؤسسات را نظارت کنند و به آن‌ها هدایت دهند تا کارهای خود را به موقع اجرا و انجام دهند و نیازهای گوناگون مردم را به وجه احسن مرفوع نمایند.

در واقع حکومت متعلق به مردم است که مردم را رهبری، اداره و هدایت می‌کند و آن‌ها را از آسیب‌ها و خطرهای داخلی و خارجی در امان نگه می‌دارد. هرگاه در جامعه حکومت وجود نداشته باشد در همه امور اجتماعی، اقتصادی و سیاسی اختلال و بی‌نظمی به وجود می‌آید و جامعه، به جهت هرج و مرج، مطلق العنانی، بی‌قانونی، و بی‌فرهنگی، ظلم، خود سری و خود کامه‌گی می‌رود جان، مال و ناموس مردم به خطر می‌افتد و آنارشیزم (هرج و مرج) جای آن را می‌گیرد.

در مورد وظایف دولت چه می‌دانید؟

- اگر چه دولت‌ها در جوامع مختلف به یک شکل نیست؛ اما وظایف مشابه بر عهده دارند که در این قسمت برخی از آن‌ها ارائه می‌گردد:
- وضع قانون و مقررات برای ادارهٔ دولت؛
  - تعیین مسئولان برای اجرای قوانین؛
  - نظارت برای اجرای قانون و جلوگیری از قانون شکنی؛
  - حراست از ارزش‌های دینی و ملی از راه‌های مختلف؛ مانند: مکتب‌ها، پوهنتون‌ها و رسانه‌های جمعی؛
  - تأمین امنیت داخلی؛
  - تطبیق احکام قانون اساسی و سایر قوانین، دفاع از استقلال، حاکمیت ملی و تمامیت

ارضی، طوری که قبلاً گفتیم دولت‌ها وظایف متعدد دارند، امکان دارد برخی از دولت‌ها به خوبی از عهده وظایف برآمده نتوانند، برخی از دولت‌ها که اداره سالم و نظارت دقیق دارند و خود را نزد مردم مسؤول می‌دانند، وظایف شان را در قبال مردم به حیث یک خدمت‌گزار به طور شایسته انجام می‌دهند و خود را از مردم جدا نمی‌دانند.

❁ در گروه خود راجع به تفاوت و تشابه وظایف دولت‌های نو با دولت‌های کهنه بحث نمایید.

مروری بر درس

.....

.....

.....

.....

.....

پاسخ ارائه دارید

- ۱- ضرورت ایجاد دولت را در چند سطر بنگارید.
- ۲- دولت را تعریف نمایید.
- ۳- اگر در یک جامعه دولت وجود نداشته باشد، جامعه به کدام مشکلات مواجه می‌شود؟
- ۴- در مورد اهمیت سرزمین معلومات دهید.
- ۵- وظایف اصلی دولت‌ها را کدام موضوعات تشکیل می‌دهد؟ بیان دارید.

کارخانه‌گی

به هم‌کاری دوستان خویش راجع به علل افزایش وظایف دولت چند سطر بنویسید.

اقسام دولت

پیش از این آموختید که دولت عبارت است از اجتماع دایمی و منظم گروهی از افراد بشر که در زمین معین و مشخص به طور ثابت مسکن گزین اند و مطیع یک قدرت سیاسی مستقل باشند. در درس کنونی با اشکال و اقسام دولت آشنا می‌شوید.

بحث نمایید

مردم جهان، برای زنده‌گی کردن شیوه‌های خاصی دارند. امکان دارد در بعضی موارد عقیده مشترک داشته باشند و در بعضی از موارد متفاوت باشند. یکی از این تفاوت‌ها این است که مردمان جهان دولت‌های گوناگون را تجربه می‌کنند و در جهان انواعی از دولت‌ها وجود دارد.

کدام عوامل اند که باعث انواع مختلف دولت گردیده اند؟ در صنف مباحثه کنید. از زمانه‌های گذشته تا به حال دولت‌ها شکل واحد نداشته و از لحاظ سازمان، درجه استقلال و طرز اداره یک‌سان نبوده، باید دانست که این اختلاف به اثر وقایع تاریخی، موقعیت جغرافیایی، عوامل نژاد و مذهب، درجه تمدن، اوضاع اقتصادی و عوامل دیگر حاصل شده است ولی با وجود اختلاف، دولت‌ها را می‌توان از سه جهت طبقه بندی نمود. از حیث درجه استقلال؛ از نظر ترکیب؛ از نظر شکل حکومت؛

تقسیم دولت از نظر استقلال: دولت ممکن است مستقل یا مناقض استقلال باشد:

دولت مستقل

دولتی است که از حیث روابط بین‌المللی و از لحاظ امور داخلی تابع دولت دیگری نبوده طوری که می‌خواهد قدرت و حاکمیت خود را در امور داخلی و خارجی اعمال می‌نماید.

دولت ناقض الاستقلال

معمولاً دولت ضعیف است که به موجب پیمان و یا بدون پیمان تابع یک دولت قوی باشد. گرچه حدود و حاکمیتی که دولت نیرومند در کشور مناقض الاستقلال اجرا می‌نماید در عهد نامه منعقد فی ما بین تعیین می‌شود و یا بدون عقد قرارداد عملی می‌گردد. ولی اصولاً دولت مناقض الاستقلال از داشتن روابط بین‌المللی کاملاً محروم می‌باشد. علاوه بر استقلال خارجی معمولاً استقلال داخلی دولت‌های مناقض الاستقلال نیز از حیث نگهداری نیروی مسلح، حزب، نشر سکه‌های فلزی و پول کاغذی، نشر بانکوت، معاملات قرضه، اعطای امتیاز در موارد مهم دیگر نیز محدود می‌گردد.

❁ دولت مناقض الاستقلال به کدام دولت اطلاق می‌گردد؟

در مورد تقسیم بندی دولت‌ها از حیث ترکیب چه می‌دانید؟

دومین طبقه بندی که برای دول میتوان قایل شد تقسیم دولت‌ها به بسیط و مرکب می‌باشد. **دولت بسیط یا مرکزی:** به دولت‌هایی اطلاق می‌شود که دارای یک مرکز واحد عمل‌کرد سیاسی هستند. دولت بسیط ممکن است از بخش‌های متعددی تشکیل شده باشد؛ لکن این بخش‌ها به هیچ صورت به نام دولت و یا پخش قدرت پنداشته نمی‌شود. بنابر این در دولت‌های بسیط اوامر، صلاحیت‌ها و پخش و تطبیق قدرت عالیه وظیفه و مسؤولیت دولت مرکزی بوده و سایر بخش‌های متشکله دولت، به تبعیت از دولت مرکزی ملزم می‌باشد. دولت‌های بسیط؛ مانند: افغانستان، ایران، ترکیه و غیره.

❁ با گروه خود بحث نموده نام پنج دولت بسیط را فهرست نمایید.

دولت‌های مرکب Composite States

دولت‌های مرکب یعنی تجمع ارادی چندین دولت حاکم، به دور یک محور قدرت مرکزی و سپردن قسمتی از اختیارات سیاسی به شخص یا نهادی است که در درجه بالاتر از دولت‌های عضو قرار گرفته باشد.

مهمترین انواع دولت‌ها عبارت‌اند از: کانفدراسیون، و کشور فدرال است که به طور مختصر معرفی می‌گردد:

۳- کانفدراسیون Confederation

دولت‌های مستقل است که با حفظ استقلال داخلی و خارجی خود و با حفظ نهادهای سیاسی و حقوقی به وسیله یک پیمان به هم متحد می‌شوند. مطابق به پیمان اتفاق بعضی از صلاحیت‌های حاکمه خود را به یک نهاد مشترک و مرکزی تفویض می‌دارند. این نهاد مرکزی به نام دیت Diete یاد می‌گردد. که حیثیت یک نهاد اجرایی را دارد و به نماینده‌گی از دولت‌های عضو در مواردی که منافع آن‌ها ایجاب کند تصمیم اتخاذ می‌نماید.

اهداف عمده در چنین دولت‌ها تأمین صلح و برقراری امنیت و دفاع مشترک از دولت عضو کانفدراسیون می‌باشد. دولت‌های کانفدراسیون معمولاً به حیث اتحاد غیر ثابت و ناپایدار محسوب می‌شود؛ زیرا به انحلال سوق می‌شود و یا شکل دولت فدرال را به خود می‌گیرد؛ مانند: دولت کانفدراسیون سویس که بعد از انحلال شکل دولت فدرال را به خود گرفت.

در مورد دولت فدرال چه می‌دانید؟

اصطلاح فدرال از کلمه لاتین Foedus مشتق و به معنای قرارداد یا موافقت‌نامه به کار گرفته شده است. در اصطلاح حقوق اساسی به آن دولت‌های مرکب اطلاق می‌گردد که تعدادی از کشورها، ایالات و یا مناطق خود مختار را در بر گرفته و این دولت‌ها به وسیله یک قانون اساسی

فدرال با هم پیوند خورده و یک دولت واحد را تشکیل می‌دهند. دولت فدرال به منظور حصول اهداف سیاسی، اقتصادی و دفاعی به وجود آمده تا وظایف عمده‌یی؛ مانند: امور سیاست خارجی، تنظیم و نگهداری قوای نظامی، مسایل مالی و امثال آن از طرف دولت مرکزی طرح و کنترل شود و بقیه مسایل به کشورهای عضو واگذار گردد. مثال‌هایی از دولت فدرال عبارت‌اند از: ایالات متحده آمریکا، سوئیس، آلمان و غیره. ❀ بر علاوه مثال‌های فوق اسم سه کشور فدرال را با همکاری هم‌صنفان خود فهرست کنید.

در مورد اقسام دولت از نظر شکل چه می‌دانید؟

دولت از نظر شکل به دولت سلطنتی و جمهوری تقسیم می‌شود.

۱- دولت سلطنتی یا پادشاهی

دولت سلطنتی که در رأس آن سلطان یا پادشاه قرار داشته باشد. اختیار اش زیاد بوده و اکثراً سلطنت به طور میراثی از یکی به دیگری منتقل می‌شود. دولت سلطنتی دارای اشکال متفاوت می‌باشد که عبارت‌اند از: سلطنت مطلقه و سلطنت مشروط.

سلطنت مطلقه: که در رأس آن پادشاه یا سلطان قرار دارد. در این نوع دولت سلطنت از پدر به پسر میراث می‌ماند. پادشاه یا سلطان فاعل مختار بوده می‌تواند خود را به جای قوای مقننه، مجریه، و قضاییه قرار دهد؛ سلطنت‌های اسبق در جهان اکثراً مطلقه بودند.

دولت شاهی مشروط: دولت سلطنتی با بودن پارلمان و بر مبنای قانون اساسی است. در این نوع دولت، اختیارات پادشاه بر خلاف شاهی مطلقه، طبق قانون محدود گردیده و تصمیمات از طرف نمایندگان مردم گرفته می‌شود در این سیستم در واقع شاه حیثیت سمبولیک داشته و قدرت عملی در دست صدراعظم می‌باشد.

❀ با گروه خود راجع به تفاوت‌های بین شاهی مطلقه و شاهی مشروطه بحث نموده و نتیجه را توسط یکی از نماینده‌های خود در صنف ارائه نمایید.

۲- دولت جمهوری

دولت‌هایی که زمامداران آن‌ها به صورت میراثی نه، بلکه از طرف مردم تعیین می‌گردد، دولت‌های جمهوری گفته می‌شود. دولت‌های جمهوری نیز به دو قسم است: ریاستی و صدارتی

جمهوریت ریاستی: به دولتی گفته می‌شود که صلاحیت اجرایی آن نزد رئیس‌جمهور می‌باشد

که در رأس قوای سه‌گانه (اجرایه، مقننه و قضاییه) قرار دارد. مثال دولت جمهوری افغانستان. **جمهوریت صدارتی:** به دولتی گفته می‌شود که صلاحیت اجرایی آن نزد صدارعظم می‌باشد. اختیارات رئیس جمهور در آن کم بوده و حیثیت سمبولیک می‌داشته باشد. مثل دولت جمهوری پاکستان.

❁ اسم ده دولت جمهوری را با همکاری گروه خود فهرست نموده به شاگردان بیان دارید.

مروری بر درس

-
-
-
-
-

پاسخ ارائه دارید

- ۱- انواع دولت را در چند سطر بیان دارید.
- ۲- دولت مرکب را تعریف نمایید.
- ۳- دولت‌های مرکب به کدام اقسام در جهان وجود دارد؟ صرف نام بگیرید.
- ۴- دولت فدارال را تعریف نمایید.
- ۵- از جملات زیر یکی از آن در مورد انتخاب رئیس جمهور صحت است. آن را با گذاشتن (✓) نشانی کنید.

- الف: انتخاب رئیس جمهور با مراجعه مستقیم به آرای مردم صورت می‌گیرد.
- ب: انتخاب رئیس جمهور با مراجعه غیر مستقیم به آرای مردم صورت می‌گیرد.
- ج: انتخاب رئیس جمهور با خرید آرای مردم صورت می‌گیرد.
- د: انتخاب رئیس جمهور به مراجعه مستقیم یا غیر مستقیم به آرای مردم صورت می‌گیرد.

کارخانه‌گی

دولت شاهی مطلقه را با دولت شاهی مشروط مقایسه نمایید.

ساختار دولت

در درس قبلی به اشکال دولت آشنایی حاصل نمودید، در این درس به ساختار دولت افغانستان که یکی از جمله دول جهان است، معلومات حاصل می‌نمایید.

بایک‌دیگر مباحثه نمایید

دولت افغانستان از نظر حقوقی دارای نظام ریاستی است و از نظر ساختمان، متشکل از قوای اجراییه (حکومت)، مقننه (شورای ملی) و قضاییه است. در رأس دولت رئیس جمهور که برای مدت پنج سال تعیین می‌گردد در موقعیت رهبری نظام قرار داشته و نسبت به تمام نهادها و ارگان‌های سیاسی و اداری، حیثیت ناظر و رهبری کننده را اجرا می‌کند. بعضی از صلاحیت‌ها و وظایف رئیس جمهور عبارت‌اند از:

مراقبت از اجرای قانون اساسی؛ تعیین خطوط اساسی سیاست کشور به تصویب شورای ملی؛ قیادت اعلائی قوای مسلح افغانستان؛ اعلان حرب و متارکه به تأیید شورای ملی؛ تعیین وزرا، لوی خرنوال، رئیس بانک مرکزی، رئیس امنیت ملی و رئیس سره میاشت به تأیید ولسی جرگه و عزل و قبول استعفای آن‌ها؛ قبول اعتماد نامه‌های نماینده‌گان سیاسی خارجی در افغانستان؛ تخفیف و عفو مجازات مطابق به احکام قانون؛

❁ رئیس جمهور بر علاوه صلاحیت‌های فوق دیگر دارای کدام صلاحیت‌ها و وظایف است؟ نماینده یکی از گروه‌ها موضوع را به شاگردان بیان دارد.

با قوه اجراییه (حکومت) آشنا شوید

رئیس جمهور ریاست حکومت را به عهده دارد و وزرا همکاران سیاسی و اداری وی محسوب می‌شوند. حکومت به نام قوه اجراییه نیز یاد می‌گردد و عبارت از قوه‌یی است که اجرای قوانین و تصمیمات قوه مقننه و اداره امور دولت و اجرای سیاست داخلی و خارجی را به عهده دارد. حکومت مهم ترین، فعال ترین و پرکار ترین قوه است؛ به این ترتیب رشد ترقی و شکوفایی یک دولت پیش از این که به قوای دیگر مربوط باشد به این قوه بسته‌گی دارد، زیرا شروع و ختم طرح‌های توسعه، پلان‌های انکشافی همه مربوط به این قوه است. بهترین قانون مصوب پارلمان و عادلانه ترین حکم فیصله قضایی محکمه اگر از طریق این قوه به اجرا گذارده نشود، هیچ اثر و ثمری نخواهد داشت.

آیا می‌دانید حکومت دارای کدام وظایف است؟

بعضی از وظایف مهم حکومت:

تعمیل احکام قانون اساسی و سایر قوانین و فیصله‌های قطعی محاکم، حفظ استقلال؛ دفاع از تمامیت ارضی و صیانت منافع و حیثیت افغانستان در جامعه بین‌المللی؛ تأمین نظم و امن عامه و از بین بردن هر نوع فساد اداری؛ ترتیب بودجه، تنظیم وضع مالی

دولت و حفاظت دارایی عامه؛ طرح و تطبیق پروگرام‌های انکشافی صحی، فرهنگی، تعلیمی، اقتصادی و تکنالوژیکی.

❁ بعضی از وظایف حکومت را به همکاری گروه خود فهرست نمایید.

شورای ملی

مباحثه نمایید

قبل از این گفتیم که دولت ما از سه قوهٔ اجرائیه (حکومت)، شورای ملی (پارلمان) و قضاییه تشکیل شده که هر یک این سه قوا وظایف مشخص و جداگانه دارد.

آیا می‌دانید شورای ملی چیست؟

مجموعه‌یی از افرادی که در هر کشور برای وضع و تصویب قوانین و نظارت بر اجرای آن‌ها از سوی مردم برگزیده می‌شوند، که معمولاً با رأی مستقیم، مخفی و همه‌گانی مردم انتخاب می‌گردد. کشورهایی که از اصل تفکیک قوا پیروی می‌کنند، پارلمان (قوه مقننه) را تشکیل می‌دهند. که در افغانستان به نام شورای ملی، در ایران مجلس، در ایالات متحده امریکا کانگرس یاد می‌شود. شورای ملی افغانستان یکی از نهادهای مهم سیاسی ملی است که بعد از مدت‌ها در تابستان ۱۳۸۳ هـ. ش. بار دیگر به حیات سیاسی به عنوان مظهر حاکمیت ملی و ارادهٔ عمومی مردم افغانستان بر مسند قانون‌گذاری کشور تکیه زد. شورای ملی جمهوری اسلامی افغانستان به حیث عالی‌ترین ارگان تقنینی مظهر ارادهٔ مردم است که آن را پارلمان نیز می‌گویند و از قاطبهٔ ملت نماینده‌گی می‌کند. شورای ملی متشکل از دو مجلس ولسی جرگه و مشرانو جرگه می‌باشد. نمایندگان مجلس ولسی جرگه و مشرانو جرگه برای این که بتوانند در مسایل مملکتی بهتر تصمیم بگیرند، از میان خود یک نفر را به عنوان رئیس برای یک دورهٔ تقنینیه و دو نفر را به حیث نایب اول و دوم و دو نفر را به حیث منشی و نایب منشی برای مدت یک سال انتخاب می‌کنند.

شورای ملی دارای کدام صلاحیت‌ها است؟

برخی از صلاحیت‌های شورای ملی عبارت‌اند از:

- تصویب، تعدیل یا لغو قوانین و یا فرامین تقنینی^(۱)

---

(۱) قانون عبارت است از مصوبه هر دو مجلس شورای ملی که به توشیح رئیس جمهور رسیده باشد. و فرامین تقنینی عبارت است از قواعد الزام آوری که از سوی حکومت در زمان تعطیل ولسی جرگه پیشنهاد می‌گردد و رئیس جمهور آن را توشیح نموده باشد. فرامین تقنینی باید در خلال سی روز از تاریخ انعقاد نخستین جلسه شورای ملی به آن تقدیم شود و در صورتی که از طرف شورای ملی رد شود از اعتبار ساقط می‌گردد.

- تصویب پروگرام‌های انکشافی اجتماعی، فرهنگی اقتصادی و تکنالوژیکی.
- تصویب بودجه دولتی و اجازه اخذ یا اعطای قرضه،
- ایجاد واحدهای اداری، تعدیل یا الغای آن؛
- تصدیق معاهدات و میثاق‌های بین‌المللی یا فسخ الحاق افغانستان به آن؛

وظایف اساسی شورای ملی: وظایف اساسی شورای ملی را می‌توان در سه بخش تقسیم نمود که مشتمل است بر: قانون‌گذاری، نظارت از عملکرد قوه اجراییه و نمایندگی از مردم.

قانون‌گذاری: قوه مقننه، نهاد قانون‌گذاری می‌باشد. چون قوانین بر زنده‌گی جمع کثیری از مردم تاثیر گذار است، اعضای شورای ملی منحصراً نماینده‌گان مردم مطابق به احکام قانون اساسی دارای صلاحیت‌های تصویب، تعدیل، رد یا الغای طرح‌های پیشنهادی قوانین و ارائه طرح قانونی اعضا با در نظر داشت ضرورت‌ها و علایق عامه می‌باشد.

نظارت از قوه مجریه: نظارت پارلمان از قوه اجراییه هسته اساسی وظایف این نهاد تقنینی مردمی را تشکیل می‌دهد. وظیفه نظارت، اساساً با استفاده از شیوه‌های مشخص و احکام مشروح که در قانون اساسی و اصول و وظایف داخلی جرگه فراهم گردیده است صورت می‌گیرد؛ مانند: استماع، استجواب، استيضاح، جلسات عمومی، نظارت مالی، کمیسیون خاص به منظور بررسی موضوعات، بررسی حسابات عامه نظارت تقنینی، تایید یا رد مقرری‌ها.

نمایندگی از مردم: اعضای شورای ملی منحصراً نماینده‌گان مردم افغانستان وظیفه دارند تا از خواست‌ها و نیازمندی‌های موکلین خویش در تمام مجالس و نشست‌ها نماینده‌گی کنند، به شکایات آن‌ها توجه مبذول داشته، در رفع آن و تأمین رفاه آن‌ها سعی و تلاش نمایند.

طوری‌که قبلاً تذکر داده شد، شورای ملی متشکل از دو جرگه مشرانو جرگه و ولسی جرگه است.

مشرانو جرگه: مرکب از ۱۰۲ عضو می‌باشد. اعضای مشرانو جرگه به ترتیب زیر انتخاب و تعیین می‌شوند:

- از جمله اعضای شورای هر ولایت، یک نفر به انتخاب شوراهای مربوط برای مدت چهار سال؛
- از جمله اعضای شوراهای ولسوالی‌های هر ولایت، یک نفر به انتخاب شوراهای مربوط برای مدت سه سال؛
- یک ثلث باقی مانده از جمله شخصیت‌های خبیر و با تجربه به شمول دو نفر از نماینده‌گان معلولین و دو نفر از نماینده‌گان کوچی‌ها به تعیین رئیس جمهور برای مدت پنج سال؛
- رئیس جمهور تعداد پنجاه فیصد از این اشخاص انتصابی را از بین زنان برای این کار توظیف و تعیین می‌کند.

ولسی جرگه:

اعضای ولسی جرگه از ۳۴ ولایت کشور توسط رأی مستقیم، آزاد، سری، و عمومی مردم انتخاب می‌شوند. ولسی جرگه دارای حداکثر ۲۵۰ عضو می‌باشد که ۶۸ کرسی آن مختص به زنان است، صلاحیت‌های اختصاصی ولسی جرگه؛ عبارت‌اند از: اتخاذ تصمیم در مورد استیضاح از هر یک از وزراء، اتخاذ تصمیم راجع به پروگرام‌های انکشافی و بودجه دولتی، تایید و یا رد مقرری‌ها.

✱ هر گروه با اعضای خود در مورد استیضاح بحث نموده و نماینده هر گروه نتیجه را به شاگردان بیان دارند.

در نتیجه می‌توان گفت که اهمیت شورای ملی در این است که مظهر اراده ملت ما بوده و دارای صلاحیت‌ها و وظایف قانون‌گذاری می‌باشد؛ و نماینده‌گی از مردم و نظارت بر عملکردها و اجراءات قوه مجریه را دارا است و وسیله بسیار مهمی برای محدود ساختن قدرت حکومت به شمار می‌رود؛ در صورت اعمال درست و به موقع صلاحیت‌ها و اجرای مؤثر و با کیفیت وظایف مطروحه توسط شورای ملی، حاکمیت واقعی مردم بر امور سیاسی، اجتماعی، فرهنگی، جامعه برقرار می‌گردد.

قوه قضاییه

در جامعه، افرادی وجود دارند که حقوق اتباع کشور را مورد تجاوز قرار می‌دهند. به نظر شما اگر افرادی در جامعه به حقوق مردم تعدی و تجاوز نمایند چه حالت پیش می‌آید؟ اعاده این حقوق از طرف کدام ارگان صورت می‌گیرد؟ دولتی که می‌خواهد کشوری را اداره نماید و مردم جامعه را به سعادت، خوش بختی و رفاه همه‌گانی برساند، اگر ارگان پر قدرتی برای اجرای تأمین عدالت و مبارزه با قانون شکنی نداشته باشد نه تنها ناقص خواهد بود، بلکه دوام و استمرار نخواهد داشت. مسؤولیت اجرای عدالت در هر دولتی به عهده قوه قضاییه است. موجودیت این قوه ضامن اجرای قوانین است. قوه قضاییه رکن سوم دولت است که وظیفه آن تفسیر و تطبیق قوانین در مسایل متنازع فیه، به منظور تأمین عدالت در جامعه است. یعنی هرگاه حقوق اتباع کشور مورد تعدی و تجاوز قرار می‌گیرد، اعاده این حقوق از طریق طرز تطبیق قانون به وسیله قوه قضاییه صورت می‌گیرد. هدف تطبیق قانون در چنین حالات تثبیت حق و تأمین عدالت به بهترین وجه می‌باشد. به عبارت دیگر، قوه قضاییه و محاکم محافظ عدالت و وسیله تشخیص حق از باطل در یک سیستم خاص در جامعه پنداشته می‌شود. به اتکال قوه قضاییه و تطبیق عادلانه قوانین است که حقوق اتباع یک دولت از تطبیق قوانین و مقررات که برای حفظ نظم جامعه تدوین

شده است، مطمئن شده به سیستم سیاسی و مردم سالاری اعتماد خاص می‌کنند. اگر در جامعه عدل و داد و امنیت قضایی حاکم نباشد اجرای هیچ یک از برنامه‌های اجتماعی، اقتصادی، سیاسی و فرهنگی در جامعه کامیاب نخواهد شد.

❁ وظیفهٔ قوهٔ قضائیه را به همکاری اعضای گروه خلاصه نموده، نمایندهٔ یکی از گروه‌ها به شاگردان بیان نماید.

با ارگان قوهٔ قضائیه کشور ما آشنا شوید: قوهٔ قضائیه رکن مستقل دولت جمهوری اسلامی افغانستان است. که مرکب از یک ستره محکمه، محاکم استیناف و محاکم ابتدایی می‌باشد. ستره محکمه به حیث عالی‌ترین ارگان قضایی در رأس قوهٔ قضائیه جمهوری اسلامی افغانستان قرار داشته و می‌کوشد تا عدالت در جامعه حکم فرما شود و هیچ کسی نتواند حقوق دیگران را زیر پا کند. ستره محکمه مرکب است از نه عضو که از طرف رئیس جمهور با تایید

ولسی جرگه تعیین می‌گردد. رئیس جمهور یکی از جمله نه عضو ستره محکمه را به حیث رئیس ستره محکمه مقرر می‌کند.

❁ اگر در یک کشور قوهٔ قضائیه وجود نداشته باشد مردم به کدام مشکلات مواجه می‌گردند؟

ستره محکمه متشکل از دیوان‌های زیر می‌باشد؟

۱- دیوان جزای عمومی؛

۲- دیوان امنیت عامه؛

۳- دیوان مدنی و حقوق عامه؛

۴- دیوان تجارتی؛

آیا می‌دانید ستره محکمه در ساحة تفسیر قوانین و امور قضایی دارای کدام وظایف و صلاحیت‌ها می‌باشد؟

بعضی از وظایف و صلاحیت‌های ستره محکمه عبارت اند از:

۱- بررسی قوانین، فرامین تقنینی و معاهدات بین‌الدول و میثاق‌های بین‌المللی با قانون اساسی و تفسیر آن‌ها بر اساس تقاضای حکومت یا محاکم و مطابق به احکام قانون؛

۲- پیشنهاد طرح قانون در ساحة تنظیم امور قضایی به شورای ملی از طریق حکومت؛

۳- تأمین وحدت رویه قضایی؛

✳ علاوه بر موضوعات فوق، دیگر کدام مطالب شامل وظایف و صلاحیت‌های ستره محکمه می‌شود؟

اهمیت قوه قضاییه: قضاوت و داد رسی به منظور رفع نزاع و حل خصومت، مستلزم تصرف در اموال و حتی جان‌های مردم است از این جهت قضاوت در دین مقدس اسلام اهمیت زیاد دارد. به این اساس قوه قضاییه رسالت خطیر و وظایف سنگینی دارد؛ چنان پشتیبانی از حقوق فردی و اجتماعی مستلزم تلاش بی وقفه این ارگان و سایر نهادهای دولتی در شناسایی عوامل تجاوز به حقوق افراد و حقوق عامه و محاکمه و مجازات مجرمان و متجاوزین خواهد بود. بنابر این می‌توان گفت که قوه قضایی در امر اداره اجتماع و تثبیت پایه‌های حکومت و اقتدار سیاسی و ایجاد نظم و امنیت اهمیت کم نظیر و موقعیت تعیین کننده دارد؛ لذا باید دولت عطف توجه به امنیت قضات و تأمین معاش قضات داشته و احتیاجات مادی و معنوی آن‌ها را مرفوع نماید. چرا که تنگدستی زمینه را برای انحراف پدید می‌آورد و مانع عدالت قضات می‌گردد. در صورتی که این قوه از بافت و انسجام سالم برخوردار نباشد یا امور آن به افراد ناسالم و غیر مسلکی واگذار شود در جامعه ظلم و فساد رایج و حقوق حقه مردم تلف می‌گردد در نتیجه دولت در جهت ضعف می‌رود.

✳ نظر تان را در مورد قوه قضاییه کشور بیان نمایید.

مروری بر درس

پاسخ ارائه دارید

- ۱- قوه قضاییه چیست؟
- ۲- ستره محکمه مرکب از چند عضو است.
- ۳- دیوان‌های ستره محکمه کدام‌ها اند؟
- ۴- پنج مورد از صلاحیت‌های قوه قضاییه را نام بگیرید.
- ۵- اگر در جامعه امنیت قضایی حاکم نباشد، جامعه به چه مشکلات مواجه می‌گردد؟

کارخانه‌گی

درمورد اهمیت و ضرورت قوه قضاییه چند سطر بنگارید.

قانون

پیش از این گفتیم که جامعه، ضرورت به دولت دارد. ساختار دولت ما جمهوری اسلامی افغانستان شامل سه قوه اجرائیه، مقننه و قضائیه است. در درس کنونی به قانون که تنظیم کننده روابط میان مؤسسات دولتی است، آشنا می شوید.

مباحثه نمایید

دولت هماهنگی لازم در میان ارگان های دولتی و مؤسسات به وجود می آورد. و حقوق افراد ملت را تأمین می سازد. این هماهنگی و تأمین حقوق باعث می گردد که ارگان های دولتی و مؤسسات وظایف

خود را به وجه بهتر انجام دهند و افراد در یک حالت مصون به سربرند. در این قسمت سؤال مطرح می شود که دولت این هماهنگی و تأمین حقوق را به کدام وسیله اجرا می کند؟ در این مورد در صنف، با گروه خود مباحثه کنید.

در مکتب شما افرادی اند که هر کدام وظیفه خاصی را انجام می دهند؛ مثلاً: معلم با مقررات خاصی درس می دهد، مدیر لیسه، معاونین و معلمان به اساس لوایح وظایف شان را مرعی می دارند. اگر از مدیر، معاونان و سرمعلمان مکتب بپرسید همه جواب می دهند که ما مطابق قوانین، مقررات و لوایح که از طرف وزارت معارف وضع شده است این هماهنگی را به وجود می آوریم. دولت برای هماهنگ کردن کارهای مختلف ارگان های دولتی و مؤسسات، قوانینی را ایجاد نموده و به وسیله این قوانین، روابط میان دولت و افراد و هم چنان روابط افراد را در میان ایشان انتظام می بخشد. سؤال مطرح می شود که قانون چیست؟

قانون یکی از تاریخی ترین، و رایج ترین مفاهیم است که در همه جا به کار برده می شود.

افراد و گروه‌های مختلف اجتماعی، بسته به موقعیت و پایگاه اجتماعی شان این مفهوم را برای حفظ و نگهداری ارزش‌ها و عقاید و نظریات خود به کار می‌گیرند.

شما در زنده‌گی روزمره بر اساس دستورات دینی، اخلاقی و اجتماعی خود که چه کارها را باید انجام دهید و چه کارها را نباید انجام دهید، عمل می‌کنید که به نام قواعد یاد می‌شود بعضی از قواعد دستورات اسلامی است؛ مثلاً: رشوت حرام است، نباید فرد مسلمان رشوت اخذ کند، یا بر هر مرد و زن مسلمان طلب علم فرض است. باید همه مسلمانان علم بیاموزند، جامعه اسلامی باید نظافت را مراعات نماید. بعضی از قواعد آهسته آهسته در زنده‌گی اجتماعی انسان‌ها به وجود می‌آید و تثبیت می‌شود؛ به گونه مثال: طرز کالا پوشیدن، غذا خوردن، احوال پرسی و صحبت نمودن و غیره، نوعی دیگر از این قواعد توسط دولت به وجود می‌آید که از طریق قوه مقننه و از راه‌های دیگر تعیین می‌شود که رعایت و اجرای آن به افراد جامعه و ارگان‌های دولتی ابلاغ می‌گردد و به این‌ها قانون گفته می‌شود. قانون کلمه‌یی است یونانی از لغت Canon اشتقاق یافته که به معنی قاعده از یونانی به زبان عربی وارد شده و معرب گردیده سپس از عربی به دری آمده که جمع آن قوانین است. **قانون عبارت از مجموعه حقوقی است که از جانب عضو با صلاحیت کشور وضع و به صورت مداوم به همه قابل تطبیق می‌باشد.** قانون اساسی کشور ما قانون را چنین تعریف کرده است: قانون عبارت از: مصوب هر دو مجلس شورای ملی که به توشیح رئیس‌جمهور رسیده باشد.

بنابر این گفته می‌توانیم که: قانون او امر صریح و الزامی است که به صورت مکتوب توسط مقامات ذیصلاح وضع و تدوین شده باشد. منظور از آن رهنمایی حیات آینده جامعه می‌باشد. قوانینی که در کشور ما نافذ است. برخی از آن‌ها عبارت‌اند از: قانون مدنی، قانون تجارت، قانون انسداد قاچاق، قانون ترافیک، قانون مبارزه علیه مواد مخدر، قانون اصول محاکمات مدنی، قانون اصول محاکمات تجارتي، قانون گمرک، قانون سلاح ناریه، قانون جزا، قانون مبارزه با جرایم دهشت افکنی، قانون نظامی و غیره.

هدف قانون چیست؟

هدف قانون تأمین سعادت، تضمین آسایش مردم به وسیله ایجاد نظم، و حفظ جامعه از خطر هرج و مرج، حراست حقوق افراد و جلوگیری از ظلم، پاسداری از حدود آزادی‌ها جلوگیری از

مداخله خود سرانۀ افراد و طبقات و دولت‌ها و حفظ نظم اجتماعی است.

فکر کنید و پاسخ دهید

تصور کنید که در جامعه هیچ قانونی حکم‌فرما نیست، در چنین وضعی ممکن است شما با وقایع ناخوش آیند مواجه شوید، مثلاً:

- به ساعت ۷ بجه شب دزدان خانه همسایه تان را غارت نمایند و چند نفر آن‌ها را زخمی‌سازند.

- در وقت خرید نان به ناوایی به صف ایستاده اید، شخص بدون این که به صف ایستاد شود، بی نوبتی می‌کند، وقتی به وی می‌گویید که نوبت را مراعات نمایید شما را اهانت و لت و کوب می‌کند. آیا می‌توانید در جامعه‌یی که قانون وجود نداشته باشد زنده گی کنید؟

آیا از فردای خود مطمئن هستید؟

با نبودن قانون و نظارت نکردن به آن جامعه به مشکلات زیادی مواجه می‌گردد. جامعه از نظم و هماهنگی و امنیت محروم می‌شود؛ بنا بر این گفته می‌توانیم که جامعه به قانون ضرورت دارد، هر جامعه که بخواهد استحکام و دوام مستمر داشته باشد باید قوانین داشته باشد که همه افراد آن خود را ملزم به اطاعت و اجرای آن قوانین بدانند و نیز باید اشخاصی باشند که مسؤولیت وضع اجرای قوانین را به عهده داشته باشند. تعمیم این موارد فوق از وظایف دولت است.

در طول تاریخ، جامعه‌یی یافت نشده که بدون قانون باشد. به همین سبب مردم از ابتدا برای رفتار و اعمال خود در جامعه قوانین و مقرراتی وضع کرده اند و مطابق آن عمل نموده اند پس بر همه افراد جامعه لازم است که قوانین را بدانند و بر آن عمل نمایند و بی خبری از قانون عذر پنداشته نمی‌شود.

❁ به نظر شما برای این که مردم از قانون آگاهی حاصل کنند باید چه کارهایی در جامعه صورت گیرد؟

با اقسام قانون آشنا شوید

قوانین را به عام و خاص و داخلی و خارجی تقسیم نموده اند: قوانین روابط میان دولت‌ها و افراد عادی را تنظیم می‌کند

قانون عام: مجموعه قواعد قانونی که یک طرف یا هر دوطرف آن دولت باشد آن را قانون عام گویند؛ مانند: قانون اساسی، قانون جزا، قانون مالی، قانون بین‌المللی عمومی و غیره.

قانون خاص: مجموعه قواعد قانونی که روابط میان افراد را تنظیم می‌کند. این‌ها را قوانین خاص می‌نامند؛ مانند: قانون مدنی، قانون تجارت و قانون بین‌المللی خصوصی. این تقسیم قوانین به اعتبار اطراف آن بوده و قوانین به اعتبار ساحت تطبیق آن نیز تقسیم می‌شود. قوانینی که در یک اقلیم مشخص تطبیق شود، آن‌را قوانین داخلی گویند؛ مانند: قانون اساسی و قانون مدنی.

قوانینی که به قلمرو معین یک کشور مربوط نه بوده، بلکه از قلمرو و سرحدات یک کشور فراتر تطبیق گردد آن را قوانین خارجی بین‌المللی گویند؛ مانند: قانون بین‌المللی عمومی و خصوصی.

❖ با همکاری هم‌صنفان خود دو مثال از قانون عام و دو مثال از قانون خاص را بیان دارید.

مروری بر درس

پاسخ ارائه دارید

- ۱- قانون را تعریف نمایید.
- ۲- هدف قانون چیست؟
- ۳- اقسام قانون را نام بگیرید؟
- ۴- قانون عام را تعریف نموده با مثال واضح سازید.
- ۵- قانون خاص را تعریف نمایید.

کارخانه‌گی

در مورد اهمیت قانون در جامعه چند سطر بنگارید.

قانون اساسی Constitution

قبلاً آموختید که دولت برای هماهنگ کردن کارهای مختلف ارگان‌های دولتی قوانین را ایجاد می‌کند تا به وسیله این قوانین حقوق و مکلفیت‌های افراد را تعیین و روابط میان مؤسسات دولتی را تنظیم می‌نماید. هدف از ساختن قوانین برقراری نظم، ایجاد اطمینان در جامعه و تضمین منافع افراد است که در این مورد قانون اساسی نقش عمده دارد. در این درس با قانون اساسی کشور آشنا می‌شوید.

مباحثه نمایید

قانون نوشته شده در رأس منابع حقوق قرار دارد که قواعد حقوقی را ایجاد می‌کند، در بین قوانین نیز یک سلسله مراتب از نظر اهمیت و ارزش آن به ملاحظه می‌رسد؛ مانند: قانون اساسی و قوانین عادی. در این جا سؤال مطرح می‌گردد که:

قانون اساسی چیست؟

قانون اساسی معرف ساختار نظام سیاسی و حقوقی هر کشور است که به حیث قانون مادر، الهام بخش همه قوانین در جامعه می‌باشد. قانون اساسی به قانونی اطلاق می‌شود که چگونگی حکومت و حدود اختیارات آن و حقوق و وظایف عمده افراد را معین می‌سازد. موضوع و محتویات مهم قانون اساسی مطالعه روابط میان حکومت و مردم بوده و حقوق، امتیازات، صلاحیت‌ها و حدود اختیارات این دو گروه را مشخص می‌سازد. در گذشته قانون اساسی به صورت مقررات پراکنده یا مدون یا عرفی یا مختلط از انواع آن در جوامع بزرگ؛ نظیر مصر قدیم، آریانای کبیر و چین وجود داشته است؛ لیکن از قرن هجدهم شکل جدید یافته و به صورت سندی در آمده است که اساسی ترین اصول و قواعد حاکم را به خود گرد آورده است. محتوای قانون اساسی هر کشوری فرق می‌کند. به این دلیل که هر دولت به مقتضای شرایط سیاسی خود، حجم موضوعات مندرج در قانون اساسی خود را تعیین می‌کند. لذا بعضی از قوانین اساسی مختصر هستند و بعضی دیگر مفصل؛ قوانین اساسی بنابر متن، شکل و ماهیت آن به انواع مختلفی تقسیم می‌گردد؛ مانند: قانون اساسی مدون (مکتوب) و قانون اساسی غیر مدون یا تعاملی.

❁ محتویات قانون اساسی را کدام مطالب تشکیل می‌دهد؟ بعد از مشوره با اعضای گروه بیان نمایید.

قانون اساسی مدون (مکتوب)

مجموعه‌یی از دساتیر و مقرراتی است که در یک متن تحریری گنجانیده شده و با تشریفات و طرز العمل خاص از طرف یک ارگان مشخص؛ مانند: لویه جرگه به تصویب می‌رسد. اکثریت کشورهای جهان حایز یک سند یا وثیقه تحریری می‌باشند که به نام قانون اساسی مدون یاد می‌شود؛ مانند: قوانین اساسی افغانستان، ایالات متحده امریکا، سوئیس، ناروی، بلجیم، و غیره.

قانون اساسی غیر مدون یا غیر مکتوب

این قانون طوری که از نامش پیداست به صورت غیر مکتوب بوده بدون آنکه در یک مجموعه تدوین و گنجانیده شود، شامل قواعد، دساتیر، قوانین، رویه قضایی، فرامین ریاست دولت و بالاخره عرف و عادات جامعه می‌باشد. بعضی از کشورها دارای این وثیقه ملی یا قانون اساسی غیر مدون می‌باشد؛ مانند: کشورهای بهوتان و انگلستان.

❖ قانون اساسی مدون و غیر مدون را مقایسه نموده نماینده یکی از گروه نتیجه را به هم‌صنفان بیان دارد.

قانون عادی: در واقع عبارت از آن قواعد و احکامی‌اند که از قانون اساسی الهام می‌گیرد.

تاریخچه مختصر قانون اساسی در افغانستان

نخستین قانون اساسی افغانستان به نام نظام نامه (نظامنامه اساسی) به همت شاه امان الله خان در سال ۱۳۰۳ هـ. ش در لویه جرگه پغمان که در آن ۱۵۰۴ نفر نماینده اشتراک داشتند تدوین و تصویب شد. بعضی از حقوق و آزادی‌های این نظامنامه؛ عبارت‌اند از: حق تابعیت مساوی برای همه اتباع کشور، آزادی حقوق شخصی، مصونیت شخصی، لغو برده‌گی و منع استخدام افراد به حیث اسیر یا برده، حق تعلیم و تربیت و آزادی مکاتب و مدارس خصوصی و اجباری بودن تعلیمات ابتدایی، مصونیت ملکیت، منع شکنجه و غیره.

اصولنامه اساسی دولت افغانستان سال ۱۳۰۹ هـ. ش. زمان محمد نادر.

دومین قانون اساسی در زمان سلطنت محمد نادر تدوین گردید و با تدویر لویه جرگه سال ۱۳۰۹ هـ. ش. به اشتراک ۵۲۵ نفر نماینده به نام اصول نامه افغانستان تصویب گردید.

فقط یک موضوع در این اصولنامه جدید است که به آن جنبه مردمی می‌دهد، و آن عبارت از: تأسیس اولین پارلمان افغانستان است که دارای دو مجلس (شورای ملی و اعیان) می‌باشد طبق این اصولنامه کابینه نزد پارلمان مسؤول است.

قانون اساسی عهد محمد ظاهر شاه مصوب. ۱۳۴۳ هـ. ش. (۱۹۶۴م)

سومین قانون اساسی در زمان محمد ظاهر شاه بعد از مناقشه متن جدید قانون اساسی توسط ۴۵۹ نفر نماینده به امضا رسید و با توشیح محمدظاهر شاه به مرحله تطبیق در آمد. این قانون تغییرات مهمی در زنده‌گی سیاسی، اداری، فرهنگی و عدلی افغانستان وعده داد.

قانون اساسی دوران جمهوری محمد داوود مصوب سال ۱۳۵۵ هـ. ش.

چهارمین قانون اساسی در زمان جمهوری سردار محمد داوود تدوین گردید. در آغاز تأسیس جمهوری، محمد داوود در بیانیه خود در ۲۶ سرطان سال ۱۳۵۲ هـ. ش. تصویب قانون اساسی جدید را بر مبنای دموکراسی حقیقی وعده داده بود. این وعده برای مدت کمتر از چهار سال بدون تذکر دلیل معطل ماند، بالاخره در سال ۱۹۷۷ م مسوده قانون اساسی در جراید انتشار یافت از نکات مثبت این قانون، انتخابی بودن رئیس جمهور توسط لویه جرگه برای اولین بار در تاریخ افغانستان، مسؤول بودن رئیس دولت در صورت ارتکاب جرم، خیانت ملی، متهم شدن از طرف ولسی جرگه و محاکمه آن توسط لویه جرگه می‌باشد.

اصول اساسی جمهوری دموکراتیک افغانستان اول ثور ۱۳۵۹ هـ. ش.

پنجمین قانون اساسی افغانستان به نام اصول اساسی جمهوری دموکراتیک افغانستان در سال ۱۳۵۹ هـ. ش. توسط شورای انقلابی جمهوری دموکراتیک افغانستان در ۱۰ فصل و ۶۸ ماده به طور موقت تصویب و به اجرا گذاشته شد. ششمین قانون اساسی در زمان ریاست جمهوری دکتور نجیب الله وضع گردید که در لویه جرگه سال ۱۳۶۶ هـ. ش. در ۱۳ فصل و ۱۴۹ ماده تصویب و به توشیح دکتور نجیب الله رسید.

هفتمین قانون اساسی افغانستان هرگز به تصویب و توشیح نرسید متن پیشنهاد شده اصول اساسی جدید افغانستان در دوران ریاست استاد برهان الدین ربانی بود که در ۱۱۴ ماده توسط کمیسیون مرکب از ۵۰ نفر تدوین گردید. ولی نظر به انتقاد احزاب جهادی و اقشار مختلف ملت که روی متن مسوده داشتند به توشیح نرسید.

قانون اساسی فعلی کشور ما

مسوده هشتمین قانون اساسی در لویه جرگه قانون اساسی منعقدہ ۲۳ قوس ۱۳۸۲ هـ. ش. مطابق ۱۴ دسامبر ۲۰۰۳ م مورد بحث قرار گرفت و به تاریخ ۱۴ جدی ۱۳۸۲ هـ. ش. قانون اساسی را به تصویب رسانید. و بعد از توشیح رئیس جمهور نافذ شد.

محتویات عمده قانون اساسی

قانون اساسی کشور ما مشتمل بر یک مقدمه دوازده فصل و ۱۶۲ ماده می باشد. فصل اول، در مورد دولت، فصل دوم، حقوق اساسی و وجایب اتباع، فصل سوم رئیس جمهور، فصل چهارم

حکومت، فصل پنجم شورای ملی، فصل ششم، لویه جرگه، فصل هفتم قضا، فصل هشتم، اداره، فصل نهم، حالت اضطرار، فصل دهم، تعدیل، فصل یازدهم، احکام متفرقه فصل دوازدهم احکام انتقالی.

آیا می دانید موقف قانون اساسی فعلی در مورد دین مقدس اسلام چه است؟

مردم شریف افغانستان در قرن اول هـ. ق. زمانی که به دین مقدس اسلام مشرف شدند و آخرین آیین الهی را به رضا و رغبت قبول کردند، نه تنها این که تا حال به صفت یک ملت از احکام آن سرپیچی نه کرده اند، بلکه خدمات شایانی را در مورد نشر و نهادینه ساختن مفاهیم این دین مقدس در طول تاریخ انجام داده اند، قانون اساسی فعلی کشور ما نیز با در نظر داشت

این حقیقت نام کشور را جمهوری اسلامی افغانستان و دین دولت را دین مقدس اسلام قرار داده و همچنان در ماده سوم آن تصریح شده: در افغانستان هیچ قانون نمی‌تواند مخالف معتقدات و احکام دین مقدس اسلام باشد. که با تصریح فوق، اسلامی بودن نظام قانونی کشور را در عرصه‌های مختلف حقوقی تأمین نموده و خواست همیشگی این ملت را لایک گفته است.

آیا می‌دانید اتباع کشور ما در پرتو قانون اساسی چه حقوقی دارند؟

روابط زنده‌گی اجتماعی نیاز به نظم و قوانین و مقررات دارد اگر در جامعه نظم و قانون وجود نداشته باشد جامعه دچار هرج و مرج شده و از هم می‌پاشد؛ بنا براین بر قراری قانون و ایجاد نظم و جلوگیری از هرج و مرج در جامعه است که دولت به وجود می‌آید. یکی از مسایل مهم، توجه به روابط میان دولت و مردم و میزان آزادی‌های اتباع کشور است به همین دلیل قانون اساسی جمهوری اسلامی به این موضوع توجه زیادی نموده است.

الف: حقوق سیاسی مردم

مقدمترین حقوق سیاسی ملت افغانستان حاکمیت بر سر نوشت اجتماعی است. بعضی از حقوق سیاسی ملت؛ عبارت‌اند از: حق تابعیت، حق شرکت در مشاغل عمومی کشور، حق شرکت در انتخابات عمومی و حق انتخاب کردن، حق تشکیل احزاب و جمعیت‌ها، حق اجتماع و تظاهرات بدون حمل سلاح و غیره....

ب: حقوق و آزادی‌های مدنی مردم

مقصد از حقوق مدنی، حقوقی است که هر فرد، از آن جهت که عضوی از اعضای اجتماع است. از آن مستفید می‌شود. بعضی از حقوق و آزادی‌های مدنی؛ عبارت‌اند از: حق زنده‌گی آزادی و امنیت شخصی، مساوات در برابر قانون، حق داد خواهی و انتخاب وکیل، مصونیت، محل اقامت حق ازدواج و تشکیل خانواده، حق دسترسی به خدمات صحتی، حق حمایت از اطفال، رعایت حقوق دیگران و غیره.

ج: حقوق و آزادی‌های فرهنگی مردم

بعضی از آزادی‌های فرهنگی؛ عبارت‌اند از: حق تعلیم زن و مرد تا درجه لیسانس در مؤسسات دولتی به صورت رایگان، تأمین تعلیمات متوسط اجباری، طرح پروگرام‌های موثر و تطبیق آن در زمینه تدریس زبان‌های مادری، دولت ملکف است به منظور ایجاد توازن و انکشاف تعلیم برای زنان، بهبود تعلیم کوچیان و امحای بیسوادی در کشور، نصاب واحد تعلیمی، طرح و آن را تطبیق نماید.

د: حقوق اقتصادی مردم

بعضی از حقوق اقتصادی؛ عبارت‌اند از: هر افغان مکلف است مطابق به احکام قانون به دولت مالیه و محصول تأدیه نماید، حق مالکیت از تعرض مصون است، هر کس مالک حاصل کسب

و کار مشروع خویش است حق، انتخاب شغل و حرفه، حق آزادی کار، حق دستمزد مساوی در مقابل کار مساوی و غیره. وظیفه شهروندان در پرتو قانون اساسی مخصوصاً حقوق اساسی و وجایب اتباع این است که قانون اساسی را به صورت درست بدانند و مطابق احکام آن عمل نمایند و نگذارند که افراد از مواد آن تخطی نمایند.

❁ به نظر شما دیگر کدام موضوعات شامل حقوق سیاسی، مدنی، فرهنگی و اقتصادی می‌شود؟ فهرست کنید.

مروری بر درس

- _____
- _____
- _____
- _____

پاسخ ارائه دارید

- ۱- قانون اساسی را تعریف نمایید.
  - ۲- قانون اساسی مدون چیست؟
  - ۳- جنبه‌های مردمی اصولنامه اساسی افغانستان ۱۳۰۹ هـ.ش. را بیان دارید.
  - ۴- قانون اساسی فعلی کشور ما شامل چند فصل و چند ماده می‌باشد به کدام تاریخ نافذ گردید؟
  - ۵- دولت مکلف است به منظور ایجاد توازن و انکشاف تعلیم برای زنان، بهبود تعلیم کوچیان و امحای بی سواد در کشور، پروگرام‌های مؤثر طرح و تطبیق نماید موضوع فوق در کدام ماده قانون اساسی درج گردیده جواب صحیح را (✓) نمایید.
- الف: ۴۳ ب: ۴۴ ج: ۴۵ د: ۴۶

کارخانه‌گی

چند سطر در مورد حقوق سیاسی اتباع افغانستان بنویسید.

خلاصه فصل اول

- دولت در حقیقت قدرت سیاسی و رهبری کننده است که از لحاظ حقوقی در برگیرنده ارگان‌های سه‌گانه قدرت؛ یعنی قوه اجرائیه (حکومت)، قوه مقننه (پارلمان) و قوه قضائیه (ستاره محکمه) می‌باشد؛
- دولت‌ها از لحاظ شکل به سه قسمت تقسیم شده‌اند: ۱- از حیث درجه استقلال، ۲- از نظر ترکیب، ۳- از نظر شکل حکومت؛
- دولت افغانستان از نظر ساختار حقوقی دارای نظام ریاستی است که به نام دولت جمهوری اسلامی افغانستان یاد می‌شود. رئیس جمهور در رأس دولت جمهوری اسلامی قرار دارد و دارای دو معاون می‌باشد.
- قانون سیستمی از قواعد یک‌سان برای نظم بخشیدن به رفتارهای انسان است، به عبارت دیگر قانون را محور تنظیم روابط میان افراد جامعه تعریف می‌کنند؛ بعضی از قوانین کشور ما؛ عبارت‌اند از: قانون جزا، قانون مدنی، قانون تجارت، و قانون ترافیک غیره؛
- قانون اساسی به قانونی اطلاق می‌شود که چگونه‌گی حکومت و حدود اختیارات آن و حقوق و وظایف افراد را معین می‌سازد؛ مثلاً: شکل دولت (جمهوری یا سلطنتی، حدود قدرت شاه یا رئیس جمهور و غیره...) نخستین قانون اساسی افغانستان به نام نظامنامه (نظامنامه اساسی دولت علیه افغانستان) توسط شاه امان الله خان در سال ۱۳۰۳ هـ. ش. تدوین و تصویب شد. و آخرین قانون اساسی دولت جمهوری اسلامی افغانستان در سال ۱۳۸۲ هـ. ش. بعد از توشیح رئیس جمهور حامد کرزی نافذ گردید.
- چون کشور ما یک کشور اسلامی است. قانون اساسی فعلی کشور ما نیز بادر نظر داشت این حقیقت نام کشور را جمهوری اسلامی افغانستان و دین دولت را دین مقدس اسلام قرار داده و در ماده سوم قانون اساسی تصریح شده است که: «در افغانستان هیچ قانون نمی‌تواند مخالف معتقدات و احکام دین مقدس اسلام باشد».

فصل دوم

مشارکت سیاسی

در این فصل می‌خوانید:

مشارکت سیاسی چیست؟

• شیوه‌های مشارکت سیاسی؛

• مشارکت زنان؛

اهداف فصل

از شاگردان انتظار می‌رود که به اهداف دانشی زیر دست یابند:

- تعریف مشارکت سیاسی را بدانند؛
- با اهمیت مشارکت سیاسی آشنا شوند؛
- طرق و راه‌های مشارکت سیاسی را بشناسند؛
- بدانند که انتخابات یکی از راه‌های مهم مشارکت سیاسی است؛
- بدانند که تظاهرات مسالمت آمیز یکی از طرق مشارکت سیاسی است؛
- بدانند که اظهار نظر در باره مسایل سیاسی نوعی از مشارکت سیاسی است؛
- در باره اهمیت مشارکت سیاسی زنان اطلاع حاصل کنند؛
- راه‌ها و شیوه‌های مشارکت سیاسی زنان را بدانند؛
- نقش مشارکت سیاسی در سلامتی نظام را درک کنند؛
- از شاگردان انتظار می‌رود که به اهداف مهارتی زیر برسند:
- بتوانند مشارکت سیاسی را تحلیل کنند؛
- بتوانند اهمیت مشارکت سیاسی را بیان کنند؛
- راه‌های گوناگون مشارکت سیاسی را توضیح دهند؛
- بتوانند نقش مردم سالاری را در مشارکت سیاسی بیان کنند؛
- بتوانند از رسانه‌ها برای ابراز نظرهای سیاسی خود استفاده کنند؛
- بتوانند اهمیت مشارکت سیاسی زنان را توضیح دهند؛
- بتوانند در مسایل سیاسی از راه‌های مشروع استفاده کنند؛
- بتوانند نقش مشارکت سیاسی را در سلامتی نظام سیاسی بیان کنند؛

مشارکت سیاسی چیست؟

قبلاً آموختید اصول و مقرراتی را که نظام حکومتی اساس قوای اداره کننده کشور تعیین نموده به نام قانون اساسی یاد می‌شود. قانون اساسی متشکل از مجموعه و مقررات کلی است که شکل دولت و سازمان عالی قوای سه‌گانه کشور و ارتباط آنها را با یکدیگر و حقوق و آزادی‌های افراد را در مقابل دولت مشخص می‌سازد. در این فصل به مشارکت سیاسی، شیوه‌های مشارکت؛ و مشارکت زنان آشنا می‌شوید.

مباحثه کنید

مردم از راه‌های گوناگون می‌توانند دست به فعالیت‌های سیاسی بزنند و در امور سیاسی مشارکت کنند. در اینجا سؤال مطرح می‌شود که:

- چرا ما حق دخالت در تعیین سرنوشت خود و کشور خود را داریم؟

انسان‌ها در مسیر تکامل و بهبود زنده‌گی مادی و معنوی خود به یکدیگر نیاز مندند، تنها از طریق مشارکت است که نیازهای شان مرفوع می‌گردد. مشارکت محدود به قشر طبقه خاص نبوده کلیه افراد جامعه را در بر می‌گیرد از این جاست که جلب مشارکت مردم از گذشته‌های دور در جوامع مختلف مورد توجه قرار داشته است.

معنای لغوی مشارکت عبارت است از: یکدیگر را یاری رسانیدن، با هم همکاری، یاری و یابوری و شرکت کردن است، شما در زنده‌گی روز مره تان در بسیاری کارها مشارکت نموده اید به گونه؛ مثال: با پدر و مادر در کار خانه، در صنف با هم‌صنفان، در درس‌ها و تمرین کتاب و در تیم ورزشی مکتب تان مشارکت نموده اید. تا این قسمت شما به معنای لغوی مشارکت آشنا شدید. حال سؤال مطرح می‌شود که فعالیت سیاسی چیست؟ مجموعه فعالیت‌های که به سرنوشت همه‌گان ارتباط دارد. روند حاکمیت در جامعه را شکل می‌دهد، مردم بر اساس مصالح دنیوی و اخروی خویش نماینده‌گان و حاکمان خویش را انتخاب، مراقبت و برکنار نمایند، هر کس بر اساس شایسته‌گی و ایمانداری به پُست‌های مهم ارگان‌های دولتی دسترسی پیدا کند فعالیت سیاسی گفته می‌شود. ساده

ترین شکل مشارکت سیاسی رأی دادن مردم به احزاب، افراد و سیاست‌ها است. اشکال دیگری مشارکت سیاسی؛ عبارت‌اند از: مبارزات انتخاباتی، اعمال نفوذ بر سیاستمداران، تشکیل گروه‌های فشار و احزاب سیاسی و غیره.

باسلسله مراتب مشارکت سیاسی آشنا شوید

سلسله مراتب مشارکت سیاسی عبارت‌اند از:

- داشتن مقام سیاسی یا اداری؛
- جستجوی مقام سیاسی یا اداری؛
- عضویت فعال در یک سازمان سیاسی؛
- مشارکت در اجتماعات عمومی؛ تظاهرات و غیره.
- عضویت اثرگذار در یک سازمان سیاسی؛
- عضویت اثرگذار در بخش‌های سیاسی غیر رسمی؛
- مشارکت در بخش‌های سیاسی غیر رسمی؛
- رأی دادن.

میزان مشارکت و نفوذ سیاسی در جوامع مختلف، متفاوت است. جامعه‌شناسان و روان‌شناسان در بررسی‌های مربوط به چگونگی مشارکت و یا مشارکت نکردن مردم در پروسه سیاسی به عوامل متفاوتی؛ چون: خانواده، وضعیت اقتصادی اجتماعی، مکتب‌ها، رسانه‌های همه‌گانی، هویت سازمانی، گروهی، فرهنگ سیاسی، مدنی و نظایر آن‌ها اشاره کرده‌اند. چون مسایل سیاسی بر بخش‌های مختلف زنده‌گی انسانی مانند: نظام اجتماعی، ارزشی، اقتصادی و انکشاف و توسعه تأثیر مستقیم دارد، و سرنوشت همه‌گان به آن وابسته است، به همین سبب به همه افراد ملت باید سهم برابر در آن داده شود. به طور کلی می‌توان گفت مشارکت سیاسی عبارت از دخالت انسان در سرنوشت خویش، مشارکت و واقعی در کلیه مراحل زنده‌گی از تصمیم‌گیری تا عمل و از عمل تا ارزیابی و اصلاح مجدد را شامل می‌شود.

مشارکت سیاسی دارای فواید زیر است:

- محول نمودن نقش بیشتر به مردم؛
- گسترش مراکز قدرت تصمیم‌گیری؛
- کاهش بار بوروکراسی؛
- کسب همبسته‌گی بیشتر؛

هدایت دین مقدس اسلام در مورد مشارکت سیاسی: خداوند جَلَّ جَلَّالَهُ در مورد صفات مؤمنان واقعی می‌فرماید: (وَ آمَرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ) (الشوری: ۳۸) و کار ایشان با مشوره در میان ایشان است، پس سرنوشت مسلمانان در امور سیاسی و مصلحتی به دست خود ایشان است، و هیچ کس نمی‌تواند کارهای ایشان را بدون رضایت آن‌ها و با اعمال زور و استبداد در دست خویش بگیرد، و اگر این کار را انجام دهد، با احکام اسلام مخالفت نموده است.

❁ آیا در زنده‌گی و سیرت رسول الله ﷺ مثالی را که نماینگر مشوره ایشان با اصحاب گرامی باشد بیان کرده می‌توانید؟

دلیل بیاورید

چرا بعضی از کشورها نمی‌گذارند که اتباع آن‌ها در اداره کشور مشارکت کنند؟ در بسیاری از دولت‌ها نه تنها شرکت توده‌های مردم در سیاست مورد تشویق قرار نمی‌گیرد، بلکه به آن‌ها اجازه مداخله در سیاست هم داده نمی‌شود، این موضوع دو علت اساسی دارد:

۱- حکومت قدرت محدود کردن دخالت در سیاست را دارد. تا زمانی که بیسواد، بی خبری عمومی، ضعف و عدم تشکیل و نا آگاهی مردم و ناتوانایی آن‌ها در درک مسایل سیاسی و جود داشته باشد، برای حکومت کار نسبتاً آسانی است که دخالت در سیاست را محدود سازد.

۲- نخبه‌گان و حکام اغلب می‌ترسند که مبادا ارزش‌ها، منافع و علایق آن‌ها از میان برود.

به طور کلی، دولت‌های مستبد به شیوه‌های مختلفی می‌کوشند تا مردم را از دخالت در سیاست، باز دارند. به این معنا که به افراد سیاسی در پروسه سیاسی چانس کم داده می‌شود.

مروری بر درس

پاسخ ارائه دارید

- ۱- معنی لغوی مشارکت چیست؟
- ۲- چند مثال از مشارکت خود را در مکتب بیان دارید؟
- ۳- مشارکت سیاسی شامل کدام فعالیت‌ها می‌گردد؟
- ۴- به نظر شما میزان مشارکت چرا در جوامع مختلف، متفاوت است؟
- ۵- رژیم‌های غیر مردمی به کدام شیوه‌ها می‌خواهند مردم را از دخالت کردن در سیاست باز دارند؟ در زمینه ابراز نظر نمایید.

کارخانه‌گی

در مورد مزایای مشارکت چند سطر بنویسید.

شیوه‌های مشارکت سیاسی

در درس قبلی آموختید که امور سیاسی تأثیر مستقیم بر زنده‌گی همهٔ افراد یک جامعه دارد، پس باید به هر فرد جامعه فرصت برابر با دیگران در فعالیت‌های سیاسی و تعیین سرنوشت داده شود، تا مردم بتوانند از طرق مختلف در تعیین، مراقبت و برکناری نماینده‌گان و حاکمان سهیم باشند.

با هم مباحثه کنید

- آیا شما تا اکنون در انتخابات شرکت نموده اید؟
- در دولت، مردم از کدام شیوه‌ها می‌توانند در انتخابات مشارکت کنند؟
- افراد جامعه از شیوه‌های زیر می‌توانند به فعالیت‌های سیاسی اشتراک و در امور سیاسی کشور شان مشارکت نمایند.

۱- انتخابات

آیا می‌دانید انتخابات چیست؟ انتخابات حق مشروع مردم است. مردم با ارادهٔ خود زعیم خویش را بر می‌گزینند، فشار، جبر و اکراه نمی‌تواند ارادهٔ قاطع مردم را سلب نماید انتخابات یکی از مهمترین وسیلهٔ اشتراک مردم در ادارهٔ امور کشور و سهم‌گیری فعال آن‌ها در تعیین سرنوشت سیاسی آن‌ها می‌باشد. به عبارت دیگر انتخابات جریان رسمی انتخاب اشخاص برای احراز مقام و منصب و مسئولیتی در جامعه از طریق آرای عمومی است، انتخابات در کشورهای مختلف به مثابهٔ جزء لاینفک پروسه دموکراسی، دارای معیارهای قبول شده بین‌المللی بوده که بدون رعایت آن نمی‌توان به رژیم مشروعیت بخشید و یا ادعای مردم سالاری نمود.

در حال حاضر در چهار چوب این مبحث دو گونه انتخابات از اهمیت خاصی برخوردارند. یکی انتخاب رئیس دولت در رژیم جمهوری و دیگر انتخاب نماینده‌گان مجلس مقننه (پارلمان). اهمیت این دو نوع انتخابات در این است که هر فرد به عنوان یک تبعه، ضمن رأی دادن در واقع در سرنوشت کشور شان سهیم می‌گردد.

مهمترین اصول انتخابات به شرح ذیل است:

- تمام اتباع کشور اعم از زن و مرد که به سن قانونی رسیده باشند حق دارند در انتخابات شرکت کنند.
- انتخابات از طریق رأی آزاد، عمومی، سری و مستقیم صورت می‌گیرد.
- رأی دهنده‌گان در انتخابات با برخورداری از حق تساوی اشتراک می‌کنند.
- رأی دهنده در انتخابات دارای حق یک رأی بوده و تنها از جانب خود رأی می‌دهد.
- رأی دهنده‌گان در انتخابات با ارادهٔ آزاد اشتراک می‌کنند. اعمال هر نوع محدودیت

مستقیم یا غیر مستقیم به رأی دهنده‌گان و نامزدان به ارتباط زبان، مذهب، قوم، جنس، قبیله، سکونت و مقام اجتماعی ممنوع است؛ اگر در جریان انتخابات یکی از اصول فوق الذکر نقض گردد، انتخابات تقلبی و غیر قانونی به حساب می‌آید.

❖ نظر تان را در مورد انتخابات تقلبی با مشوره اعضای گروه بیان نمایید؟

شناسایی نامزدها (کاندیدا)

در این مرحله، شیوه‌های مختلفی برای شناسایی کاندیدا وجود دارد: اولین راه شناسایی، بررسی نکاتی است که نامزد مورد نظر به طور واضح در سخن رانی و تبلیغات خود بیان می‌دارد. دومین راه، بررسی موضوعاتی است که مخالفان وی در روزنامه‌ها، مجلات و سخن رانی‌ها و محافل مختلف بیان می‌کنند.

سومین راه شناخت هواداران وی این است، که کدام اشخاص و گروه‌هایی باچه خصوصیاتی از او پشتیبانی و برایش تبلیغ می‌کنند، پوستر چاپ می‌نمایند و به جاهای که دولت اجازه می‌دهد، نصب می‌نمایند.

• چهارمین راه این ست که برای کاندیدا مباحثات تلویزیونی یا رادیویی مساعد ساخته شود تا از این طریق برنامه‌های کاری خود را به مردم بیان کنند. مردم باید از نامزدهای خود شناسایی دقیق داشته باشند و اگر آگاهی نداشته باشند به تشویق دیگران به پای صندوق‌های رأی بروند، انتخاب شان انتخاب کور خواهد بود.

❖ غیر از موارد فوق دیگر کدام راه‌های شناسایی کاندیدا وجود دارد؟ با اعضای گروه مباحثه نموده موضوع را نمایندۀ یکی از گروه‌ها به شاگردان بیان دارد.

نحوۀ انتخابات

در زمان انتخابات اشخاص متعددی کاندیدا (داوطلب) نماینده‌گی ریاست جمهوری و یا ولسی جرگه می‌شوند. صلاحیت آن‌ها از نظر داشتن شرایط لازم برای نماینده‌گی بررسی می‌شود، بعد همه یا تعدادی از آن‌ها تایید و به مردم معرفی می‌گردند از این زمان به بعد:

• کاندیدا به معرفی خود و پلان کاری در مقام رئیس جمهور و یا پارلمان (ولسی جرگه) می‌پردازند؛

• سوابق خود را معرفی می‌کنند؛

• خود را نمایندۀ مستقل یا به گروه خاص و یا حزبی که تعلق دارند معرفی می‌نمایند؛

• می‌گویند که اگر رئیس جمهور شوم و یا به پارلمان راه یابم کارهای زیر را انجام خواهم داد؛ به طور نمونه:

- از دین مقدس اسلام دفاع می‌نمایم؛

- در پُست‌های دولتی اشخاص متقی، پرهیزگار، تحصیل کرده، وطن دوست و با تجربه را مطابق مسلک شان توظیف و مقرر می‌کنم؛
- توجه جدی به معارف کشور، بهبود وضع معیشتی و معاش معلمان می‌نمایم؛ زیرا ترقی و تعالی یک جامعه مربوط و منوط به معارف یک کشور است؛
- سعی می‌نمایم فابریکه‌های را فعال نمایم و برای مردم بیکار، کار ایجاد نمایم، در قسمت معاش کارمندان دولت توجه می‌نمایم تا کارمندان در رفاه زنده گی کنند، دست به رشوت و فساد اداری نزنند.

اخلاق انتخاباتی

کاندیدای انتخاباتی باید اخلاق انتخاباتی داشته باشند؛ به گونهٔ مثال: کاندیدای انتخاباتی در معرفی خود اغراق نکنند، به مردم وعده‌های دروغ ندهند؛ از کاندیدای دیگر بدگویی نکنند و از تحقیر، تهمت و توهین بپرهیزند، برای جمع آوری رأی زیاد برای کاندیدای مورد نظر خود دست به کارهای خلاف نزنند. بنابر این گفته می‌توانیم که انتخابات خوب و سالم زمانی برگزار می‌شود که مردم نماینده‌گان مورد علاقه خود را آزادانه انتخاب و نظریات مخالف خود را تحمل و بدان احترام گزارند و به رقیب انتخاباتی خود احساس دشمنی نداشته با یک‌دیگر به اخلاق حمیده رفتار کنند.

❁ اعضای گروه با هم مشوره نمایند و اخلاق خوب و بد انتخاباتی را فهرست نموده از طریق نماینده‌گان گروه به دیگران بیان دارد.

۲- رفراندوم یا مراجعه به آرای مردم (Referendum)

کلمهٔ رفراندوم به معنای مراجعه به آرای مردم و یکی از شیوه‌های مشارکت سیاسی است رفراندوم شیوهی است که بدان وسیله با مراجعه مستقیم به مردم، نظریات عمومی را می‌توان معلوم کرد. به عبارت دیگر از راجع ساختن یک مسألهٔ خاص سیاسی به رأی دهنده‌گان کشور جهت تصمیم‌گیری مستقیم در بارهٔ آن. در بعضی از کشورها مانند: استرالیا تغییر قانون اساسی فقط از راه مراجعه به آرای عمومی امکان دارد. رفراندوم برای نخستین بار در سدهٔ شانزدهم در کشور سوئیس برای معلوم کردن نظر مردم ایجاد شد. در تاریخ اسلام اولین رفراندوم در زمان حضرت عمر فاروق ^(رض) رخ داد. زمانی که آن حضرت زخم برداشت و بعد از خود شش تن از یاران سابقه حضرت پیغمبر ^(ص) را به حیث جانشین پیشنهاد نمود که یکی از آنها خلیفه شود. و بعد از آن عبدالرحمن بن عوف ^{رضی الله عنه} وظیفه گرفت تا در میان مردم مدینه رفراندوم نماید و معلوم کند که اکثریت مردم به خلافت کدام شخص قناعت دارند. پس می‌توان گفت که اولین رفراندوم در تاریخ

سیاسی بشر همین رفراندوم بوده است. مادهٔ شصت و پنجم قانون اساسی کشور ما به رئیس جُمهور حق داده است که: «رئیس جُمهور می‌تواند در موضوعات مهم ملی، سیاسی، اجتماعی، و یا اقتصادی به آرای عمومی مردم افغانستان مراجعه نماید.

مراجعه به آرای عمومی نباید مناقض احکام قانون اساسی و یا مستلزم تعدیل آن باشد.»

❖ نظر تان را در مورد جنبه‌های مثبت و منفی رفراندوم در چند سطر بنگارید؟

۳- **مظاهرات و یا راه پیمایی‌ها Demonstration چیست؟ و از آن برای کدام مقاصد استفاده می‌شود؟**

یکی از شیوه‌های مشارکت سیاسی آن است که مردم به وسیلهٔ تجمع و راه پیمایی در سرک‌ها، میدان‌ها و راه‌های عمومی خواسته‌های خود را توسط شعارهای کتبی و شفاهی جهت اعتراض به یک اقدام، تصمیم و سیاست هیئت حاکمه مطرح می‌نمایند و این عمل را تظاهرات می‌نامند. ماده ۳۶ قانون اساسی به اتباع افغانستان حق داده برای تأمین مقاصد جایز و صلح آمیز، بدون حمل سلاح، طبق قانون اجتماع و تظاهرات نمایند.

❖ یکی از شاگردان چند مثال از تظاهراتی را که در تلویزیون مشاهده نموده است به دیگران بیان کند؟

۴- **همکاری احزاب و انجمن‌ها**

در یک جامعه، مردم با علایق، مفاهیم و عقاید مختلف و متفاوت زنده‌گی می‌کنند. جامعه باید راه‌هایی را تشخیص کند تا آن‌ها بتوانند عقایدشان را بیان و از آن دفاع و در حدود قانون آن را تحقق بخشند. یکی از راه‌هایی که جامعه برای این منظور پیش بینی کرده، تشکیل احزاب و انجمن‌هاست.

آیا می‌دانید حزب چیست؟

حزب سیاسی به تشکیلاتی گفته می‌شود که اعضای آن خواهان کنترل ساختار قدرت جامعه و یا تاثیر گذاشتن بر آن، برای برآورده کردن خواسته‌ها و ظاهراً برای برآوردن خواسته‌های کل جامعه می‌باشند. در مادهٔ سی و پنج قانون اساسی کشور در مورد تشکیل جمعیت‌ها و احزاب سیاسی چنین آمده است: «اتباع افغانستان حق دارند به منظور تأمین مقاصد مادی و یا معنوی مطابق به احکام قانون جمعیت‌ها تأسیس نمایند. اتباع افغانستان حق دارند، مطابق قانون، احزاب سیاسی تشکیل دهند مشروط به این که:

۱- مرام‌نامه و اساسنامهٔ حزب، مناقض احکام دین مقدس اسلام و نصوص و ارزش‌های مندرج

قانون اساسی نباشد؛

۲- تشکیلات و منابع مالی حزب علنی باشد؛

۳- اهداف و تشکیلات نظامی و شبه نظامی نداشته باشد؛

۴- وابسته به حزب سیاسی و یا دیگر منابع خارجی نباشد؛

تأسیس و فعالیت حزب بر مبنای قومیت، سمت، زبان و مذهب جواز ندارد. جمعیت و حزبی که مطابق به احکام قانون تشکیل می‌شود بدون موجبات قانونی و حکم محکمه با صلاحیت منحل نمی‌شود. احزاب مهمترین سازمان‌های سیاسی در دموکراسی دوران معاصر است. به نظر بسیاری از صاحب نظران دموکراسی در نهایت چیزی جز رقابت حزبی نیست. وجود احزاب و انجمن‌ها در یک جامعه تأثیر و نتایج زیاد دارد؛ مانند:

• خواست‌ها و علایق مردم مطرح می‌گردد و برای مشکلات، راه حل‌هایی جستجو می‌شود؛

• سیاست گذاران از آن چه در جامعه رخ می‌دهد، آگاهی حاصل می‌نمایند.

• احزاب و انجمن‌ها با اطلاعاتی که در

مورد کارکرد سیاست گذاران در اختیار

مردم قرار می‌دهند؛ به انتخاب فرد

شایسته و مستحق کمک می‌کنند.

• با گروه خود بحث نموده اسم پنج

حزب را که می‌شناسید بیان کنید.

۵- رسانه‌ها

رسانه‌ها به عنوان با اهمیت ترین عامل

تبلیغات از یک سو و مهمترین عامل

تأثیرگذار بر افکار عمومی از سوی دیگر در جامعه از اهمیت و قدرت فوق العاده برخوردارند. امروز با توجه به پیشرفت‌هایی که در زمینه تکنالوژی ارتباطات به وجود آمده است، رسانه‌ها بیش از هر دوره دیگر اهمیت یافته اند؛ زیرا مردم برای ابلاغ پیام‌ها، بیان افکار و انتقال مفاهیم از رسانه‌ها استفاده می‌کنند؛ هم‌چنان افراد، گروه‌ها و احزاب سیاسی و انجمن‌ها به منظور:

- آگاه نمودن مردم از طریق اخبار و اطلاعات داخلی و خارجی.
- ایجاد فرصت تفکر و اندیشه برای مردم از طریق تفسیر و تحلیل مسایل سیاسی و اجتماعی.
- آموزش به مردم.
- رشد آگاهی جامعه از اهداف و برنامه‌های سیاسی.
- از رسانه‌ها استفاده می‌نمایند.
- با گروه خود در باره تأثیرات مطلوب و نامطلوب رسانه‌ها بر مشارکت سیاسی بحث نموده فشرده مطالب را نماینده یکی از گروه‌ها به شاگردان بیان دارد.

مروری بر درس

پاسخ ارائه دارید

- ۱- در مورد انتخابات خوب معلومات دهید.
- ۲- رفراندوم را تعریف نمایید.
- ۳- از مظاهر به کدام مقاصد استفاده به عمل می‌آید؟ آیا قانون اساسی کشور ما مظاهر را اجازه داده است یا خیر؟
- ۴- از رسانه‌ها به کدام هدف استفاده به عمل می‌آید؟
- ۵- شیوه‌های مشارکت سیاسی را نام بگیرید.

کارخانه‌گی

نظرتان را در چند سطر در مورد احزابی که در کشور ما اجازه فعالیت دارند، بنویسید.

مشارکت زنان

پیش از این گفتیم که مشارکت به اشکال مختلف؛ مانند: مشارکت در انتخابات رأی دهی، همه پرسی یا رفراندوم، احزاب و انجمن‌ها، تظاهرات و غیره صورت می‌گیرد، در درس حاضر به مشارکت زنان در امور اجتماعی، سیاسی، فرهنگی و اقتصادی آشنا می‌شوید.

مباحثه نمایید

زنان به مثابه نیمی از پیکر جامعه انسانی، رکن اساسی جوامع بشری را تشکیل داده که در طول قرن‌های متمادی در ساختار اجتماعی هر جامعه نقش برآورنده و شایسته داشته و امروز نیز در تمام جهان نقش سازنده خود را ایفا می‌نمایند. در این قسمت سؤالات مطرح می‌گردد که:

- محروم ساختن زنان از مشارکت در امور اداری، سیاسی و فرهنگی چه نتایجی را در پی دارد؟
- مشارکت زنان در سازمان‌ها، احزاب سیاسی، کدام حقوق زنان را بر آورده می‌سازد؟
- زنان چطور حق رأی و مشارکت سیاسی را در جهان به دست آورده می‌توانند؟
- رأی کدام معنا را افاده می‌کند؟ زنان در طول تاریخ بشریت در زمانه‌های مختلف و مراحل متعدد از حقوق حقه خود محروم شده‌اند، قبل از بعثت حضرت پیامبر بزرگ اسلام در جامعه عرب و حتی در دیگر نقاط جهان آن روزگار به زن‌ها حقوق مناسب قایل نبودند، با آن‌ها به مثابه مال معامله صورت می‌گرفت، ولی با نشر دین مقدس اسلام، در پرتو هدایات قرآن کریم و سنت نبوی از جایگاه با عزت و حرمت برخوردار شدند، در تمام بخش‌های زنده‌گی حقوق ایشان داده شد و دوشا دوش مردان در سیاست، اقتصاد، تعلیم و غیره سهیم شدند.

در اروپا بعد از قرون وسطی و با آغاز رنسانس سابقه جنبش سیاسی زنان و اندیشه‌های مربوط به آن در جریان انقلاب کبیر فرانسه به وجود آمد طی انقلاب کبیر فرانسه زنان به تشکیل اقامت گاه‌های انقلابی پرداختند. مبارزه زنان برای به دست آوردن حق رأی همه‌گانی، در جهان زمان طولانی را در برداشت. اعضای جنبش‌های اولیه زنان حق رأی را هم نشانه و سمبول آزادی سیاسی می‌دانستند و هم وسیله

دستیابی به برابری اقتصادی و اجتماعی بیشتر. در بریتانیا و ایالات متحده آمریکا کوشش‌های زنان برای به دست آوردن حق رأی جدی تر بوده و نسبت به ممالک دیگر خشونت بیشتری را برانگیخته، رهبران زنان برای رسیدن به این هدف متحمل مشکلات زیادی گردیدند.

آیا می‌دانید رأی چیست؟

رأی در لغت به معنای ابرازنظر و عقیده است، اما در اصطلاح به معنای انتخاب یک شخص یا سیستم می‌باشد. و در سیستم سیاسی معاصر رأی اکثراً ورقه چاپ شده‌یی می‌باشد که حاوی نامزدهای یک مقام و یا یک جمله پیشنهادی است که از رأی دهنده انتظار می‌رود آن را قبول یا رد کند. اساساً جهان غرب مسأله حق مشارکت سیاسی زنان را از تعالیم اسلام فراگرفته است؛ زیرا در تاریخ اسلام ثابت است که زنان در فعالیت‌های سیاسی، نظامی و اجتماعی اشتراک ورزیده اند؛ مثلاً: حضرت عایشه رضی الله عنها یکی از چهره‌های علمی بزرگ و سیاستمدار محترم دوران صحابه کرام بوده است. اما در غرب حق رأی سیاسی زنان در اوایل قرن بیستم در بیشتر کشورهای اروپایی مورد شناسایی قرار گرفت (در انگلستان در سال ۱۹۱۸م، در آمریکا در سال ۱۹۲۰م، در ایتالیا در سال ۱۹۲۵م و در فرانسه در سال ۱۹۴۴م) کشور سوئیس بیش از هر کشور دیگر در اعطای حق رأی به زنان اقدام کرد. سرانجام در سال ۱۹۷۱م حق رأی زنان در انتخابات دولت فدرال در یک رأی‌گیری عمومی تصویب شد. از این تاریخ به بعد کشورهای معاصر جهان به نسبت پیشرفت‌های شان در امر دستیابی به تمدن بشری تسلیم این واقعیت شدند که زن‌ها نیز از حقوق و شخصیت مساوی با مردان برخوردارند. هیچ انسانی بر دیگری برتری ندارد مگر به تقوا. در قرن بیستم بارها زنان به حیث رئیس حکومت بودند و آن‌ها جامعه‌شان را رهبری می‌کردند از آن جمله می‌توان از ایندراگانندی در هند و مارگرت تاچر در انگلستان نام برد. عضویت زنان در سازمان‌های سیاسی در اروپا محدود بود هم‌چنان وظایف زنان در داخل احزاب به مسایل فرهنگی یا روابط عمومی محدود می‌گردید. نماینده‌گی زنان در پارلمان‌ها نیز محدود بود. در حکومت کارتر در آمریکا فقط دو زن در کابینه ۱۱ نفری حضور داشتند. کشورهای ممالک اسکاندیناوی عملاً تنها کشورهای اند که نقش زن در آن برجسته بوده است، کابینه سوئدن، فنلند و ناروی دارای اعضای بیشتر زن بوده اند. در تاریخ اسلام نیز زنانی وجود داشته اند که در عرصه سیاسی نقش عمده داشته اند. از جمله می‌توان از زبیده همسرهارون الرشید و گوهر شاد بیگم نام برد.

❁ در کابینه کشور ما چند وزیر زن وجود دارد، معلومات دهید؟

عدم مشارکت زنان کدام پیامدها را برای جامعه خواهد داشت؟

به طور کلی عدم مشارکت زنان در تصمیم‌گیری‌های سیاسی جامعه پیامدهای مهمی را به دنبال دارد، مانند:

- زنان را در شناختن حقوق و مسؤولیت‌های مهم شان محروم می‌کند؛
- نظریات آنان را در ساختن خط مشی‌ها و قوانین کنار می‌گذارد؛
- آنان را از داشتن سهم‌گیری در تصویب بودجه‌های ملی و تخصیص منابع، بی‌نصیب می‌کند.

• جامعه را از مهارت‌ها؛ علم و نظریات آنان محروم می‌سازد؛
 ❁ به نظر شما برعلاوه موارد فوق، عدم مشارکت زنان، دیگر کدام پیامدها را بر جامعه خواهد داشت؟

مشارکت زنان در کشور ما

مشارکت زنان در روند سیاسی کشور ما از دیر باز به این سو آغاز یافته است. زنان در دوره سلطنت امان الله خان وارد فعالیت‌های سیاسی گردیده و در دوره محمد ظاهر شاه و دوره صدارت شاه محمود خان تعدادی از زنان به شورای ملی راه یافتند. پس از دوره محمد ظاهر نقش زنان بیشتر گردیده در حکومت‌های بعدی زنانی وجود داشتند که پُست‌های وزارت و سفارت را احراز کرده‌اند. اما پس از موافقتنامه بن زمینه مشارکت زنان در همه امور فراهم آمد. زنان به اساس قانون اساسی کشور حق انتخاب کردن و انتخاب شدن را دارا می‌باشند. هم‌اکنون زنان می‌توانند که در فعالیت‌های سیاسی کشور نقش قابل ملاحظه پیدا نمایند. هم‌اکنون در کشور ما زنان نقش فعال داشته و در تمام زمینه‌ها حضور دارند. وزرا و وکلایی از میان زنان در روند سیاسی کشور مان‌ایفای نقش می‌کنند. امروز زنان کشور ما در برگزاری کنفرانس‌ها، سیمینارها و کارگاه‌های مشورتی، بحث‌های سیاسی اجتماعی، راه‌انداختن تظاهرات مسالمت‌آمیز و راهپیمایی‌ها و تجلیل از روزهای مهم، چون: روز جهانی مادر، روز زن و نظارت از عمل کرد دولت سهم‌بارزی را ایفا نموده‌اند.

در سیستم سیاسی کشور نهاد ملی و بزرگی به نام وزارت امور زنان به مثابه حافظ و مدافع حقوق زنان در کشور عرض وجود نموده است و به موازات آن زنان در ارگان‌ها، مؤسسات و نهادهای دیگری در این راستا مسؤولیت پذیر شدند، هم‌اکنون زنان افغانستان در اعمار و بازسازی جامعه سیاسی، مدنی نظام حقوقی و قضایی کشور با رعایت مسؤولیت‌ها و ارزشهای دینی شان فعالانه مشارکت دارند و خواهان آن هستند که در مراحل مختلف برنامه ریزی و تصمیم‌گیری‌های استراتژیک و بزرگ ملی حضور جدی و فعال داشته باشند؛ زیرا حضور زن در جامعه و افزایش مشارکت اجتماعی و سیاسی او یک ضرورت مسلم است و حضور و آزادی اندیشه وی مطابق به قانون نشان دهنده رشد جوامع و عقلانیت آن است.

مروری بر درس

-
-
-
-
-

سؤالات

- ۱- دست آوردهای اسلام برای زنان چیست؟
- ۲- در اروپا برای اولین بار، از چه زمانی زنان در صدد به دست آوردن حقوق خود شدند؟
- ۳- رأی و رأی دهی چیست؟
- ۴- آیا در تاریخ اسلام زنان نقش سیاسی داشته اند؟ برای اثبات مطلب دو نفر را نام بگیرید.
- ۵- هم اکنون مشارکت زنان را در روند سیاسی کشور چگونه می بینید؟

کارخانه گی

راجع به نقش زن در زنده گی فردی و اجتماعی چند سطر بنویسید.

خلاصه فصل دوم

- مشارکت در اصطلاح مورد مشوره قراردادن قبل از تصمیم را گویند، به نحوی که اظهار شخص و اعمال مراقبت در اجرای این تصمیم و تحول نتایج آن امکان داشته باشد.
- انتخاب حق مشروع مردم است. مردم با اراده خود زعیم خویش را بر می گزینند. فشار، جبر و اکراه نمی تواند اراده قاطع مردم را سلب نماید. انتخابات یکی از مهمترین وسایل اشتراک مردم در اداره امور کشور و سهم گیری فعال آنها در تعیین سر نوشت سیاسی آنها می باشد.
- انتخابات خوب و سالم زمانی برگزار می شود که مردم نماینده گان مورد علاقه خود را آزادانه انتخاب کنند، به نظرات مخالف خود احترام و آن را تحمل کنند و نسبت به هم احساس دشمنی نداشته باشند و با یک دیگر به اخلاق خوب رفتار نمایند.
- زنان به عنوان نیمی از پیکر جامعه، در صورت حضور فعال در عرصه های سیاسی نقش مهمی در پیشرفت اجتماعی دارند، اگر زمینه های لازم و مطلوب برای مشارکت آنها در امر توسعه فراهم نشود جامعه نیم منابع خود را از دست خواهد داد.
- با نشر دین مقدس اسلام، در پرتو هدایات قرآن کریم و سنت نبوی زنان از مقام با عزت و حرمت برخوردار شدند و در تمام بخش های حقوق آنها داده شدو دوشا مردان در سیاست ، اقتصاد، تعلیم و تربیه به فعالیت پرداختند.

فصل سوم

روابط بین‌المللی

- وسایل‌های روابط بین‌المللی
- روابط اقتصادی
- روابط سیاسی
- روابط فرهنگی
- جهانی شدن

اهداف فصل

از شاگردان انتظار می‌رود که به اهداف دانشی زیر دست یابند:

- مفهوم روابط بین‌المللی را بدانند؛
  - ضرورت و اهمیت روابط بین‌المللی را درک کنند؛
  - اصول روابط سیاسی بین‌المللی را بفهمند؛
  - اصول روابط اقتصادی بین‌المللی را درک کنند؛
  - اصول روابط فرهنگی بین‌المللی را بشناسند؛
  - جهانی شدن را تعریف کرده بتوانند؛
- از شاگردان انتظار می‌رود که به اهداف مهارتی زیر برسند:
- بتوانند مفهوم روابط بین‌المللی را تعریف نمایند؛
  - بتوانند ضرورت و اهمیت روابط بین‌المللی را تشریح نمایند؛
  - بتوانند بعضی از مهمترین اصول روابط سیاسی بین‌المللی را توضیح دهند؛
  - بتوانند اهمیت و زیان روابط فرهنگی را توضیح دهند؛
  - بتوانند جهانی شدن را تحلیل کنند؛

وسایل روابط بین‌المللی

قبلاً آموختید که زنان به عنوان نیمی از پیکر اجتماع، نقش مهمی در پیشرفت اجتماعی دارند، مشارکت سیاسی زنان و حضور آنان در عرصه‌های تصمیم‌گیری و حکومتی می‌تواند پشتوانه برای عرصه‌های دیگر فعالیت‌ها باشد. امروز شما شاهد فعالیت‌های زنان کشور در عرصه‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی هستید. در درس حاضر به وسایل روابط بین‌المللی آشنا می‌شوید.

بحث کنید

اگر به تاریخ گذشته جوامع برگردیم، در گذشته‌های دور روابط میان جوامع وجود داشت ولی نه به شکل امروز؛ بنابر این، سؤال مطرح می‌گردد که :

• روابط بین‌المللی چه طور به وجود آمد؟

در مطالعه تاریخ سیاسی یونان قدیم با قراردادهای و اتحادیه‌هایی بر می‌خوریم که دلالت به وجود نوعی تقسیم بین‌المللی ساده و همکاری منظم بین واحدهای سیاسی روزگاران قدیم دارند؛ بعد از آن در قرون اولی روابط بین‌المللی میان چهار امپراطوری مطرح آن زمان، روم، فارس، هند و چین بر اساس تبادلات تجارتي و گاهی بر روابط صلح و جنگ بود، بعد از قرن هشتم میلادی زمانی که کشور وسیع اسلامی در متن و محور جهان مطرح آن روزگار بروز کرد، تاریخ روابط بین‌المللی را ورق زد. و در ملاقات میان کشورها علاوه بر تجارت و منازعات ارضی، باب جدیدی مبتنی بر عقاید، ارزش‌ها و اخلاق گشوده شد، مسلمانان روابط خود را با جهانیان بر اساس برابری و برادری و آزاد نمودن ملت‌ها از یوغ برده‌گی بنا نهادند. پیامبر بزرگ اسلام با ارسال نامه‌های دعوتی به ملوک و فرمانروایان جهان نخستین کسی بود که سنگ بنای روابط بین‌المللی را در اسلام گذاشت و در عهد خلفای اموی و عباسی به اوج خود رسید، به گونه‌یی که در عهد هارون الرشید و مامون الرشید میان خلافت اسلامی و امپراطوری فرانسه و انگلستان سفراء تبادل می‌شود. اولین کسی که کتاب بزرگی را در احکام روابط بین‌المللی نوشته کرده و تا الحال به دسترس محققین قرار دارد امام محمد بن حسن شیبانی شاگرد امام ابوحنیفه (ج) است که دو عنوان کتاب را به نام‌های السیرالصغیر و السیرالکبیر به رشته تحریر در آورده است. ولی پایه‌های اساسی روابط بین‌المللی بعد از پیدایش سیستم جدید دولت‌ها به وسیله دولت‌های امروزی در قرن هفدهم و بعد از قرارداد ۱۶۴۸ م (وستفالی) پی ریزی شد با انقلاب کبیر فرانسه ۱۷۸۹ م و کنگره وین ۱۸۱۵ م تکامل یافت؛ زیرا نظم روابط بین‌المللی امروزی که بنا یافته، بر دو اصل اساسی؛ وجود کشورهای مختلف مستقل و قبول اصل تساوی کشورها در صحنه بین‌الملل استوار بوده که بعد از قرارداد وستفالی و

انقلاب کبیر فرانسه مورد قبول دولت‌ها قرار گرفت. بعد از جنگ جهانی دوم تحقیق در باره عوامل و پدیده‌های مؤثر در روابط بین‌الملل و همچنان مطالعه علمی در روابط بین‌الملل و سیاست خارجی آغاز و به صورت امروزی متداول گردید. روابط بین‌المللی به معنای عام در برگیرنده همه گونه روابطی است که در عرصه بین‌المللی دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و دیگر بازیگران با یکدیگر دارند. در حال حاضر ۱۹۵ کشور وجود دارد که با یکدیگر و نیز با سازمان‌های بین‌المللی و دیگر بازیگران متنوع و مختلفه روابط دو جانبه و چند جانبه سیاسی، اقتصادی، فرهنگی و تجارتی دارند.

به طور مثال: کشور ما افغانستان به جمهوری‌های تاجکستان، ازبکستان، ترکمنستان، در شمال و با کشور جمهوری اسلامی ایران در غرب، و در شمال شرق به جمهوری خلق چین و در جنوب و جنوب شرق با جمهوری اسلامی پاکستان هم سرحد و روابط اقتصادی، سیاسی اجتماعی و فرهنگی دارد. همچنان افغانستان، در فاصله‌های دور در قاره آسیا، آفریقا آمریکا و استرالیا روابط دارد. روابط میان کشورها و دوام آن، روابط پایدار را در بین کشورها به وجود می‌آورد که به نام روابط بین‌المللی یاد می‌شود. این روابط را به این جهت بین‌المللی می‌گویند که جوامع تشکیل دهنده آن دولت‌ها هستند.

آیا می‌دانید تا پایان جنگ جهانی دوم روابط بین‌المللی چطور بررسی می‌گردید؟

تا قبل از پایان جنگ جهانی دوم (۱۹۳۹ م) مطالعات روابط بین‌المللی، در قالب اندیشه‌ها و تفکرات سیاسی و همچنین تجزیه و تحلیل رویدادهای بین‌المللی بر اساس بررسی روزنامه و تاریخ نگاری صورت می‌گرفت و معمولاً استمرار منظم نداشت و هریک از محققان و دانشمندان بر مبنای زمینه‌های ذهنی و مطالعاتی خویش به بررسی و تحقیق پیرامون موضوعات مربوط به سیاست بین‌المللی می‌پرداختند.

اساس عرصه مطالعه روابط بین‌المللی زمانی جولانگاه مورخان، روزنامه نگاران و گاه نیز قلمرو حقوق دانان و علمای اخلاق و سردمداران آن بود. نکته قابل توجه این است که محققان تحت تأثیر رویدادها و تحولاتی که در صحنه روابط بین‌المللی به وقوع می‌پیوست به گونه اثرگذار به اظهار نظر می‌پرداختند. به عبارت دیگر، دیدگاه‌ها و تحلیل‌های محققان روابط بین‌المللی، متأثر از رخدادهای سیاسی بود.

بعد از جنگ جهانی دوم محققان روابط بین‌المللی، بر آن شدند تا به یک سلسله نمونه‌های رفتاری پایدار تکرار شونده، دست یابند تا در پرتو قوانین و اصول کلی بتوانند رفتار واحدهای سیاسی را بیان و پیش بینی کنند. به این ترتیب (اساس مطالعات علمی) در روابط بین‌المللی رونق گرفت و بسیاری از محققان روابط بین‌الملل، کوشیدند در مطالعات خود از روش‌های

علمی استفاده کنند؛ بنابر این، گفته می‌توانیم روابط بین‌المللی از جمله رشته‌های علوم انسانی است که از زمانه‌های گذشته از سایر رشته‌ها متمایز شده و به صورت مستقل در آمده است تا آن جا که امروز بخش‌ها و مراکز علمی و تحقیقی در سراسر جهان برای مطالعه در این رشته به وجود آمده است. این بدان معنا نیست که این رشته از سایر علوم بی نیاز است بلکه بر عکس بدون استفاده از دیگر رشته‌های علوم اجتماعی مطالعه و تحقیق پیرامون روابط و سیاست بین‌المللی شاید غیر ممکن باشد.

اصول روابط بین‌المللی چیست؟

اصول روابط بین‌المللی را می‌توان چنین تعریف کرد: رشته‌یی از علوم اجتماعی است که به مطالعه و شناخت بازیگران بین‌المللی می‌پردازد و یا اصول روابط بین‌المللی رشته علمی‌یی است که بررسی و شناخت جامعه و مسایل بین‌المللی را به عهده دارد.

مسایل کنونی روابط بین‌المللی را کدام موضوعات تشکیل می‌دهد؟

امروز مسایل بی شماری در روابط بین‌المللی وجود دارد که بدون شک آینده جهان در گرو حل صحیح این مسایل قرار دارد. عمده ترین این مسایل؛ عبارت‌اند از: برقراری آرامش در نقاط جنگ زده و به طور کلی مسأله صلح جهانی، روابط بین ابرقدرت‌ها، تشنج زدایی، استعمار جهان سوم، انقلاب‌ها و جنبش‌های آزادی بخش، اختلافات محلی، مقابله‌های سیاسی، جنگ افزارهای هسته‌یی، روابط بین‌المللی در فضا و غیره.

❁ کدام موضوعات شامل روابط بین‌المللی می‌گردد؟ با اعضای گروه خود بحث نمایید.

بازیگران بین‌المللی

اصطلاح بازیگر را به معنای عام می‌توان در مورد کلیه مقامات، سازمان‌ها، گروه‌ها و حتا اشخاص به کار برد که مصدر اعمالی بوده و به ایفای نقشی پرداخته اند. در خصوص روابط بین‌المللی، مجموعه‌یی را می‌توان به عنوان بازیگر معرفی کرد که عمل آن‌ها از حد و مرزهای کشور فراتر رفته، فعالانه در امور بین‌المللی شرکت داشته باشند.

به این اساس کلیه بازیگران روابط بین‌المللی را می‌توان تحت عنوان دولت‌ها، سازمان‌های بین‌المللی و سایر بازیگران مطالعه کرد.

دولت: دولت واحد اصلی جامعه بین‌المللی و حقوق بین‌المللی است و روابط بین‌المللی دربرگیرنده مجموعه روابط سیاسی، حقوقی، اقتصادی، فرهنگی، نظامی و سایر روابط میان این واحدهاست، گام نخست در مطالعه روابط بین‌المللی چگونه‌گی روابط میان دولت‌هاست. تا پیش از به میان آمدن سازمان‌های بین‌المللی، شرکت‌های چند ملیتی و دیگر بازیگران تنها بازیگر عرصه بین‌المللی دولت بودند. در حال حاضر هم با وجود دیگر بازیگران هنوز رکن اساسی روابط بین‌المللی دولت‌ها هستند که در درس روابط سیاسی معلومات بیشتر حاصل خواهید نمود.

❁ چرا دولت در اصول روابط بین‌المللی مهم است؟ با اعضای گروه در این مورد بحث و مذاکره نمایید.

در مورد بازیگران غیر دولتی چه می‌دانید؟

علاوه بر دولت‌ها، بازیگران دیگری نیز وجود دارند که در صحنه روابط خارجی، نقش مهمی ایفا می‌کنند. به گونه‌یی که امروز بیش از یک سوم فعالیت بین‌المللی را در کنار دولت‌ها مطرح ساخته‌اند. در شرایط کنونی نمی‌توان نقش بازیگران و اهمیت جنبش‌های استقلال طلبانه، سازمان‌ها و گروههای انقلابی، اتحادیه‌ها و انجمن‌های بین‌المللی، شرکت‌های چند ملیتی و امثال آن‌ها را نادیده گرفت. چه بسا در بعضی از موارد تأثیر این بازیگران غیر دولتی در روابط بین‌المللی بیش از رفتار بازیگران رسمی (حکومتی) می‌باشد در حالی که رفتارهای دولت‌ها را تا اندازه‌یی می‌توان بر اساس نمونه حکومتی و ساختاری و همچنان در چهار چوب منافع ملی و مسایل حقوقی مورد تجزیه و تحلیل قرار داد، اما چنین چهار چوب مشخصی را نمی‌توان برای بازیگران غیر حکومتی در نظر گرفت.

مروری بر درس

-
-
-
-
-

پاسخ ارائه دارید

- ۱- روابط بین‌المللی را تعریف نمایید.
- ۲- پایه‌های اساسی روابط بین‌المللی چطور گذاشته شده؟ معلومات دهید.
- ۳- امروز کدام موضوعات شامل بحث روابط بین‌المللی می‌گردد؟ فهرست کنید.
- ۴- روابط بین‌المللی در سابق چگونه بررسی می‌شد؟
- ۵- اصطلاح بازیگران بین‌المللی به کدام معنا است؟

کارخانه‌گی

در مورد پنج سازمان بین‌المللی مختصراً توضیح دهید.

روابط اقتصادی

در درس گذشته آموختید که وجود روابط میان جوامع و تداوم آن به تدریج شبکه‌یی از روابط پایدار را میان جوامع مختلف به وجود می‌آورد که به نام روابط بین‌المللی یاد می‌شود. اکنون به روابط اقتصادی آشنایی حاصل خواهید نمود.

بحث کنید

انسان‌ها به سبب خواسته‌های گوناگونی که دارند به برقراری ارتباط با یک دیگر نیاز دارند. ارتباط اقتصادی نیز بر اساس همین ضرورت شکل می‌گیرد. این ارتباط‌گاه به صورت ساده، در حد مبادله و زمانی به شکل پیچیده در سطح بین‌المللی صورت می‌گیرد. در این قسمت سؤال مطرح می‌شود که:

• فعالیت اقتصادی چیست؟

تولید ضروریات زنده‌گی، در کنار تولید نسل حتی مقدم بر آن، برای دوام نظام اجتماعی ضروری است؛ به همین علت، بخشی از فعالیت‌های انجام شده در هر نظام به تهیه وسایل زنده‌گی خاص گردیده که از آن به فعالیت اقتصادی

یاد می‌شود. این فعالیت‌ها در دو بخش صورت می‌گیرد. به گونه مثال:

- سعی و تلاش دهقانان در زمین‌های زراعتی؛

- فعالیت کارگران و انجینران در فابریکه؛

مثال‌های اقتصادی است که در طی آن‌ها کالا تولید می‌گردد.

- فعالیت معلمان در صنف درسی؛
- کار و فعالیت کارمندان دولتی در ادارات دولتی؛
- مثال‌های دیگری از فعالیت اقتصادی است که طی آن‌ها چیزی به نام خدمات عرضه می‌شود.

روابط اقتصادی

فعالیت اقتصادی در محیط اجتماعی که در ارتباط با دیگران انجام می‌شود و موجب برقراری رابطه میان فرد و

دیگران می‌گردد به عنوان روابط اقتصادی یاد می‌گردد. به طور مثال:

- رابطه کارگران با یک دیگر در محیط کار؛
- رابطه کارگران با انجیران؛
- رابطه کارگران با صاحبان فابریکه؛

مثال‌هایی از روابط اقتصادی در فابریکه است.

❁ با مشوره اعضای گروه خود سه مثال، از روابط اقتصادی را بیان کنید؟

نظام اقتصادی

مجموعه روابطی که پیرامون تولید و مبادله کالا و خدمت و براساس قواعد تعیین شده توسط جامعه شکل می‌گیرد، نظام اقتصادی را به وجود می‌آورد.

تأثیر روابط سیاسی بر روابط اقتصادی

تجارت اکثراً در بین تاجران و شرکت‌های تجارتي و دولت‌ها بر اساس مقررات و قوانینی صورت می‌گیرد که دولت‌ها وضع می‌کنند یا بر اساس قرار دادهایی است که بین دولت‌ها

منعقد می‌شود. معمولاً دولت‌ها نوع مواد و کالاهایی که صادر و وارد کردن آن بدون مانع است، میزان و طریق ورود و صدور آن‌ها را مشخص می‌کنند و تجارت در محدوده این قواعد و مقررات، قانونی و مجاز شمرده می‌شود.

وضع این مقررات و قوانین تابع سیاست خارجی هر کشور است و دولت‌ها می‌کوشند معاهدات تجارتي را به گونه‌ی تنظیم کنند که بیش‌ترین منفعت را برای آن‌ها در برداشته و با سیاست خارجی آنان هم‌جهت باشد.

بنابر این دولت‌ها به تأسیس گمرکات در کشورهای خود اقدام می‌کنند تا از ورود و خروج کالاها کنترل به عمل آید.

آیا می‌دانید کالای قاچاق چیست؟

کالاهایی که خارج از چارچوب این مقررات وارد و یا خارج شوند کالای قاچاق تلقی می‌گردد و عامل آن مجرم شناخته می‌شود.

روابط اقتصادی با جوامع دیگر به ساخت درونی جوامع اثر می‌گذارد و ممکن است تعادل نظام اجتماعی را به مشکل مواجه سازد. به همین دلیل تنظیم روابط اقتصادی در بین جوامع انجام می‌گیرد. به طور مثال: می‌توان از اجازه صدور بعضی اقلام خوراکه در بعضی از دوره‌ها و ممنوعیت آن در دوره‌های دیگر یاد کرد. اقلام خوراکه با هدف تأمین اسعار خارجی برای خرید کالاهای خارجی صادر می‌شوند، اما هنگامی که صدور آن موجب کمبود در داخل جامعه و افزایش قیمت‌ها می‌شود. دولت برای حفظ تعادل در درون جامعه صدور آن را ممنوع می‌کند. بنابر این، می‌توان گفت روابط اقتصادی میان جوامع، ابتدا از سیاست خارجی آن‌ها تأثیر می‌پذیرد.

در مورد روابط اقتصادی میان جوامع و نتایج ناخواسته آن چه می‌دانید؟

روابط اقتصادی نظیر سایر روابط بین افراد و جوامع تنها تابع اهداف و خواسته‌های افراد و دولت نیست، بلکه بعد از شکل‌گیری ممکن است آثار و نتایجی در قبال داشته باشد، به طور مثال: وقتی شخصی ضرورت به خانه‌کرایه داشته باشد جهت پیدا کردن به رهنمای معاملات مراجعه می‌کند. خواست این فرد آن است که کرایه خانه، ارزان باشد اما مراجعه او به عنوان تقاضا کننده سبب افزایش میزان تقاضا و به صورت غیر مستقیم افزایش قیمت می‌شود. این نتیجه است که مورد نظر کرایه‌نشین نیست اما از عمل او حاصل می‌شود در مورد روابط اقتصادی در بین جوامع هم مطلب فوق صدق می‌کند در حالی که دولت‌ها و تجاران در هر کشور در فکر فایده هستند و روابط اقتصادی شکل گرفته میان جوامع، نتایجی را در قبال دارد که ممکن است مطلوب آن‌ها نباشد و در نهایت به ضرر آن‌ها تمام گردد. برای آشنا شدن به این جنبه از روابط اقتصادی لازم است به توضیح چند مطلب ادامه دهیم.

ما زاد (ارزش اضافی) چیست؟

فامیلی را در نظر بگیرید که اعضای آن در کارگاه خود مشغول بافتن قالین اند. سرپرست فامیل مواد لازم را برای بافتن یک تخته قالین آماده می‌نماید، بعد از چهار ماه قالین بافته شده برای فروش به بازار آماده می‌شود. حتماً بین قیمت مواد اولیه قالین و قیمت فعلی آن تفاوت‌های وجود دارد. سرپرست خانه به محاسبه‌یی که با خود می‌کند. مخارج اعضای فامیل که به تولید مشغول بوده اند و قیمت مواد را از قیمت فروش قالین کم نموده و باقی پول که از وجه فروش قالین به دست آمده فایده به حساب می‌آید. این مقدار پول (مفاد) از فروش قالین به دست آمده است که قسمتی از کار اعضای فامیل می‌باشد. اما از جمله این درآمد برای تولید مجدد نیروی کار (غذا، پوشاک و سایر مایحتاج اعضای خانواده) به کار نرفته، به این قسمت درآمد که برای تولید مجدد نیروی کار صرف نمی‌شود ما زاد (ارزش اضافی) می‌گویند.

انتقال ما زاد و مبادله نابرابر

حال قیاس کنید همان فامیل قالین‌باف بعد از بافتن قالین آن را به بازار غرض فروش می‌آورد، در حالی که بازار فروش کساد است. خریداران قالین مذکور را به قیمت کم می‌خرند، فامیل مذکور به سبب نیاز به پول جهت تأمین مایحتاج خود آن را می‌فروشد. بعد از فروش وضع تغییر می‌کند و خریدار، آن را به قیمت بیشتر از آن چه خریده می‌فروشد. بخشی از فایده حاصل از کار فروشنده و بخشی دیگر به ارزان خریدن فرش و گران فروختن آن مربوط می‌شود. در این قسمت بخشی از فایده که باید به تولید کننده اختصاص یابد، نصیب این فرد و مؤسسه می‌شود، این همان فایده است که در نتیجه تغییر قیمت‌ها و نوسان بازار بوده است در این جریان بخشی از ما زاد، از تولید کننده‌گان به اشخاصی که به خرید و فروش مشغول اند، انتقال یافته است.

این امر در مورد همه کالاها می‌تواند صدق کند. در صورتی که رابطه داد و ستد موجب انتقال ما زاد از فروشنده (تولیدکننده) به خریدار نگردد، به آن مبادله برابر می‌گویند. اگر در داد و ستد بخشی از ما زاده‌ها متعلق به تولیدکننده (فروشنده) به دلیل تفاوت قیمت‌ها به خریدار منتقل شود، رابطه به نام مبادله نابرابر یاد می‌گردد.

وضعیتی که طی آن تفاوت قیمت‌ها سبب به دست آمدن فایده زیاد برای افراد و شرکت‌ها می‌شود امکان دارد برای همه اشخاص که به کار خرید و فروش مشغول اند پیش آید. معمولاً از چنین وضع تحت نام شکار یاد می‌شود.

❁ با گروه خود پیرامون مبادله نابرابر بحث نموده چند مثال از مبادله نابرابر را بیان کنید.

اگر مبادله نابرابر برای مدتی طولانی بین دو جانب مبادله ادامه یابد به تدریج یکی از طرف‌های مبادله ثروتمند و دیگری فقیر می‌شود.

در مورد مبادله نابرابر در بین جوامع، می‌توان از برخورد دولت انگلیس با دولت ایران در

جریان ملی شدن صنعت نفت در سال ۱۳۲۹ هـ. ش. یاد کرد. اقدامات دولت انگلیس علیه ایران که با انگیزه حفظ قراردادهای نفتی صورت می‌گرفت نمونه استفاده برای حفظ مبادله نابرابر است. تحریم اقتصادی ایران و کیوبا از جانب آمریکا از تلاش قدرت‌های بزرگ برای حفظ مبادله نا برابر میان جوامع است.

مروری بر درس

.....

.....

.....

.....

.....

پاسخ ارائه دارید

- ۱- فعالیت اقتصادی چیست؟
- ۲- روابط اقتصادی چیست؟
- ۳- نظام اقتصادی را تعریف نمایید.
- ۴- در مورد انواع روابط اقتصادی مختصراً معلومات دهید.
- ۵- در مورد انتقال ما زاد و مبادله نابرابر چند سطر بنویسید.

کارخانه‌گی

در مورد ما زاد (ارزش اضافی) چند سطر بنگارید.

روابط سیاسی

در درس گذشته پیرامون روابط اقتصادی بین دولت‌ها معلومات حاصل نمودید، اکنون با روابط سیاسی بین دولت‌ها آشنا می‌شوید.

مباحثه نمایید

در مطالعه روابط بین‌المللی عنصر اصلی دولت است، برحسب تعریف، دولت تشکل یا سازمانی است محصول زنده‌گی باهمی و مشترک یک جمعیت در یک ساحه معین جغرافیایی و حایز یک قدرت حاکمه مستقل. در این قسمت سؤال مطرح می‌گردد که سیاست خارجی چیست؟

سیاست خارجی Foreign polisy

سیاست خارجی عبارت است از سیاست یک دولت در عمل متقابلش با دیگر دولت‌ها و ملت‌ها. به عبارت دیگر، سیاست خارجی، پاره‌یی از سیاست داخلی به خصوص پاره‌یی از نظام اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی هر کشور است. سیاست خارجی شامل تعیین و اجرای یک سلسله اهداف و منافع ملی است که در صحنه بین‌المللی از سوی دولت‌ها انجام می‌پذیرد.

اهداف دولت‌ها در روابط بین‌المللی

در روابط بین‌المللی، دولت بخش اصلی نظام سیاسی هر جامعه محسوب گردیده نماینده جامعه و حافظ منافع آن در مقابل جوامع دیگر می‌باشد. بنابر این، اهداف جوامع در روابط بین‌المللی هم توسط دولت‌ها دنبال می‌شود.

اهداف اساسی درجه اول

حفظ تمامیت ارضی: نگهبانی و حفاظت از جامعه در روابط بین‌المللی معانی مختلف دارد. ابتدایی‌ترین شکل حراست از جامعه، حفاظت از سرحدات کشور در مقابل جوامع دیگر می‌باشد. دولت‌ها اجازه نمی‌دهند که کشورها و جوامع دیگر به سرزمین یا قلمرو آنها تجاوز کنند. این نوعی از حفاظت از جامعه است که آن را به نام حفظ تمامیت ارضی، یا

وحدت کشور Geographic unity یاد می کنند. نگرانی از سرحدات شامل ابحار و حریم هوایی هر دولت می گردد. به همین علت ورود طیارات یک کشور، بدون اجازه به حریم هوایی دولت دیگر تجاوز به قلمرو و سر زمین آن دولت تلقی می گردد که با اعتراض دولت مذکور مواجه می گردد که حتی بعضی اوقات باعث جنگ می شود.

منافع ملی National Interests

حراست دولت از جامعه، به حفاظت از سرحدات سرزمین محدود نمی گردد بلکه ابعاد وسیع دارد که آنرا باید شناخت. در این مورد از مفهوم منافع حیاتی و منافع ملی استفاده شده است. هر جامعه اموری را که برای دوام و حفظ آن ضروری است مشخص ساخته و از آن‌ها با عناوینی چون **منافع حیاتی، منافع ملی و امنیت ملی** تعبیر می کند. هرگاه این منافع و امنیت به خطر مواجه گردد دولت وظیفه مقابله با آن را به عهده دارد.

❁ با گروه خود بحث نموده مثالی دیگر از منافع حیاتی را بیان کنید.

اهداف درجه دوم: بعضی از اهداف درجه دوم در زیر مختصراً ارائه می گردد

کسب وجهه چیست؟

نوع دیگر از اهداف درجه دوم، کسب و افزایش وجهه (پرستیژ) در روابط سیاسی است. همه دولت‌ها تلاش می کنند تا در روابط بین‌المللی احترام و منزلت به دست آورند. این مأمول از طرق گوناگون صورت می گیرد. در هر دولت، اجرای تشریفات (دیپلوماتیک) در برابر مقامات بلند رتبه دولتی کشورهای دیگر، یکی از جلوه‌های احترام و منزلت دولت‌ها، نزد یک‌دیگر است.

❁ با در نظر داشت گزارش‌های تلویزیونی در زمینه سفر رئیس جمهور دولت ما به کشور دیگر،

مراسم رسمی این کشورها را مقایسه و اهمیت افغانستان را در جوامع مختلف ارزیابی کنید.

تشریفات سیاسی وسیع و با شکوه نشان دهنده اهمیتی است که کشور میزبان برای رابطه خود با کشور مهمان قایل است افزایش قدرت نظامی و تظاهر به آن نمونه دیگری از سعی برای به دست آوردن و افزایش وجهه ملی به حساب می آید.

ترویج عقاید: ترویج ارزش‌ها و عقاید خاص از اهداف درجه دوم به شمار می آید و دولت‌ها برای دستیابی به آن سعی می نمایند. همه کشورها دولت‌های دیگر را به عقاید خود دعوت می کنند. آماده و تهیه و پخش برنامه‌های رادیویی و تلویزیونی خارجی نمونه برجسته این مأمول در زمان ما است. هر دولت سعی می کند تا از طریق برنامه‌ها بر افکار و عقاید مردمان کشورهای

دیگر تأثیر بگذارند و آن‌ها را بر اساس مقاصد خود هدایت و رهنمایی کنند؛ زیرا هم‌رأی بودن مردمان جوامع دیگر با آرای منتشر شده از طریق رسانه‌ها به تحقق اهداف یک دولت در روابط بین‌المللی کمک می‌رساند.

توسعه طلبی: یکی دیگر از اهدافی است که در بعضی جوامع از نگاه اهمیت در درجه دوم قرار دارد. بعضی از دول چشم طمع به سرزمین‌های دولت‌ها دوخته اند و به توسعه طلبی در سر زمین دیگران دست می‌زنند. در این گونه دولت‌ها توسعه طلبی، هدف درجه دوم به حساب می‌آید؛ مانند: تجاوز شوروی سابق بر افغانستان و همچنین گرایش یهودی‌ها به توسعه سرزمین و غصب زمین‌های مجاور نمونه‌هایی از توسعه طلبی است.

مباحثه کنید

وسایل دستیابی به هدف در روابط بین‌المللی کدام‌ها اند؟ در روابط بین‌المللی همه دولت‌ها برای پیش برد سیاست خارجی خود از انواع وسایل استفاده می‌کنند. دولت‌ها گاهی تهدید می‌کنند، زمانی علیه دولت و جامعه دیگر دست به تبلیغات می‌زنند، گاهی از ابزار حقوق بشر استفاده می‌نمایند. انواع وسایل و امکاناتی که دولت‌ها برای پیشبرد مقاصد خود استفاده می‌نمایند عبارت است از: اقتصاد، تبلیغات نظامی، فرهنگ و دیپلماسی.

اقتصاد چیست؟ و در روابط بین‌الملل چه اهمیت دارد؟

امروز اقتصاد از مهم‌ترین وسایل سیاسی کشورها به شمار می‌رود. کشورها می‌توانند با ایجاد موانع در جریان مبادله کالا و تکنالوژی روند اقتصاد دولت‌های دیگر را مختل سازند. اختلال در اقتصاد، دولت‌ها را به مشکلاتی مواجه می‌سازد و آن‌ها برای رهایی از این مشکلات، ناچار به خواسته‌های دولت مقابل تن در دهند.

تبلیغات یا جوسازی Propaganda

توضیح، بیان و ترویج افکار سیاسی، فلسفی، مذهبی و نظایر آن، در بین عده‌یی با استفاده از جلسات، کتاب‌ها، رسالات علمی و تحقیقی و هر وسیله ارتباطی دیگر، برای تحت تأثیر قرار دادن افکار و عقاید عده دیگری را تبلیغ گویند. کشورها به منظور تحقق اهداف خود در عرصه سیاست خارجی تلاش می‌کنند تا با استفاده از رسانه‌های گروهی؛ مانند: رادیو، تلویزیون، اقمار مصنوعی، خبرگزاری‌ها، روزنامه‌ها و مجلات، تصور رهبران و مردم جوامع مختلف را در مورد جوامع دیگر به گونه مطلوب خود، شکل دهند.

✳ چند سطر در مورد اثرات مثبت تبلیغات نگاشته؟ نماینده یکی از گروه‌ها به شاگردان توضیح نماید.

وسایل نظامی

معمولاً دولت‌ها برای تحقق اهداف خود از وسایل نظامی به دو صورت استفاده می‌نمایند.

۱- یا وسایل نظامی را به صورت مستقیم به کار می‌برند.

۲- یا از آن، تن‌ها به عنوان یک عامل بازدارنده و تهدید کننده کمک می‌گیرند.

در قرن حاضر سلاح‌های مخربی ساخته شده است، از قبیل موشک‌های قاره‌پیما با کلاهک‌های اتم، بمب‌های اتمی، بمب‌های میکروبی و کیمیاوی که استفاده از آن‌ها نه تنها نفعی ندارد، بلکه موجب نابودی دولت برنده و بازنده می‌شود یعنی این که استفاده از این سلاح‌ها برنده و یا بازنده ندارد هر دو نابود می‌شود. از این رو دولت‌ها از ورود به جنگ می‌پرهیزند و از این وسایل تا حد امکان برای باز داشتن رقیب از حمله یا ارباب و تهدید طرف مقابل استفاده می‌کنند؛ به طور مثال: مسلح شدن اسرائیل به سلاح اتمی، خرید تجهیزات نظامی از سوی کشورهای غربی و رقابت هند و پاکستان برای دستیابی به سلاح اتمی.

✳ با گروه خود بحث نموده بر علاوه موضوعات فوق دیگر کدام موضوعات شامل وسایل نظامی می‌شود؟

مروری بر درس

-
-
-
-
-

به سؤال‌ها پاسخ دهید

- ۱- سیاست خارجی را تعریف کنید.
- ۲- حفظ تمامیت ارضی کدام معنا را افاده می‌نماید؟ در چند سطر تحریر دارید.
- ۳- منافع ملی چیست؟
- ۴- اهداف درجه دوم را نام بگیرید.
- ۵- وسایل دست یابی به هدف در روابط بین‌الملل کدام‌ها اند؟ صرف نام بگیرید.

کارخانه‌گی

در مورد تبلیغ یا جوسازی و تأثیر آن بر دولت‌ها پنج سطر بنگارید.

روابط فرهنگی

در درس گذشته پیرامون روابط سیاسی آگاهی حاصل نمودید. در درس حاضر به روابط فرهنگی آشنایی حاصل می‌نمایید.

بحث کنید

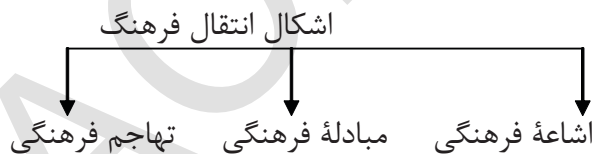
در مکالمات روزمره بین مردم اصطلاح فرهنگ مورد استعمال زیاد دارد، آیا شماگاهی در باره معنای این اصطلاح فکر کرده اید که فرهنگ چیست؟
فرهنگ چیست؟

فرهنگ عبارت از: مجموعه‌یی از دانش‌ها، عقاید، مهارت‌ها و فنونی است که در بین افراد یک جامعه مشترک بوده و از نسلی به نسلی دیگر منتقل می‌شود.

نظام فرهنگی چیست؟

در هر جامعه مجموعه‌یی از اعتقادات و ارزش‌های مشترک وجود دارد که اساس نظام اجتماعی آن جامعه را تشکیل داده و افراد جامعه بر مبنای آن عمل می‌نمایند و به نام نظام فرهنگی یاد می‌گردد.

به انواع انتقال فرهنگ میان جوامع آشنا شوید

اشاعة فرهنگ Culture diffusion

تاریخ جوامع بشری و نظام‌های فرهنگی بیان‌گر این واقعیت است که فرهنگ جوامع به صورت معمول با اولین برخورد میان افراد جوامع، در جنگ، تجارت و مهاجرت تغییر می‌یابد و عناصری از فرهنگ‌های دیگر به نظام فرهنگی جوامع وارد می‌شوند. معانی و سمبول‌ها واسطه هر گونه تعامل انسان‌ها با یک‌دیگر هستند، بر این اساس معانی و سمبول‌ها در انواع روابط افراد در جوامع مختلف، مداخله دارند، و ممکن است معانی از یک جامعه به جامعه دیگر انتقال یابند. به طور مثال: اقارب شما جهت ادای فريضه حج بيت الله به کشور عربستان سعودی می‌روند. زمانی که از سفر حج بيت الله بر می‌گردند و شما به دیدن آن‌ها می‌روید معمولاً از آن چه دیده و شنیده‌اند، از برخورد خود با افراد ملل مختلف سخن می‌گویند. امروز، با وجود رسانه‌های جمعی که معانی را بیشتر از سرحدات جغرافیایی جوامع انتقال می‌دهند، ورود عناصر فرهنگی از یک جامعه به جامعه

دیگر آسان شده و به صورت جریان روز مره آمده است. کشفیات علمی، عقاید و نظریات تازه در مورد زنده‌گی موجودات و مکاتبی که آرای جدید را ارائه می‌دهند، مطالبی است که هر روز از طریق رسانه‌ها منتقل می‌شود و نظام‌های فرهنگی مختلف را متأثر می‌سازد. همچنین افکار جدیدی که در قالب فیلم و نمایش عرضه می‌شوند ممکن است عناصری از یک فرهنگ را به نظام فرهنگی دیگر منتقل سازند. علمای اجتماعی به جریان انتقال فرهنگ از یک جامعه به جامعه دیگر که به‌گونه خود به خودی انجام می‌شود «اشاعه فرهنگ» می‌گویند. اشاعه فرهنگ یکی از عوامل عمده تغییر و تحول نظام فرهنگی جوامع است؛ زیرا با فرض وابسته‌گی متقابل معانی، عقاید جدید موجب تغییر معانی دیگر و تغییر نظام فرهنگی می‌شود، تغییر فرهنگ نیز به نوبه خود نظام اجتماعی و ساحة نظام‌های اقتصادی و سیاسی را تغییر می‌دهد. اشاعه فرهنگ‌گاه موجب شکوفایی فرهنگ و گاه سبب جذب یک فرهنگ به نظام فرهنگی دیگر می‌شود؛ به طور مثال: می‌توان از اشاعه فرهنگ اسلامی در اروپا در دوره جنگ‌های صلیبی و پس از آن یاد کرد. در جریان برخورد میان مسلمانان و اروپایی‌ها در تجارت، جنگ و مسافرت به اماکن مقدس فلسطین، همچنین اعزام محصلان به مراکز علمی مسلمانان، خصوصاً در هسپانیا و شمال افریقا، اندیشه‌های فلسفی و اجتماعی افرادی چون: ابن رشد، ابن خلدون، همچنین اندیشه‌های علمی ابن سینا و ذکریای رازی و شیوه‌های تعلیم و تربیه مسلمانان در مکاتب چون: نظامیه به اروپا انتقال یافت و در ترکیب با فرهنگ مسیحی- اروپایی در رشد و شکوفایی این فرهنگ موثر واقع شد. بنابر این می‌توان گفت در ساحة فرهنگ نیز همچون: سیاست و اقتصاد، فرهنگ‌های مختلف با هم برخورد می‌کنند؛ عناصری را از یک‌دیگر وام می‌گیرند، با یک‌دیگر ممزوج می‌شوند، اشکال جدیدی از نظام‌های فرهنگی سر بر می‌آورد؛ یکی بر دیگری غالب می‌شود؛ بعضی از فرهنگ‌ها در طول زمان از بین می‌روند و بعضی تداوم می‌یابند.

❁ با گروه خود بحث نموده تأثیر منفی سریال‌ها و فیلم‌ها را که از طریق تلویزیون‌ها پخش می‌گردد؟ بیان دارید.

مبادله فرهنگی Cultural exchange

جوامع درمقابل ورود عقاید که با معانی اصلی نظام فرهنگی آن‌ها مغایرت دارد، مقاومت می‌کنند، در حالی که مانع تغییر معانی دیگر نمی‌گردند و حتی در بعضی از ساحات اخذ معانی و عقاید را تشویق می‌کنند. در این حیطه از معانی و نظام‌های فرهنگی، جوامع معمولاً به طور ارادی و گاه با پلان‌گذاری، عناصری از فرهنگ‌های دیگر را می‌پذیرند. انتقال معانی، به صورت ارادی و با پلان‌گذاری در حیطه‌هایی که نظام فرهنگی آن را مجاز می‌داند مبادله فرهنگی نام دارد. این نوع انتقال فرهنگی به طور معمول دو طرفه است؛ به این معنا که در آن معانی رد و بدل می‌شوند. ممکن است مبادله فرهنگی مبادله نا

برابر باشد و از یک نظام فرهنگی معانی بیشتری به نظام فرهنگی دیگر منتقل گردد؛ به طور مثال: حضرت پیامبر بزرگ اسلام ارشاد فرمود: (أَطْلَبُوا الْعِلْمَ وَ لَوْ بِالصِّينِ). ترجمه: (در جستجوی علم باشید اگر چه در چین باشد). اخذ فرهنگ از جوامع دیگر را مجاز می‌شمارد. اما این به معنای آن نیست که افراد، عقاید مغایر با توحید و معانی اصلی نظام فرهنگی اسلام را از جوامع دیگر اخذ کنند. ❀ چند مثال؛ از مبادله فرهنگی را با مشوره اعضای گروه خود بیان کنید.

آیا می‌دانید تهاجم فرهنگی چیست؟ و چه تأثیری بر فرهنگ جوامع دارد؟

انتقال معانی در بین نظام‌های فرهنگی همیشه در محدوده‌های مجاز، به طور دوجانبه و داوطلبانه صورت نمی‌گیرد. ممکن است جریان انتقال معانی طوری باشد که طی آن معانی اصلی یک نظام فرهنگی مورد تهاجم قرار گیرد. هرگاه انتقال فرهنگ یک جانبه، غیر داوطلبانه و سلطه‌گرانه باشد به نام تهاجم فرهنگی یاد می‌شود. در زمان حاضر به پیشرفت صنعت و امکان انتقال معانی از طریق امواج و خطوط تلفن، تخریب فرهنگ جوامع دیگر ابعاد تازه یافته و بعضی کشورها با استفاده از این عوامل امکان تهاجم به فرهنگ‌های دیگر را به شکل وسیع‌تر به دست آورده اند. برخلاف مبادله فرهنگی که در آن نظام‌های فرهنگی توسعه می‌یابند و تغییرات آن‌ها موجب شکوفایی بیشتر می‌شود، در تهاجم فرهنگی، ارزش‌های اصلی نظام‌های فرهنگی مورد تهدید و آقع می‌شوند و این امر به معنای از بین رفتن نظام‌ها است.

مقابله کمونیست‌های شوروی سابق با نظام فرهنگی مسلمانان در آسیای میانه و منطقه قفقاز، نوعی تهاجم فرهنگی بود که از همه امکانات، از جمله قدرت نظام و تبلیغات استفاده شده بود تا ریشه‌های دین را در این منطقه نابود کنند. امروز کشورهای غربی در پی آن اند تا فرهنگ خود را به عنوان فرهنگ‌های پیش‌تاز بر جوامع و ملل دیگر تحمیل نمایند. در حقیقت اختلاف کنونی میان تمدن اسلامی و تمدن غربی بر سر فرهنگ است. تمدن اسلامی امروز، در برابر تمدن غربی حالت تدافعی داشته و برخلاف تمدن غربی در حالت هجوم بر تمدن اسلامی قرار دارد.

❀ با گروه خود بحث نموده تاثیر جهات منفی تهاجم فرهنگی را بیان نمایید.

فرهنگ کنترل و هدایت چیست؟

روابط فرهنگی میان جوامع، گاهی این امکان را برای آن فراهم می‌آورد که به فرهنگ جامعه دیگر سمت و سو داده آن را در جهت مورد نظر خود سوق دهد. در این حالت گفته می‌شود که فرهنگ یک جامعه توسط جامعه دیگر کنترل و هدایت شده است. کنترل و هدایت فرهنگ یک جامعه از سوی جوامع دیگر به این سبب اهمیت دارد که جوامع

از طریق روابط فرهنگی می‌توانند افراد دیگر را از داخل کشور شان به خدمت خود درآورند.

کنترول و هدایت فرهنگی به کدام اشکال صورت می‌گیرد؟

امروز دولت‌ها و گروه‌های مختلف ملی و بین‌المللی به اشکال مختلف، برای انتقال فرهنگ مورد نظر خود تلاش می‌کنند. به طور مثال: استفاده از رسانه‌های جمعی برای انتقال فرهنگ، تنها منحصر به دولت نیست. بلکه گروه‌ها و سازمان‌های مذهبی و تجارتي نیز در این زمینه فعال هستند. به طور نمونه می‌توان از مرکز سخن‌پراکنی دینی واتیکان و ترانس ورد Transword یاد کرد.

مروری بر درس

.....

.....

.....

.....

.....

پاسخ ارائه دارید

- ۱- مبادله فرهنگی را تعریف نمایید.
- ۲- فرق میان مبادله فرهنگی و تهاجم فرهنگی را بنگارید.
- ۳- آیا دین مبین اسلام اخذ فرهنگ را از جوامع دیگر جواز می‌داند؟ با دلیل واضح سازید.
- ۴- یک مثال از تهاجم فرهنگی را تحریر دارید.
- ۵- فرهنگ کنترول و هدایت چیست؟

کارخانه‌گی

نظر خود را در مورد راه‌های جلوگیری از تهاجم فرهنگی در چند سطر بنگارید.

جهانی شدن

قبل از این شما در مورد روابط فرهنگی معلومات حاصل نمودید، در این درس با جهانی شدن آشنا خواهید شد.

جهانی شدن چیست؟

کلمه جهانی شدن در سالهای اخیر، یکی از مروج ترین کلمات عرصه سیاست گذاری اقتصادی، فرهنگی، سیاسی داخلی و بین المللی کشورها قرار گرفته است. جهانی شدن به معنای یکپارچه شدن در ابعاد مختلف سیاسی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و ارتباطی و حذف مرزهای جغرافیایی مصنوعی و قراردادی است.

جهانی شدن به گونه های ذیل تعریف شده است:

- ۱- جهانی شدن به معنای بین المللی شدن؛
- ۲- جهانی شدن به معنای آزاد سازی؛
- ۳- جهانی شدن به معنای جهان گستری؛
- ۴- جهانی شدن به معنای غربی کردن یا نو گرایی به ویژه به شکل امریکایی شده آن؛
- ۵- جهانی شدن به معنای قلمرو زدایی؛

در واقع جهانی شدن جریان عامی است که ابعاد مختلف حیات انسانی را تحت تأثیر خود می گیرد و با سمبول (علامه و نشان) های سیاسی، فرهنگی، اقتصادی، حقوقی و تکنالوژیکی، محیطی و اجتماعی همراه است. پس می توان گفت: جهانی شدن یک جریان اجتماعی است، که در آن قید و بندهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه افکنده است از بین می رود و مردم بسوی یک جامعه و یک فرهنگ شدن به پیش می روند.

❁ به نظر شما جهانی شدن امکان دارد یا خیر؟

ابعاد جهانی شدن:

جهانی شدن دارای ابعاد مختلف است: همچون اقتصاد، سیاست، فرهنگ و اجتماع.

در مورد بُعد اقتصادی جهانی شدن چه می دانید؟

جهانی شدن اقتصاد با تحول در حمل و نقل و شبکه ارتباطات که به رشد سریع تجارت و نقل و انتقال وسیع سرمایه انجامید، آغاز گردید. تفوق اقتصادی جهانی شدن به قرن

شانزدهم بر می‌گردد و در قرن نوزدهم سرعت بیشتری گیرد. پیشرفت در ساحة تکنالوژی و تقویت فعالیت اقتصادی از فعالیت‌های اقتصادی روز افزون در قرن بیستم به خصوص بعد از سقوط بلوک شرق، رشد بازارهای مالی جهانی، رشد سریع شرکتهای چند ملیتی، توسعه مراکز مالی جهانی و مهاجرت کارگران، همه دلالت به جهانی شدن اقتصاد و مسایل اقتصادی دارد. به طوری که امروز دولت‌ها، بدون توجه به اقتصاد جهانی نمی‌توانند برای مسایل اقتصاد داخلی خود تدبیر و برنامه ریزی کنند. قرن گذشته شکوفایی یکی از جنبه‌های اصلی جهانی شدن اقتصاد بود و حجم تجارت بین‌المللی توسعه یافت، شبکه‌های ارتباطی وسیع کار آمد و کم مصرف در توسعه جهانی شکل گرفته، پیشرفت کمپیوتر و مخابرات، دیجیتل و ماهواره، نقش زیادی پیدا کرد. قبلاً بسیاری از کالاها قابل تجارت نبودند و امروز در دوران تجارت جهانی قرار گرفته‌اند. اطلاعات نیز قابل تجارت شده؛ مانند: مشورت‌های اداری، سیستم‌های سافت فیلم و کسیت، دیسک‌های فشرده، اخبار تلویزیونی و غیره. در سال‌های اخیر گام‌های بلندی در جهت توسعه و تقویت شبکه جهانی تجارت برداشته شده است. تجارت الکترونیک، افراد را قادر ساخته که از هر نقطه جهان که خواسته باشند محصولات مورد نظر خود را بخرند. با پیشرفت جهانی شدن اقتصاد، شرکت‌ها و بانک‌های چند ملیتی نیز اهمیت خود را در اقتصاد جهانی افزایش داده است. دولت‌های ملی، دیگر تنها نهاد مسلط بر حفظ سرحدات می‌باشند. در نتیجه جهانی شدن اقتصاد، کشورهای صنعتی بزرگ بر دولت‌های رشد نیافته از نگاه اقتصادی مسلط می‌گردند و آن‌ها را به طور دایم وابسته به خود نگاه میدارند. در مقابل صنعت کشورهای ضعیف هیچ‌گاه رشد نمی‌کند.

❖ به نظر شما چرا قرن بیستم را شکوفایی جنبه‌های اصلی جهانی شدن می‌دانند؟ در زمینه معلومات ارائه دارید.

در مورد بُعد سیاسی جهانی شدن در صنف بحث نمایید.

ضعف دولت‌های ملی و ناکامی آن‌ها در حل مسایل داخلی به علت پیچیده‌گی فزاینده مسایل داخلی و خارجی و آمیزش این مسایل، رشد پیمان‌ها و اتحادیه‌های منطقه‌ای و جهانی و به وجود آمدن سازمان‌های بین‌المللی، همه بر وجود آمدن نظم نوین سیاسی در جهان دلالت دارد. امروز ممکن است حتی حق حاکمیت دولت‌ها، به واسطه مسایلی که به تمام زمین مربوط می‌شود، یا به واسطه عدم رعایت حقوق بشر، نقض گردد. شورای امنیت سازمان ملل نیز حق دارد در مسایل مربوط به صلح و امنیت جهانی حاکمیت دولت‌ها را نقض کند. در چنین شرایطی دولت‌ها به طور عملی مجبور هستند که محدودیت‌های بین‌المللی را قبول کنند. اصولاً با جهانی شدن سیاست، منافع ملی و منافع جهانی در حال ادغام شدن است. به طور عموم اعتقاد بر این است که در جهان جدید، به لحاظ تقسیم قدرت سیاسی، هیچ کشوری دارای سلطه مطلق سیاسی باقی نمی‌ماند. اما از نتایج جهانی شدن سیاست آن است که عده‌ای از ابرقدرت‌ها به گونه زیرکانه‌ای بر تمام اوضاع سیاسی جهان مسلط می‌باشند و خواسته‌های خود شان را از طریق اعمال نفوس بر سازمان ملل، بر تمام کشورهای جهان تطبیق می‌نمایند.

❖ نظر تان را در مورد بُعد جهانی شدن به توافق اعضای گروه خود بیان کنید.

بُعد فرهنگی جهانی شدن: در بُعد فرهنگ، نیز تأثیرات جهانی شدن فوق العاده بارز و چشمگیر است. در تاریخ انسان همیشه داد و ستد فرهنگی زیاد وجود داشته، مذاهب بزرگی؛ چون: دین مقدس

اسلام، همواره بین‌المللی و جهانی بوده اند و به سوی تشکیل یک جامعه جهانی واحد دعوت کرده اند. آیا می‌دانید فراملی کدام معنا را افاده می‌کند؟ آنچه که یک مسأله، به یک کشور خاص مربوط نمی‌شود، بلکه مربوط به بیش از یک ملت و یا کشور می‌شود که به نام فراملی یاد می‌گردد. اما آنچه امروز مطرح است به طور عملی، رواج و گسترش فرهنگ و ارزش‌های غربی به عنوان ارزش‌های جهانی مطرح است؛ چرا که انقلاب الکترونیک، رشد سریع وسایل ارتباطی، رسانه‌های جمعی، اقمار مصنوعی و اینترنت و نیز انکشاف سریع وسایل توریسم، امکان جهانی شدن فرهنگ‌ها را فراهم کرده است؛ اما در این میان فرهنگ‌های خرد غیر غربی و سنتی در مقایسه با فرهنگ غربی امکانات بسیار اندکی دارند و همین امر آنان را در جنگی نابرابر قرار داده و سر نوشتی مبهم را پیش روی آنان گذاشته است. خلاصه در عرصه فرهنگی، نوآوری‌های تکنالوژیکی و ظهور رسانه‌های جهانی موجب شده تا مرزهای فرهنگی کشورها را طی نمایند. وسایل الکترونیک قادر است که مردمان سراسر جهان را به فرهنگ‌های مختلف جهان آشنا سازد. هم‌چنان در اثر جهانی شدن امکان آن می‌رود که خیلی از ملل جهانی دارای‌های فرهنگی خود را از دست بدهند و در عوض غول فرهنگ غربی زنده‌گی شان را تغییر داده و به آن رنگ غربی بدهند.

❁ به نظر شما دیگر کدام موضوعات شامل بعد فرهنگی جهانی شدن می‌گردد؟ معلومات دهید.

بعد اجتماعی جهانی شدن

افکار و نظریات جهانی، ما را قادر به درک این نکته می‌سازد که مشکلات یک جامعه، ممکن است در جوامع دیگر شدت بیشتر داشته باشد؛ مثلاً: فقر از جمله معضلات اجتماعی جهانی است که در اروپا و آمریکا دیده می‌شود، اما از دیدگاه جهانی شدن متوجه این نکته می‌شویم که این معضله در کشورهای آمریکای لاتین، آفریقا و آسیا بیشتر به چشم می‌خورد. مشکل اجتماعی زنان، مسئله قومیت و نژاد پرستی مثال‌های دیگری هستند که رنگ جهانی دارند و می‌توان به آن‌ها اشاره کرد. عناصر دیگری از جهانی شدن اجتماعی عبارت اند از گسترش سریع مهاجرت‌ها، صنعت، توریسم، جهانی شدن روش‌های زنده‌گی و مسایل مشترک جهانی.

مزایای جهانی شدن:

به طور خلاصه می‌توان گفت که جهانی شدن دارای مزایای زیر می‌باشد:

بهم پیوستن افزایش محصولات اقتصادی، از بین رفتن موانع حرکت اطلاعات و آگاهی‌ها.
ضررهای جهانی شدن: ضررهای جهانی شدن عبارت‌اند از: از میان بردن امنیت شغلی در جهان؛ زیاد شدن شکاف عمیق میان فقیر و غنی در جهان. گسترش فایده، سود دولتی که منجر به مادی گرا شدن فرهنگ‌ها خواهد شد. وب‌الخصوص دولت‌های قوی که دارای قدرت مادی هستند و در عرصه‌های نظامی، رسانه‌یی، تکنالوژی و اقتصادی دست بالا دارند، ملت‌های فقیر را هدف مطامع خود می‌سازند، دارای‌های ملت‌های ضعیف را به گونه‌های مختلف غصب می‌کنند، فرهنگ خود را بر دیگران تحمیل می‌نمایند و جهان را به میدان کشمکش سیاسی و نظامی مبدل می‌سازند.

❁ نظر تان را در مورد پرابلم اجتماعی جهانی شدن در چند سطر بنگارید؟

مروری بر درس

-
-
-
-
-

پاسخ ارائه دارید

- ۱- جهانی شدن را تعریف نمایید.
- ۲- در قرن بیستم کدام موضوعات شامل اقتصاد جهانی می‌شد؟
- ۳- کدام موضوعات باعث شکل‌گیری سیاسی نظام جهانی می‌شود؟
- ۴- کدام موضوعات امکان جهانی شدن فرهنگ‌ها را فراهم کرده است؟
- ۵- معضلات اجتماعی جهانی شدن را صرف نام بگیرید.

کارخانه‌گی

نظر خود را در مورد جهانی شدن در چند سطر بنگارید.

خلاصه فصل سوم

- روابط بین‌المللی آن بخشی از علم سیاست است که به طور کلی مسایل سیاسی، حقوقی و فرهنگی را بررسی می‌کند.
- در روابط بین‌المللی همهٔ جوامع برای پیشبرد سیاست خارجی خود از انواع وسایل استفاده می‌کنند. انواع وسایل و امکاناتی که دولت‌ها برای پیشبرد اهداف و مقاصد خود به کار می‌گیرند می‌توان از اقتصاد، تبلیغات فرهنگ، نیروی نظامی و دیپلوماسی یاد کرد.
- همهٔ تلاشهای انسان‌ها این است که با هدف، مرفه و مسؤولانه زنده‌گی کنند و به همین جهت بخشی از فعالیت‌های انجام شده در هر نظام به تهیه وسایل لازم زنده‌گی اختصاص دارد که از آن به نام فعالیت‌های اقتصادی یاد می‌شود.
- در محیط بین‌المللی هدف دولت‌ها تنها توجه به منافع ملی یا امنیت ملی نیست بلکه اهداف دیگری را هم دنبال می‌کنند. مذاکرات دولت‌ها بیشتر به منظور همکاری، گسترش روابط تجارتی و مبادلهٔ محصولات، سرمایه‌گذاری و مبادلات فرهنگی صورت می‌گیرد.
- فرهنگ عبارت است از: مجموعه از دانش‌ها، عقاید، مهارت‌ها و فنونی که در بین افراد یک جامعه مشترک بوده و از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود.
- جهانی شدن به معنای جریان اجتماعی شدن است که از مدت‌ها پیش آغاز شده و رو به گسترش است و در آن مرزهای جغرافیایی که بر روابط اجتماعی و فرهنگی سایه افکنده است از بین می‌رود و مردم به طور فزاینده از روال این قید و بند آزاد می‌شوند.

فصل چهارم

حقوق بشر

- تاریخچه حقوق بشر
- اعلامیه جهانی حقوق بشر
- کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان

اهداف فصل

از شاگردان انتظار می‌رود که با خواندن این فصل به اهداف دانشی زیر دست یابند.

- آشنایی با تاریخچه حقوق بشر:
- آشنایی با مواد اعلامیه جهانی حقوق بشر.
- آشنایی با تاریخ کمیسیون حقوق بشر افغانستان.

از شاگردان انتظار می‌رود که با خواندن این فصل به اهداف مهارتی زیر دست یابند.

- بیان اهمیت حقوق بشر در زنده‌گی.
- توضیح مواد مهم اعلامیه جهانی حقوق بشر.
- تحلیل وضعیت حقوق بشر در افغانستان.
- مقایسه بین حقوق اتباع و وظایف.

تاریخچه حقوق بشر

در فصل گذشته با اسباب روابط بین‌المللی، روابط اقتصادی، روابط سیاسی، روابط فرهنگی و جهانی شدن آشنا شدید. اینک با تاریخچه حقوق بشر آشنا می‌شوید.

مباحثه نمایید

• حقوق چیست؟

حقوق در لغت جمع حق بوده و معانی متعدد دارد، که از آن جمله:

۱- حق به معنای مطابقت به واقعیت؛ مانند: کلامش حق است، یعنی سخن اش راست است و با واقعیت مطابقت دارد.

۲- حق به معنای حصه؛ مانند: این حق منست.

۳- حق به معنای ثبوت منفعت برای یک شخص؛ مانند: پدر بر پسر حق دارد: یا مالک بر مال خود حق دارد. حال که معنای عمومی حق را دانستید لازم است که حقوق را بدانید، حقوق در اصطلاح حقوق دانان به دو معنا اطلاق می‌شود.

۱- حقوق، مجموعه‌ای قواعد الزامی و کلی است که به منظور ایجاد نظم و استقرار عدالت بر زنده‌گی اجتماعی انسان، حکومت می‌کند و اجرای آن از طرف دولت تضمین می‌گردد این مجموعه را قانون گویند. این اطلاق حقوق با قانون مترادف است؛ مانند: حقوق مدنی، حقوق جزا، حقوق تجارت و غیره.

۲- حق به معنای ثبوت منفعت برای شخص که قانون از آن حمایت می‌کند؛ مانند: حق حیات که هر شخص حق دارد تا زنده بماند و قانون تجاوز بر حیات انسان را منع می‌کند. مثال‌های دیگر آن حق مالکیت، حق زوجیت و غیره. زمانی که کلمه حقوق به صیغه جمع ذکر می‌شود، اکثراً مراد از آن قانون می‌باشد، زمانی که حق، به صیغه مفرد ذکر می‌گردد مراد از آن منفعت ثابت برای یک یا چند شخص می‌باشد.

آیا می‌دانید حقوق به معنای ثبوت منفعت به چند قسم است؟

حقوق به اعتبار این که قیمت اقتصادی دارد و یا خیر؟ به سه گونه است: حقوق غیر مالی، حقوق مالی و حقوق ذهنی.

۱- **حقوق غیر مالی:** عبارت از امتیازاتی است که به افراد داده می‌شود، و به مال قیمت گذاری نمی‌شود. و به سه گونه اند:

اول: حقوق سیاسی: که به صفت تبعه یک دولت برای اشخاص داده می‌شود؛ مانند حق دسترسی به وظایف دولتی، حق کاندیدا شدن و حق انتخاب.

دوم: حقوق فامیل: این حقوق از وجود خانواده به میان می‌آید؛ مانند: حقوق زوجین بر یک دیگر، و حقوق پدران و اولاد.

سوم: حقوق شخصیت: این حقوق برای انسان بر اساس شخص بودن وی ثابت می‌شود. و قانون آن را برای حفظ سلامت بدنی و معنوی انسان به میان آورده، مانند: حق زنده‌گی، آزادی و حفظ حرمت و شرف معنوی اشخاص.

۲- حقوق مالی: عبارت از ثروتی است که توسط پول اندازه‌گیری می‌شود و محل معاملات مالی میان افراد به حساب می‌رود، مثل: رابطه اشخاص با اموال که آن را حقوق عینی گویند، و رابطه مالی داین و کسی که بالایش دین است، و این را حقوق شخصی می‌نامند.

۳- حقوق ذهنی (مختلط): عبارت از امتیازی است که پهلوی مالی و غیر مالی هر دو را دارا است، مانند: مؤلف یک کتاب، که حق افتخار تألیف به وی راجع می‌شود، و این یک حق غیر مالی است و هم‌چنان امتیاز نفع مالی که از چاپ کتاب به دست می‌آید، نیز از آن وی است، و این یک حق مالی می‌باشد.

❁ حقوق غیر مالی چند نوع است؟ بیان دارید.

آیا می‌دانید حقوق بشر چیست؟

حقوقی که انسان‌ها از بدو خلقت خود به خاطر انسان بودن شان مستحق آن هستند حقوق بشر نامیده می‌شود. حقوق بشر شامل تمام حقوق، اعم از حقوق ذاتی که با تولد شدن به انسان داده می‌شود و هم حقوق کسی که اجتماع برایشان قایل است، می‌باشد. به عبارت دیگر حقوق بشر را می‌توان به عنوان مجموعه‌ای از معیارهای اساسی تعریف کرد که بدون آن مردم قادر نخواهند بود تا به عنوان انسان زنده‌گی با کرامتی داشته باشند. برخی از ویژه‌گی‌های حقوق بشر عبارت‌اند از:

• حقوق بشر تحفه الهی است؛

• حقوق بشر غیر قابل تقسیم است؛

• حقوق بشر جهانی است؛

✿ با گروه خود بحث نموده کدام مطلب دیگر شامل ویژه گی حقوق بشر می شود؟ فهرست کنید.

آیا می دانید حقوق بشر کدام مراحل را طی کرده است؟

حقوق بشر در روند تکامل تاریخی خود مراحل زیر را طی نموده ست:

مرحله اول - قبل از سال ۱۷۸۹ م

این مرحله طویل ترین مرحله در زمینه به دست آوردن حقوق بشر به حساب می رود و خصوصیت این مرحله تلاش به منظور حصول حقوق بشر می باشد.

مقام انسان، انسانیت، و حقوق بشر، از دیرباز، مورد توجه و موضوع بحث بوده است. در آثار فلاسفه و اندیشمندان دوران باستان، در نوشته های دانشمندان اسلامی و بالاخره در کتب متأخرین در این باره بحث زیاد شده است. در رفتار و گفتار انبیا (ع) تأیید کرامات انسانی و آزادی ها و حقوق انسان ها، و تأکید بر رعایت این حقوق و آزادی ها، مشهود است و آن هایی که به هر شکل و هر مقام، به این حقوق تعرض روا داشته اند، مورد اعتراض و سرزنش قرار گرفته اند، که این همه، نشان از اعتبار انسان، و اهمیت حقوق وی دارد. تعالیم دین مبین اسلام بیشتر از هر دین بر رعایت حقوق انسان تأکید ورزیده است. اولین شعار پیامبر اسلام آن بود که بشر را از قید و بنده گی انسان ها آزاد گرداند و به پرستش خدای واحد و لاشریک برساند، و همه مردم پس از مسلمان شدن در برابر قانون از حقوق یک سان برخوردار باشند. و تمدن اسلامی هم با تمام وضوح این امتیاز را به اثبات رسانده است. حقوق بشر راه دشواری را در روند تکامل تاریخ طی نموده که به تدریج در اثر پیکار و فدا کاری های مشترک بشریت روی زمین بر ضد ظلم و بیداد در جریان تاریخ نضج گرفت تا به این مرحله کنونی رسید. در دوران باستان فلاسفه و متفکران قوانین را به وجود آوردند؛ مانند: قانون حمورابی پادشاه بابل (۲۱۲۳ - ۲۰۸۰ ق م)، قانون اساسی آتن (۵۰۷ م)، منشور کورش پادشاه هخامنشی (قرن پنجم پیش از میلادی)، الواح دوازده گانه روم (۴۵۱ ق م)، اقدامات ژوستی نین امپراطور روم (قرن ششم قبل از میلاد)، در جهت

احیا و اصلاح الواح دوازده گانه، قطعه نامه مگناکارتا معروف به منشور کبیر انگلستان (۱۲۱۵ میلادی)، اعلامیه حقوق انگلستان (۸۶۶میلادی)، منشور آزادی‌ها (مصوب دادگاه عمومی ماسا چوست (۱۶۴۱ م)، اعلامیه استقلال امریکا (۱۷۷۶ م)، لایحه حقوق ویرجینیا (۱۷۷۶ م) و موارد دیگر. از ابتدای تاریخ بشریت تا سال ۱۷۸۹ م همه تلاش‌ها در راستای کسب حقوق طبیعی و ذاتی بشر متمرکز بود تا بشر از حقوق و ارزش‌هایش مستفید گردد. طی این مرحله در مورد حقوق بشر سه نوع روابط مورد توجه قرار داشت: رابطه انسان با انسان؛

- رابطه انسان با ماحول؛

- رابطه انسان با تولید؛

✳ بر علاوه موضوعات فوق دیگر کدام موضوعات شامل قدامت تاریخی حقوق بشر می‌شود؟ در چند سطر تحریرنمایید؟ و نماینده یکی از گروه‌ها به شاگردان توضیح دهد.

مرحله دوم تدوین حقوق بشر ۱۷۸۹م

نمایندگان ملت فرانسه به تاریخ ۲۸ اگست ۱۷۸۹ م در مجمع ملی در پاریس گرد هم آمدند و طی اعلامیه رسمی، حقوق طبیعی و اساسی بشر را مورد تأیید قراردادند. آن‌ها تأکید کردند که بشر آزاد خلق شده است و باید آزاد زنده گی کند و از لحاظ حقوق با یکدیگر برابرند. این اعلامیه دارای ۱۷ ماده می‌باشد که در متن تاریخ بشریت به حیث یک سند رسمی و تاریخی عرض وجود نمود.

این اعلامیه هدف همه جمعیت‌های سیاسی را حفظ حقوق طبیعی و جدا نا پذیر بشر خواند که عبارت‌اند از: آزادی ملکیت، امنیت و آزادی بیان در چوکات قانون.

مرحله سوم تبارز حقوق بشر ۱۰ دسمبر ۱۹۴۸ م

بعد از دو جنگ جهانی (۱۹۱۴م - ۱۹۱۸م) و (۱۹۳۹م - ۱۹۴۵م)، کشورهای جهان به خصوص کشورهای شامل جنگ، خسارات مادی و معنوی زیادی را متحمل شدند. به خصوص جنگ دوم جهانی (۱۹۳۹م - ۱۹۴۵م)، صرف نظر از سایر خسارات، اضافه از ۵۵ میلیون نفر تلفات و میلیون‌ها نفر معلول و معیوب داشت که تا اکنون تلافی آن به بسیاری از کشورها د شواری‌های

زیادی را به وجود آورده است. در نتیجه به خاطر منافع آزمندانۀ عدۀ از کشورها، حق زنده گی میلیون‌ها انسان بیرحمانه گرفته شد.

سر انجام در دهم دسامبر ۱۹۴۸ م در یک صد و هشتاد و سومین اجلاس مجمع عمومی ملل متحد در قصر شایلو پاریس در مورد حقوق بشر اعلامیه جهانی را در ۳۰ ماده به تصویب رسانیدند که پاسخ منطقی بود به خواست میلیون‌ها انسان کرۀ زمین. اعلامیه جهانی حقوق بشر با ۴۸ رأی موافق هیچ رأی مخالف و ۸ رأی ممتنع به تصویب رسید.

✿ به همکاری اعضا گروه خود نام ۸ کشوری را که در تصویب اعلامیه جهانی حقوق بشر اشتراک داشتند بنویسید.

مرحله چهارم استحکام حقوق بشر ۱۹۶۶م

به تعقیب اعلامیه حقوق بشر، سه سند حقوق بشر دیگر نیز طی سال ۱۹۶۶ م به تصویب می‌رسد. که مکمل اعلامیه جهانی حقوق بشر به شمار می‌رود این اسناد اساسی؛ عبارت‌اند از:

- ۱- کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶م؛
  - ۲- پروتکل اختیاری به ارتباط کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی سیاسی مصوب ۱۹۶۶م.
  - ۳- کنوانسیون بین‌المللی حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مصوب ۱۹۶۶م؛
- قابل یادآوری است که به تعقیب این اسناد اساسی حقوق بشر بیش از ۲۰ میثاق و معاهده در رابطه با حقوق بشر به تصویب رسیده که برای دولت‌های تصویب کننده الزام آور می‌باشد.

مرحله پنجم معیار قرار گرفتن حقوق بشر ۱۹۹۲م

ویژه گی عمده این مرحله همانا تلاش به منظور جهانی شدن حقوق بشر می‌باشد. نیمۀ دوم دهه هشتاد پایان جنگ سرد را نشان می‌دهد. ایدئولوژی‌هایی که حقوق بشر را هر کدام به زعم خویش زمره می‌نمودند به گونه یی بی رنگ ساختند و زمینه را برای جهانی شدن حقوق بشر مساعد نمودند.

در این مرحله اتحاد شوروی (سابق) سقوط نمود و در داخل قلمرو اتحاد شوروی (۱۵) کشور دیگر به وجود آمد، کشورهای تازه به آزادی رسیده، هر یک از آنها در حدود قلمرو خویش اعلامیه

حقوق بشر را تأیید و مرعی نمودند.

به این اساس تلاش‌های جوامع بشری در راستای جهانی شدن حقوق بشر ادامه و تعمیم پیدا نمود و در حال حاضر معیار قرار گرفتن حقوق بشر یکی از خصوصیات دوران کنونی محسوب می‌شود. جهانی شدن حقوق بشر روز تا روز وسعت پیدا نموده، این در حالی است که دولت‌های جهان حقوق و بنیادهای اساسی حقوق بشر را با پذیرش تعهدات دولت‌ها و عضویت دولت‌ها در سازمان‌ها و کنوانسیون‌ها که ضمانت اجرایی در قبال دارد، با درج در قوانین به خصوص قانون اساسی کشورها متعهد به کنوانسیون‌ها توسعه می‌دهند.

دومین کنفرانس جهانی حقوق بشر در سال ۱۹۹۳م در وینا با شرکت ۱۷۱ کشور تدویر یافت که بیانگر این واقعیت بود، در حالی که در سال ۱۹۴۸م تعداد دولت‌هایی که اعلامیه جهانی حقوق بشر را امضا نموده بودند از ۴۸ دولت بیشتر نبود.

مروری بر درس

-
-
-
-
-

پاسخ ارائه دارید

- ۱- سه معنای اعتباری حق را بنگارید.
- ۲- ویژگی‌های حقوق بشر کدام‌ها اند؟ معلومات دهید.
- ۳- حقوق مالی چیست؟ با مثال واضح سازید.
- ۴- خصلت عمده مرحله پنجم حقوق بشر، را بنگارید.
- ۵- مراحل دوم، سوم، چهارم و پنجم حقوق بشر به کدام نام‌ها یاد می‌شود؟

کارخانه گی

به همکاری اعضای گروه خود نام پنج میثاق و معاهده در رابطه به حقوق بشر را فهرست نموده یکی از نماینده‌های گروه به شاگردان بیان دارد.

اعلامیه جهانی حقوق بشر

طوری که در درس قبلی خواندید حقوق بشر پنج مرحله را دربرمی گیرد که عبارت‌اند از: مرحله اول قبل از سال ۱۷۸۹ م، مرحله دوم تدوین حقوق بشر، مرحله سوم تبارز حقوق بشر، مرحله چهارم استحکام حقوق بشر و مرحله پنجم معیار قرار گرفتن حقوق بشر. در این درس به اعلامیه جهانی حقوق بشر آشنا می‌شوید.

مباحثه نمایید

• اعلامیه جهانی حقوق بشر به کدام تاریخ به امضا رسید؟ چند ماده دارد؟ همه شما از طریق روزنامه‌ها، رادیوها و تلویزیون‌ها با اعلامیه جهانی حقوق بشر آشنایی دارید. قبل از این که در مورد اعلامیه حقوق بشر معلومات ارائه گردد بهتر است که معنای اعلامیه را بدانید.

سندی که در آن، دو یا چند کشور، طریقه

رفتار یا وحدت نظر و تشریک مساعی خود را در باره یک مسأله ویژه به طور رسمی اعلام می‌کنند، اعلامیه گفته می‌شود. به طور مثال: اعلامیه جهانی حقوق بشر، اعلامیه حقوق بشر تبعه فرانسه و غیره. بشر، به سبب به دست آوردن حقوق حیاتی و انسانی خود مبارزات و پیکارهای سخت و بی شماری را در بخش‌های مختلف جهان انجام داده متحمل قربانی‌های زیادی در این راه گردیده تا حقوق بشر به شکل امروزی آن ارتقا و تکامل یافت و بالاخره در یکصد و هشتاد و سومین اجلاس مجمع عمومی ملل متحد در قصر شایلوی پاریس به تاریخ دهم دسامبر ۱۹۴۸ م به تصویب رسید.

مجمع ملل متحد از همه کشورها، مؤسسات، افراد و اشخاص خواست تا متن اعلامیه جهانی حقوق بشر را سرمشق زنده گی خویش قرار داده، در راه تأمین حقوق مندرج آن بکوشد. این اعلامیه دارای یک مقدمه و سی ماده است. مقدمه اعلامیه متضمن یک سلسله مفاهیم و نظریات بنیادی است که امضا کنندگان اعلامیه، اعتماد و اعتقاد راسخ خود را به آن اعلام داشته‌اند. مواد (۱ و ۲) اعلامیه

شامل چهار اصل اساسی یعنی آزادی، برابری، عدم تعرض و برادری که در حقیقت، پایه ایدیولوژیکی و روح اعلامیه را تشکیل می‌دهد، می‌باشد.

✳ چطور حقوق بشر به شکل امروزی آن تکامل یافت؟ در مورد معلومات ارائه دارید.

آیا می‌دانید اعلامیه جهانی حقوق بشر دارای چه اهمیت است؟

• اهمیت اعلامیه حقوق بشر در عمومی‌بودن و جهان‌شمول بودن آن است. حقوق و آزادی‌های مندرج در آن، نه تنها برای یک کشور یا یک گروه خاصی از مردم، بلکه برای تمام بشر و هر فرد انسان روی زمین تدوین شده است.

• اهمیت اساسی دیگر این اعلامیه، درج اصول آزادی و مساوات در آن می‌باشد که در راه استفاده از این حقوق، هیچ نوع استثنا و محدودیتی را مجاز نمی‌شمارد و هر نوع تبعیض در راه استفاده از حقوق و آزادی مندرج در آن مردود است.

• اهمیت بارز این اعلامیه این است که در سال ۱۹۶۹ م از طرف مجمع عمومی ملل متحد جنبه عملی به خود گرفت و دولت‌ها مکلف گردیدند که این حقوق و آزادی‌ها را درج قوانین اساسی و عادی خود نموده و در عمل تطبیق و رعایت کنند.

✳ دو ماده از حقوق بشر را که درج قانون اساسی ما گردیده با مشوره اعضای گروه خود بنویسید.

اعلامیه جهانی حقوق بشر، دارای کدام حقوق و آزادی‌ها است؟

اعلامیه جهانی حقوق بشر دارای حقوق و آزادی‌های مدنی، سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی می‌باشد که در زیر به طور فشرده ارائه می‌گردد.

• حقوق و آزادی‌های مدنی و سیاسی اعلامیه جهانی حقوق بشر؛ عبارت‌اند از: حق زنده‌گی، آزادی و امنیت شخصی، منع شکنجه، منع تحقیر، منع مجازات غیر انسانی، منع توقیف یا حبس غیر قانونی، منع برده‌گی، شناسایی شخصیت و حقوق انسان در همه جا، حق حمایت قانون و حق بهره‌مندی از رجوع به محاکم مستقل بی‌طرف، حق تابعیت، حق ازدواج، آزادی بیان و مطبوعات، آزادی تشکیل انجمن‌ها و آزادی تشکیل احزاب، شرکت در امور عمومی و حق شرکت در انتخابات دوره‌یی و غیره.

• حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، اعلامیه جهانی حقوق بشر عبارت اند از: حق امنیت اجتماعی و بهره‌مندی از سطح زنده‌گی مناسب، بادر نظر داشت کرامت انسانی حق کار و حق انتخاب آزاد کار، حق مُزد مساوی در برابر کار مساوی و آزادی تشکیل اتحادیه، حق استراحت، فراغت، تفریح، حق رفاه و سلامتی، حق تعلیم و تربیه، حق شرکت در فعالیت‌های علمی و فرهنگی، حق حمایت از منافع مادی و معنوی آثار و فعالیت‌های فرهنگی.

✳ با همکاری همصنفان خود حقوق و آزادی‌های فرهنگی را از حقوق اقتصادی تفکیک نموده در چند سطر بنوسید.

با اعلامیه حقوق بشر کنفرانس اسلامی آشنا شوید

• اعلامیه حقوق بشر اسلامی به کدام تاریخ به تصویب رسید؟ شامل چند ماده است؟
اعلامیه حقوق بشر اسلامی به تاریخ ۱۴ محرم ۱۴۱۱ ه.ق. مطابق ۱۵ اگست ۱۹۹۰ م، ۱۵ اسد ۱۳۶۹ ه.ش. در اجلاس وزرای امور خارجه سازمان کنفرانس اسلامی در قاهره به تصویب رسید.

حقوق بشر اسلامی شامل ۲۵ ماده است. مفهوم حقوق بشر بر دو اصل مهم مبتنی است. کرامت انسانی افراد و عدالت. اسلام همواره بر این نکته تأکید می‌ورزد که خداوند جَلَّ جَلَّاه تمام افراد انسانی را مورد فضل قرار داده و تکریم نموده است. قابل یادآوری است آن چه را که در غرب به عنوان حقوق بنیادی و اساسی بشر نام می‌برند در دین مقدس اسلام از همان ابتدای طلوع خود این حقوق را برای بشر به رسمیت شناخته و بر آن‌ها تأکید ورزیده است از جمله می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

حق حیات از جمله حیات جنین؛ حق مالکیت و حمایت از اموال؛ حق کرامت و حمایت از کرامت انسانی؛ حق نیل به عدالت از طریق قانون؛ حق بر خورداری از امنیت اقتصادی؛ حق برگزاری تشکیلات و اجتماعات؛ حق مشارکت سیاسی؛ حق مهاجرت و سکونت؛ حق بر خورداری از دستمزد عادلانه (حق کار) و غیره.

✳ با گروه خود بحث نموده اعلامیه جهانی حقوق بشر را با اعلامیه حقوق بشر اسلامی مقایسه نموده نتیجه آن را در چند سطر بنوسید.

مروری بر درس

پاسخ ارائه دارید

- ۱- اعلامیه چیست؟ با چند مثال واضح سازید.
- ۲- راجع به اهمیت اعلامیه جهانی حقوق بشر چند سطر بنویسید.
- ۳- هفت حق سیاسی اعلامیه جهانی حقوق بشر را بنگارید.
- ۴- کدام موضوعات شامل حقوق مدنی اعلامیه جهانی حقوق بشر می‌شود؟ بعضی از آن را تحریر دارید.
- ۵- حقوق بشر از نظر اسلام در کدام یک از تاریخ‌های زیر در قاهره توسط وزرای امور خارجه سازمان کنفرانس اسلامی به تصویب رسید؟
  - الف: ۱۴ محرم ۱۴۱۰ هـ. ق.
  - ب: ۱۴ محرم ۱۴۱۱ هـ. ق.
  - ج: ۱۳ شعبان ۱۴۱۳ هـ. ق.
  - د: ۱۵ سفر ۱۴۱۵ هـ. ق.

کارخانه گی

چند ماده از حقوق فرهنگی اعلامیه جهانی حقوق بشر را که در قانون اساسی کشور درج گردیده است فهرست نمایید؟

کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان

در درس گذشته خواندید که اعلامیه جهانی حقوق بشر در دهم دسامبر ۱۹۴۸م در یک صد و هشتاد و سومین اجلاس مجمع عمومی ملل متحد در قصر شایلووی پاریس به امضا رسید. در این درس با کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان آشنا می شوید.

مباحثه نمایید

- کدام عوامل باعث ایجاد کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان گردید؟
- قبل از این که به عوامل ایجاد کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان پردازیم لازم است، معنای کمیسیون را بدانیم.
- آیا می دانید کمیسیون چیست؟
- مجموعه افرادی که جهت تحقیق در باره طرحی یا مسئله یی تشکیل

گردد یا هیئتی که برای رسیده گی به امری مأمور شده باشد کمیسیون نامیده می شود؛ مانند: کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان، کمیسیون اصلاحات اداری..... و غیره.

کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان به عنوان یک امر ضروری پیش از هر وقت دیگر برای جامعه ما ضروری بود؛ زیرا عدم تأمین حقوق بشر و نقض های پیوسته آن، مردم ما را بیشتر از هر زمانی متوجه اهمیت مسأله حقوق بشر کرده بود. به خصوص صدمات و ضررهای جنگ های دو دهه اخیر و نا امنی ها، روحیه عمومی مردم را خدشه دار کرده، مردم ما قادر به دفاع از حقوق خویش نبوده و از حقوق فطری و طبیعی خود محروم بودند. چور و چپال، زور گویی بر تمام شئون زنده گی حاکم بود و تطبیق احکام قانون نا ممکن به نظر می رسید. بنابر عوامل فوق و در اثر کوشش مردم ما و کمک و حمایت جامعه بین المللی، با در نظر داشت اصولنامه پاریس و قطعنامه ۱۳۴ مورخ ۲۰ دسمبر سال ۱۹۹۳ م اسامبله عمومی ملل متحد بر ایجاد کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان در موافقتنامه بن طرح ریزی گردید. مطابق فرمان مورخ ۱۶ جوزای ۱۳۸۱ هـ ش این کمیسیون برای مدت دو سال به طور رسمی تاسیس شد که سپس این کمیسیون به عنوان یک ارگان ملی، مستقل و دایمی در ماده ۵۸ قانون اساسی جدید افغانستان تسجیل گردید. این کمیسیون مرکب از ۹ عضو که شامل مرد و زن می باشد. برای مدت پنج سال از طرف رئیس جمهور تعیین گردیده و در چوکات جمهوری

اسلامی افغانستان طور مستقل فعالیت می نماید. در انجام فعالیت های خویش احکام قانون اساسی و سایر قوانین نافذ کشور را ملاک عمل خویش قرار می دهد. کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان دفاتر ساحه یی خود را در ولایات کابل، مزارشریف، هرات، بامیان، کندز، قندهار، گردیز، جلال آباد، بدخشان، فاریاب، دایکندی، غور و هلمند کشوده و فعال ساخته است.

❖ دلایل ایجاد کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان را در چند سطر بنگارید.

کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان به منظور تحقق کدام اهداف فعالیت می نماید؟

کمیسیون فوق به منظور تحقق اهداف زیر فعالیت می نماید:

نظارت بر رعایت حقوق بشر در کشور؛ تعمیم و حمایت از حقوق بشر؛ نظارت از وضعیت و چگونه گی دسترسی افراد به حقوق بشر و آزادی های انسانی؛ بررسی و تحقیق در مورد تخلفات و موارد نقض حقوق بشر؛ اتخاذ تدابیر به منظور بهبود و انکشاف وضعیت حقوق بشر.

کدام ارگان ها با کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان همکاری می نمایند؟

برای ارگان های عدلی و قضایی، وزارت ها، ادارات و مؤسسات دولتی و غیر دولتی و سایر اتباع کشور لازم است تا در تحقق اهداف کمیسیون حقوق بشر افغانستان همکاری و تساند نمایند، تا اهداف فوق برآورده گردد.

❖ با گروه خود مباحثه نمایید، هرگاه ارگان های عدلی و قضایی با کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان همکاری نکند، آیا کمیسیون اهدافش را برآورده ساخته می تواند یا خیر؟

با بعضی از وظایف و صلاحیت های کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان آشنا شوید

- ۱- نظارت بر وضعیت حقوق بشر؛
  - ۲- نظارت بر تطبیق احکام قانون اساسی و سایر قوانین، مقررات، لوایح و تعهدات در رابطه به حقوق بشر؛
  - ۳- نظارت بر اجراآت و عملکردهای سیستم اداری، عدلی و قضایی، نهادها و مؤسسات انتفاعی و غیر انتفاعی، ملی و بین المللی در کشور که بوضعیت حقوق بشر مؤثر باشد؛
  - ۴- نظارت بر وضعیت و چگونه گی دسترسی افراد به حقوق و آزادی های بشری؛
  - ۵- بازدید از محلات سلب آزادی و نظارت بر تطبیق قوانین مربوط به رفتار با مجوسین و محجوزین مطابق احکام قانون مربوط؛
  - ۶- بررسی از تخلفات و موارد نقض حقوق بشری؛
- ❖ بر علاوه موضوعات فوق، دیگر کدام مطالب شامل صلاحیت ها و وظایف کمیسیون مستقل حقوق بشر می شود؟ در چند سطر تحریر دارید.

نقض حقوق بشر چیست؟

هر عملی که توسط یک فرد، جمعیت و یا مجری قانون منجر به نقض قوانین ملی و بین‌المللی حقوق بشر گردد، نقض حقوق بشری گفته می‌شود، خواه این عمل توسط مامور دولت حین اجرای وظیفه انجام یافته باشد و یا توسط سایر اشخاص حقوقی یا حقیقی، طور عمدی صورت گرفته باشد.

عمده‌ترین موارد نقض حقوق بشر کدام‌ها اند؟

به صورت عموم موارد نقض حقوق بشر عبارت‌اند از: سلب حیات، کشتار جمعی، حبس غیر قانونی، لت و کوب، تجاوز جنسی، سلب آزادی، غصب ملکیت، تبعیض نژادی، جنایات جنگی، ازدواج‌های اجباری، شکنجه، اختطاف افراد، آلوده ساختن محیط زیست، محاکمه غیر عادلانه، جلوگیری از دفاع متهم در محاکم.

کسانی که حقوق آن‌ها بیشتر از دیگران نقض می‌گردد؛ عبارت‌اند از: اسیران جنگی، زندانیان، ایتام، زنان بیوه، عودت‌کننده‌گان بی‌سرپناه، بیجا شده‌گان داخلی، معلولان، متقاعدان و اقلیت‌ها.

آیا می‌دانید کدام مشکلات و راه حل‌ها در مقابل کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان قرار دارد؟

مشکلات و راه حل‌هایی که در فراراه کمیسیون مستقل حقوق بشر قرار دارد؛ عبارت‌اند از: عدم پابندی به دساتیر اسلام، جهل و بی‌سوادی؛ انحطاط اخلاقی؛ فساد گسترده اداری؛ تداوم فرهنگ خشونت؛ بی‌توجهی به سرمایه‌های فرهنگی و فکری اندیشمندان؛ معافیت و عدم احتساب و غیره. به منظور تأمین بهتر حقوق بشر باید کارهای زیر انجام شود:

استفاده از نقش علما و دانشمندان جامعه در امر درک و تحلیل مسایل حقوق بشر؛ تدویر و ورکشاپ‌ها در مورد معرفی بیشتر کمیسیون به مردم؛ تدویر و ورکشاپ‌ها با نماینده‌گان ارگان‌های پولیس، امنیت ملی، خارنوالی‌ها، محاکم به منظور جلوگیری از نقض حقوق بشری؛ تدویر و ورکشاپ‌های آموزشی و حقوقی در مراکز تعلیمی و آموزشی؛ تقویه و تحکیم روابط کمیسیون با وزارت امور زنان به منظور تدویر و ورکشاپ‌های آگاهی‌دهی از حقوق خویش.

❁ نکات مثبت و منفی کار و فعالیت کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان را در چند سطر بنگارید.

مروری بر درس

.....

.....

.....

.....

.....

پاسخ ارائه دارید؟

- ۱- کمیسیون را تعریف نمایید.
- ۲- اهداف کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان را بنگارید.
- ۳- پنج صلاحیت کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان را فهرست کنید.
- ۴- نقض حقوق بشر چیست؟
- ۵- به نظر شما چه باید کرد تا از نقض حقوق بشر در کشور جلوگیری به عمل آید؟

کارخانه گی

چند مورد از نقض حقوق بشر را که از طریق رادیو شنیده اید، در چند سطر بنگارید.

خلاصه فصل چهارم

- حقوق جمع حق است، کلمه حق در لغت به معنای درست، ثابت، سزاوار عدل، تصرف در چیزی، حلال، تسلط داشتن بر چیزی، بهره و سهم و یکی از اسمای خداوند متعال است.
- حقوق بشر شامل تمام حقوق، اعم از حقوق فطری که با تولد شدن به انسان داده می شود و هم حقوق کسبی که اجتماع برای شان قایل است می باشد.
- اعلامیه جهانی حقوق بشر در حقیقت چکیده و مکمل مجموعه اعلامیه و تعالیم دینی، اخلاقی، عقاید و نظریاتی است که قرن ها قبل برای حفظ حقوق و تأمین سعادت بشر ایجاد گردیده است.
- اعلامیه حقوق بشر کنفرانس اسلامی به تاریخ ۱۴ محرم ۱۴۱۱ هـ. ق. مطابق ۵ اگست ۱۹۹۰ م مطابق ۱۵ اسد ۱۳۶۹ هـ. ش. در اجلاس وزرای امور خارجه سازمان کنفرانس اسلامی در ۲۵ ماده در قاهره به تصویب رسید.
- کمیسیون مستقل حقوق بشر افغانستان مطابق فرمان مورخ ۱۶ جوزای ۱۳۸۱ هـ. ش. رئیس جمهور کشور ایجاد و به عنوان یک نهاد ملی در ماده ۵۸ قانون اساسی جدید تسجیل گردید.

فصل پنجم

دموکراسی

- تعریف و ماهیت دموکراسی
- اهداف، اصول و لوازم دموکراسی
- دموکراسی در افغانستان

اهداف فصل

از شاگردان انتظار می‌رود که به اهداف دانشی زیر دست یابند:

- با تعریف و مفهوم دموکراسی آشنا شوند؛
  - تاریخچه دموکراسی را بدانند؛
  - با ماهیت دموکراسی و اهداف آن در جهان آشنا شوند؛
  - با ابعاد مردمی نظام کشور آشنا شوند؛
- از شاگردان انتظار می‌رود که به اهداف مهارتی زیر برسند:
- دموکراسی را تعریف و تشریح کرده بتوانند؛
  - تاریخچه دموکراسی را توضیح کرده بتوانند؛
  - ماهیت اهداف دموکراسی را فهرست کرده بتوانند؛
  - نظام‌های مردمی را از نظام‌های غیر مردمی تشخیص کرده بتوانند؛
  - ابعاد مردمی نظام سیاسی کشور را توضیح داده بتوانند؛

تعریف و ماهیت دموکراسی

مباحثه نمایید

یکی از مهمترین جنبه‌های توسعه دولت‌های امروزی ارتباط آن‌ها با مردم است. شما کلمه دموکراسی را در کتاب‌ها و از طریق وسایل ارتباط جمعی خوانده و شنیده اید. آیا فکر کرده اید که معنای دموکراسی چیست؟ و در اصطلاح کدام معنا را افاده می‌کند؟ دموکراسی کدام سیر تاریخی را طی کرده است؟

الف: کلمه دموکراسی Democracy که در زبان دری مردم سالاری را در برابر آن نهاده اند، از لفظ یونانی Demokratia گرفته شده است. این لفظ یونانی خود ترکیبی است از Demos (مردم) و Kratein (حکومت کردن) و به این ترتیب دموکراسی از نظر لغت یعنی حکومت مردم به وسیله مردم را می‌رساند.

ب: در اصطلاح، دموکراسی عبارت است از شیوه زنده گی که در آن به افراد حق داده می‌شود برای مشارکت آزادانه، از فرصت‌های مساوی برخوردار باشند.

پس مردم یک کشور فرصت می‌ابند از طریق و راه دموکراسی در تصمیم‌های سیاسی به طور آزادانه مشارکت داشته و در پیش برد امور و نظارت بر حکومت اراده شان را به کار گیرند.

قداًت تاریخی دموکراسی

۱- نخستین دوره به جود آمدن دموکراسی به قرن پنجم قبل از میلاد در یونان باستان بر می‌گردد. در آن جا مردم به جز زنان و برده‌گان در امر حکومت و وضع قوانین مشارکت مستقیم داشتند. دموکراسی یونان بر اساس سه اصل آزادی، برابری و اخذ تصمیم از طریق آرای اکثریت اتباع کشور استوار بود. این اصطلاح برای اولین بار در آتن و در زمان کلیستن به کار رفت، که وی به نام بنیان‌گذار دموکراسی شناخته شد. ❁ دموکراسی یونان به کدام اصول استوار بوده؟ با تفاهم اعضای گروه در چند سطر تحریر نمایید.

۲- ایجاد دموکراسی در روم: در روم تجربه دموکراسی در قالب حکومت جمهوری ظاهر شد. بنابر نوشته‌های پولیب نویسنده یونانی تاریخ روم، نظام جمهوری آن کشور از سه عنصر شاهی (کنسول) اشرافی (سنا) و دموکراسی (مجالس مردم) فراهم آمده بود، بالاخره قدرت به دست سنا اشرافی افتاد، اعضای سنا مادام‌العمر از جانب مردم انتخاب می‌شدند و از این رو، سنا خود منشأ مردمی‌داشت؛ اما عضویت در سنا محدود به شمار اندکی از خاندان‌های ثروتمند بود. سنا تا قرن اول ق. م هم‌چنان قدرت را در دست داشت، هر چند مجالس مردمی در این دوره نفوذ زیاد یافت و محاکم قضایی به عنوان نهاد‌های مدافع حقوق مردم تأسیس شدند.

سیر دموکراسی پس از قرن دوازده میلادی تا کنون

پس از سقوط جمهوری روم تا مدت‌ها در هیچ کشوری نشانه دموکراسی به نظر نمی‌خورد تا آن که در حدود قرن دوازدهم میلادی در شهرهای آزاد اروپا نوعی از دموکراسی برقرار شد. در کشورانگلستان اولین بذر دموکراسی افشانه شد. برای نخستین بار در سال ۱۲۱۵ م در این کشور با توشیح منشور کبیر توسط ژان پادشاه این کشور اولین نشانه‌های دموکراسی

دیده شد و هم آن را اولین **قانون اساسی** اروپا و مبنای آزادی ملت انگلیس دانست که به تدریج کامل تر شد.

بعضی از نویسنده گان اشکال حکومت در قرون وسطی و جدید یعنی از قرن یازدهم میلادی تا قرن هفدهم میلادی را به عنوان زمینه و سابقه اولیه نهادهای مردمی ذکر کرده اند به خصوص دولت شهرهای شمال ایتالیا، فلورانس و وینز، کانفدراسیون سویس و جمهوری هالند. در این نظام ها اصل حاکمیت مردمی و نظام نماینده گی مردم در اشکال مختلف اجرا می شد. هر چند حکومت اساساً در دست اقلیتی از اشراف زمیندار و تجار بود. در قرن جدید جان لاک فیلسوف انگلیسی ۱۶۳۲ م - ۱۷۰۴ م مفهوم اندیشه آزادی را آغاز می کند. به موجب نظریه لاک، حکومت به سه قوه تقسیم می شود. پس از لاک در قرن هجدهم از یک سو ژان ژاک روسو (۱۷۱۲م - ۱۷۷۸ م) و منتسکیو (۱۶۸۹م - ۱۷۵۵ م) دموکراسی خواهی با اندیشه آن ها وارد مرحله جدیدی می شود. به دنبال نظرات فلاسفه و متفکران آن عصر دگرگونی ها و انقلاب های امریکا (۱۷۷۶م) و فرانسه (۱۷۷۹م) موجب اشاعه این افکار گردید. به گفته اسمن ریشه یعنی حاکمیت ملی، تفکیک قوا، حقوق فردی و قوانین مدرن را در استقرار دموکراسی عصر جدید پایه گذاری کرد. از سوی دیگر، تحولات جامعه انگلیس که از قرن سیزدهم آغاز گردیده بود در طول چندین قرن به تدریج و از راه تجربه، گره مسایل گوناگون عصر جدید را می گشود. مفهوم آزادی های سیاسی، ایجاد پارلمان، نظام دو مجلسی، تجدید قدرت مطلقه سلطنتی، ایجاد مسئولیت وزیران در برابر نماینده گان مردم و استقرار حکومت و کابینه، از دست آوردهای این جامعه بود که با انقلاب ۱۶۸۸ م در انگلستان تکمیل گردیده و با امضای قانون اساسی راه را به سوی دموکراسی هموار ساخت.

❁ در قرن جدید کدام اصول در استقرار دموکراسی پایه گذاری گردید؟ معلومات دهید.

مروری بر درس

-
-
-
-

پاسخ ارائه دارید

- ۱- مفهوم دموکراسی را در اصطلاح روشن سازید.
- ۲- اولین بار کلمه دموکراسی توسط چه کسی به کار گرفته شد؟
- ۳- تطور دموکراسی را در روم شرح کنید.
- ۴- عمده ترین متفکران دموکراسی کی ها هستند؟
- ۵- عمده ترین شعارهای دموکراسی پس از انقلاب کبیر فرانسه چه بود؟

کارخانه گی

پیرامون پیش زمینه های دموکراسی یک مقاله بنویسید.

اهداف، اصول و لوازم دموکراسی

در درس قبلی به تعریف دموکراسی و پیشینه تاریخی دموکراسی آگاهی حاصل نمودید. در این درس به اهداف و لوازم دموکراسی آشنا می شوید.

بحث نمایید

با آن که پیرامون تعریف و پایه‌های دموکراسی اجماع کامل وجود ندارد، و آن سبب پیچیده‌گی‌ها و دگرگونی‌های اجتماعی سیمای جوامع دموکرات شده و هر جامعه‌یی مطابق با جهان بینی و ایدئولوژی سیاسی خویش آن را تغییر داده است. بنابراین سؤال مطرح می شود که اصول و اهداف پایه‌های دموکراسی کدام‌ها اند؟

اهداف و اصول پایه‌های دموکراسی را در نکات ذیل به طور مختصر میتوان بیان داشت.

الف: اهداف دموکراسی

دموکراسی برای برآوردن دو هدف عمده تلاش می‌ورزد:

- ۱- ایجاد دموکراسی سیاسی (حکومت مردم) و دموکراسی اجتماعی (حکومت برای مردم).
- ۲- آماده نمودن حقوق و آزادی‌ها برای مردم.

ب: اصول پایه‌های دموکراسی:

عناصر و اصول پایه‌های دموکراسی را می‌توان در نکات زیر برشمرد:

- ۱- **برابری در برابر قانون:** به این مفهوم که همهٔ مردم در برابر تطبیق قانون با هم برابر اند و هیچ فردی از افراد دیگر در جامعه امتیازی خاصی ندارد.
- ۲- **برابری در برابر قضا:** به این مفهوم، که در میان افراد جامعه در مقابل قضا و محکمه و کیفرهای قضایی تفاوت وجود نداشته باشد.
- ۳- **برابری در برخورداری‌ها و استفاده از فرصت‌ها:** بایستی تمام اتباع کشور در استفاده از فرصت‌های مختلف زنده‌گی از قبیل اقتصاد، آموزش، به دست آوردن مناصب دولتی و غیره به طور مساویانه برخوردار باشند.
- ۴- **برابری در مکلفیت‌های عمومی:** از قبیل خدمت عسکری، پرداخت تکس، غرامت و غیره.
- ۵- **آزادی:** از قبیل آزادی گفتار، نوشتار، اجتماع، دادخواهی، کار، سرپناه، ملکیت، آموزش و تشکیل سازمان‌های اجتماعی و غیره.
- ۶- **قبول عامه:** مفهوم رضایت شهروندان در تبعیت از حکومت، از عناصر اساسی دموکراسی است. در نظام دموکراسی، هر حکومتی مشروعیت خود را از مقبولیت عامه به دست می‌آورد.
- ۷- **مشارکت عمومی:** مشارکت مردم در انتخاب نماینده‌گان شان جهت تصمیم‌گیری‌ها و جلوگیری از انحصاری شدن روند تصمیم‌سازی و چیره‌گی گروه و فکر خاص بر اوضاع.
- ۸- **حاکمیت مردم (حاکمیت اکثریت):** حاکمیت مردم از اصول اساسی دموکراسی است. در نظام دموکراسی حاکمیت مردم به معنای حاکمیت نصف به علاوهٔ یک می‌باشد.

۹- **تابعیت:** تبعه به کس اطلاق می‌شود که در رابطه با یک دولت، در نظر گرفته می‌شود که از سویی برخوردار از حقوق مدنی است، و از سوی دیگر مکلف به تکالیفی در برابر دولت است.

۱۰- **سیستم نماینده‌گی:** هیأت نماینده‌گان باید حق قانون‌گذاری، حق رأی در مورد مالیات‌ها، نظارت بر بودجه، حق استیضاح و پرسش از تصمیم‌های دولت را داشته باشد.

۱۱- **وجود شروط معینه‌یی؛** مانند: موجودیت قانون اساسی مناسب، تفکیک قوا، نظارت قوا بر یک دیگر، انتخابات و شفافیت امور دولتی.

ج: شرایط و لوازم دموکراسی:

برای تحقق دموکراسی شخصیت دموکراتیک ضروری است، و آن عبارت است از:

۱- تجربه اندیشی و به کار بستن روش آزمون و خطا.

۲- نگرش انتقادی به متولیان امور.

۳- انعطاف پذیری.

۴- واقعیت گرایی.

۵- تحمل و برده باری.

۶- رفق و مدارا.

۷- اعتماد به قدرت جمعی

۸- آگاهی و مسئولیت پذیری.

۹- وجود مدنیت پیشرفته.

کشورهایی که خود را به تطبیق دموکراسی ملزم می‌دانند بایستی اهداف، اصول پایه‌ها و شرایط ایجاد و گسترش فرهنگ دموکراتیک را به وجود آورند و در غیر آن با ادعاهای میان تهی نمی‌توانند شعار دموکراسی را در عمل پیاده نمایند. با وصف آن که بعضی از کشورهای غربی خود را مدافعین سرسخت دموکراسی معرفی می‌نمایند ولی در عمل چنین نیست، بعضی از دول فرهنگ دموکراتیک را پا مال نموده اند. نمونه آشکار این دو رنگی، انتخابات دموکراتیک

الجزایر و ترکیه در دهه نود قرن بیستم می‌باشد که توسط حکومت‌های دموکراتیک آن کشورها لغو اعلان گردیده و در نتیجه آن کشور الجزایر برای مدت بیشتر از ده سال به خاک و خون کشانده شد.

مروری بر درس

پاسخ ارائه دارید

- ۱- عدم اجماع در تعریف و پایه‌های دموکراسی چه نتایجی را به بار آورده است؟
- ۲- در نظام دموکراسی برای اتباع چه فرصت‌های باید در نظر گرفته شود؟
- ۳- قبول عامه چیست؟ و با مشارکت عمومی چه فرق دارد؟
- ۴- بعضی از ضرورت‌ها و شرایط دموکراسی را نام ببرید.
- ۵- کشورهای غربی در تطبیق دموکراسی چقدر صادق هستند؟ دلیل تان چیست؟

کارخانه‌گی

یک هدف از اهداف کلان دموکراسی را شرح نموده و دیدگاه اسلام را نیز بنویسید.

دموکراسی در افغانستان

در درس گذشته پیرامون اهداف، اصول پایه‌ها و ضرورت‌های دموکراسی اطلاعات نسبی بی فرا گرفتید در این درس با دموکراسی در افغانستان و اسلام و دموکراسی آشنا می‌شوید.

مباحثه نمایید

افغانستان با شاخص‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی منحصر به خود در جهت توسعه دموکراسی قرار دارد. در این جا این سؤال مطرح می‌شود که ریشه دموکراسی از چه زمانی در کشور ما وجود داشت؟

دموکراسی در کشور ما با تاریخ جرگه‌ها روابط نزدیک دارد که از عصر آریایی‌ها شروع می‌شود. اصل دموکراسی اظهار آزادانه سهم‌گیری مردم در اتخاذ تصمیم دولتی و عامه می‌باشد؛ مانند: جرگه‌های Sabha، Simathy. سب‌ها Sabha که در آن مسایل کوچک سیاسی بحث می‌شد و راه‌های حل آن واضح می‌شد. هم‌چنان در مجلس سمنی Simathy که متشکل از رییسی‌ها (دانشمندان، نجبا و اعیان بود) مسایل مهم و حیاتی حل و فصل می‌گردید. در عصر کنشکای کبیر جرگه بزرگ مذهبی به رهبری پیشوای هفتم بودایان واسومیتره Vasumitra عالم گندهاری تشکیل شد این جرگه مذهب قدیم هینه یانه Hina Yana را مورد تعدیل و اصلاح قرار داد، که به مذهب جدید مه‌ایانه Maha-yana تعدیل یافت. در تاریخ کشور نمونه‌های بارزی از جرگه‌ها را می‌توان یافت؛ مانند: جرگه‌های زمان میرویس خان، جرگه مزار شیر سرخ، لویه جرگه‌های امیر شیر علی خان و عبدالرحمن خان و غیره که نقش تعیین کننده و مهمی را در قضایای سیاسی افغانستان داشته، موجودیت این جرگه‌ها به نوبه خود مشارکت مردم را در مسایل سیاسی فراهم نموده است.

✱ با مشوره اعضای گروه خود اسم پنج جرگه کشور ما را بنگارید.

آیا می‌دانید که مردم ما در کدام عصر به تمدن جدید و مشروطه خواهی گام برداشتند؟

در کشور ما در اواخر قرن نوزدهم در زمان امارت امیر شیر علی خان گام‌هایی به سوی مدنیت معاصر برداشته شد، نظام دولتی تا حدی به گونه نظام مدرن درآمد شکلی از کابینه در دستگاه سیاسی ایجاد شد، سیدنور محمدشاه به حیث صدراعظم و یا نخست وزیر قرار داشت، جریده شمس‌النهار به نشرات آغاز کرد. ایجاد کابینه، تقسیم عرصه‌های کاری در میان وزراء، ایجاد مطبوعات و نظام مخابراتی و تاسیس چاپ خانه خود زمینه‌های مساعدی را در جهت حرکت کشور به سوی یک نظام بهتر و مدنیت معاصر سبب گردید. این تحولات فرهنگی و اجتماعی در سال ۱۸۷۸ م به وسیله تجاوز انگلیس‌ها خاموش گردید. در عصر امیر حبیب الله خان بنابر تغییراتی که در جهان و منطقه رخ داده بود اجرای یک رشته برنامه‌های اجتماعی فرهنگی از قشر بالای دولت روی دست

گرفته شد که اجرای آن برنامه‌ها خود زمینه اجتماعی رشد اندیشه‌های آزادی خواهی و مشروطیت و دموکراسی را در کشور فراهم کرد. از مهم ترین کارهای فرهنگی و اجتماعی این دوره می‌توان از تأسیس مکتب حبیبیه، حریه، نشر سراج الاخبار افغانستان و سراج الاخبار افغانیه نام برد. افکار و اندیشه‌های آزادی خواهانه سراج الاخبار نه تنها در افغانستان باقی نماند بلکه در هند بریتانیایی، آسیای میانه و ایران نیز تأثیر گذار بود.

مشروطه خواهان، نخستین گروه سیاسی بودند، نهضتی را با مرام و اهداف مترقی آزادی خواهانه و استقلال طلبانه در افغانستان تأسیس نمودند. اصول فکری مشروطه خواهان اول عبارت بود از: اعتقاد راسخ به دین مبین اسلام، وحدت ملی، تعمیم معارف و تأسیس مطبوعات، ایجاد شورای ملی (پارلمان) از راه انتخابات آزاد و همه گانی و تأمین عدالت اجتماعی.

مشروطه خواهان دوم دارای تشکل حزبی نبودند اما نسبت به دوره قبل از قدرت و امکانات بیشتر برخوردار بودند. عمده ترین دلیل آن عضویت عده از رجال دربار و اعضای خاندان سلطنتی به این نهضت بود که از جمله می‌توان از شهزاده امان الله خان یاد کرد. اهداف مشروطه خواهان دوم با مشروطه خواهان اول تفاوت چندانی نداشت.

این‌ها نیز در پی ایجاد حاکمیت قانون و تأسیس نظام شاهی مشروط بودند. بعد از قتل امیر حبیب الله خان در سال ۱۹۱۹ م فرزندش شهزاده امان الله خان به سلطنت رسید. نخستین اقدام مهم و با اهمیت شاه امان الله خان در عرصه اصلاحات سیاسی و اجتماعی، اعلان استقلال کشور بود.

از جمله اصلاحات آن دوره می‌توان از توسعه روابط سیاسی کشور با دولت‌های خارجی، الغای برده گئی، گشایش مکاتب پسران و دختران در سراسر کشور، تدوین و انفاذ قانون اساسی که به نام (نظامنامه اساسی دولت عالی افغانستان) مسمی شده بود و نشر سایر قوانین (نظامنامه‌ها) و سایر اصلاحات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی نام برد. پس از فروپاشی نظام شاه امان الله، افغانستان تا سال ۱۳۴۰ هـ ش. در کوره اختلافات و استبداد، آزادی را از دست داد و کشور در این دوران سیر قهقرایی می‌پیمود.

در مورد دهه دموکراسی در کشور چه می‌دانید؟

بعد از جنگ جهانی دوم اعلامیه جهانی حقوق بشر از طرف سازمان ملل متحد به حیث سند مورد قبول اکثریت ملل جهان، به دولت‌های عضو اعلان شد. کشور ما با تأثیر پذیری از آن، از این اعلامیه متأثر گردید چنانچه در عهد سلطنت محمد ظاهر قانون اساسی ۱۳۴۳ هـ ش. توشیح گردید. در این قانون انتخابات پارلمانی به رسمیت شناخته شد، صدارت از قبضه خاندان شاهی خارج گردیده و موقف اجتماعی زنان بهبود یافت.

به اساس احکام قانون اساسی قانون انتخابات وضع گردید و انتخابات پارلمانی راه اندازی شد. در قانون اساسی ۱۳۴۳ هـ. ش. معیارهای مردمی انتخابات پارلمانی سجل و مطابق به شرایط وقت، پارلمان منتخب تشکیل گردید.

در این دوره با رشد و گسترش روحیه دموکراسی در میان اقشار مختلف مردم، علاقه‌مندی و سهم‌گیری مردم در امور سیاسی و اجتماعی کشور بیشتر گردید و زمینه برای تشکیل احزاب سیاسی فراهم آمد. به اساس حکم ماده ۳۲ قانون اساسی، احزاب اجازه تشکیل یافتند. پس از به وجود آمدن احزاب سیاسی، نظام سلطنتی خود را در معرض خطر دید. بنا بر این در برابر فعالیت‌های احزاب سنگ اندازی می‌کرد، تا بالاخره سردار محمد داوود در سال ۱۳۵۲ هـ. ش. کودتا نمود و رژیم شاهی را ملغی و جمهوری را اعلام داشت. در زمان قدرت محمد داوود نیز آزادی خفه کرده شد و دموکراسی ای وجود نداشت. پس از آن که رژیم محمد داوود توسط طرفداران حزب دموکراتیک خلق و پرچم بر انداخته شد، عملاً از دموکراسی و مبادی آن خبری نبود. و با تجاوز قوای اتحاد شوروی بر کشور آتش جنگ بیشتر گرم گردید و دموکراسی و مبادی آن تا زمان به وجود آمدن جمهوری اسلامی افغانستان از کشور رخت بست.

❁ در دوره سلطنت محمد ظاهر کدام عوامل باعث علاقه‌مندی و سهم‌گیری بیشتر مردم در امور سیاسی و اجتماعی کشور گردید؟

آیا می‌دانید بعد از معاهده بن چه تحولات در قسمت دموکراسی در کشور ما رونما گردید؟

پس از آن که شماری از جریان‌های سیاسی افغانستان به تاریخ ۶ قوس ۱۳۸۰ هـ. ش. جهت پیدا کردن راه‌های حل برای بحران کشور در شهر بن آلمان گردهم آمدند و توافقنامه ای را به امضا رساندند و لویه جرگه اضطراری و حکومت انتقالی تشکیل شد و پس از آن، قانون اساسی کشور تصویب گردید و بر اساس آن بعضی اصول پایه‌های دموکراسی ایجاد و عملی گردید و مردم افغانستان به حقوق ذیل دست یافتند: حق انتخاب نمودن برای رهبری جامعه و پارلمان با رضایت خود؛ حق رای دادن به شکل آزاد، مخفی و همه‌گانی؛ آزادی تشکیل انجمن‌ها، اتحادیه‌ها و احزاب سیاسی مطابق به قانون، فعالیت‌های فرهنگی، سیاسی اجتماعی مطابق به قانون؛ اجازه نشر مطبوعات و رسانه‌های گروهی به تمام زبان‌های رایج در کشور؛ ممنوع ساختن هر نوع تبعیض و امتیاز در بین اتباع افغانستان؛ اتباع کشور برای تأمین مقاصد جایز و صلح آمیز می‌توانند مطابق به قانون اجتماعات و مظاهرات نمایند و در تظاهرات و اجتماعات مشارکت کنند؛ مانند: که در گذشته تذکر یافت؛ از دموکراسی، در میان ملت‌های مختلف، به فهم و تعبیرات گوناگون صورت می‌گیرد؛ اما، ما افغان‌ها به عنوان یک ملت مسلمان، در تمام امور خویش پیرو احکام دین مقدس

اسلام هستیم. پس با در نظر داشت این فهم، مراد ما از تمجید و یا تأیید دموکراسی در بعضی از یادآوری‌ها اگر صورت گرفته باشد، آن است که مردم بتوانند در امور سیاسی، آزادانه سهمیم کردند، نماینده‌گان و حاکمان خویش را بر اساس اصل شایسته‌گی و ایمان‌داری، انتخاب، مراقبت و برکنار نمایند، و به آن‌ها در اموری صلاحیت عمل بدهند که اسلام انجام آن را به دوش ملت گذاشته است. البته این گونه تعبیر از دموکراسی، با مبادی اسلام منافاتی ندارد.

❁ به نظر شما علاوه به موضوعات فوق دیگر کدام کارها در تحکیم پایه‌های دموکراسی انجام یافته در چند سطر بنگارید؟

اسلام و دموکراسی:

حالا این سؤال مطرح است که دیدگاه اسلام در مورد رابطه مردم با سرنوشت سیاسی شان چیست؟ اسلام، به حیث آخرین دین خدا جَلَّ جَلَّالَهُ و یک نظام کامل و همه جانبه زنده گی، در مورد نظام سیاسی جامعه بر دو اصل عمده استوار است:

۱- حاکمیت مطلق و حق قانون گذاری از آن خدا است، برای هیچ فرد مسلمانی جواز ندارد که از فرائض و محرماتی که در شریعت اسلامی بیان گردیده، سرپیچی نماید. همه مردم اعم از اکثریت و اقلیت مکلف اند که از قوانین الهی پیروی نمایند.

موضوعات اجتهادی که بر بنیاد مصلحت استوار اند و نظر به تغییر حالات و زمانه‌ها تحول می‌پذیرند، کار قانون گذاری در آن، به امت واگذار شده، و به مسلمانان وظیفه داده شده تا با مشوره همدیگر و با رعایت احکام قطعی و اصول دین که بواسطه قرآن و سنت توضیح گردیده اند، پیرامون آن تصمیم بگیرند.

۲- خلافت از آن مردم است، خداوند جَلَّ جَلَّالَهُ در قرآن و سنت قوم خاصی را برای اجرای امور سیاسی و پیشبرد قدرت سیاسی مسلمانان مکلف نکرده که به دیگران حرام بوده باشد، بلکه با اصدار هدایت «وَأَمْرُهُمْ شُورَى بَيْنَهُمْ» (الشوری: ۳۸) بر آن‌ها الزام گردانیده که تمام امور خویش خصوصاً سیاسی را با مشوره میان هم به پیش ببرند.

خداوند متعال، بشر را به عنوان خلیفه گان خویش در روی زمین به وجود آورده است تا زمین خدا را مطابق به خواست او تعالی آباد نمایند، و در امور سیاسی بر ایشان لازم است تا با رعایت اصل شایسته گی و پرهیزگاری، نماینده گان سیاسی خود را انتخاب، مراقبت و در صورت لزوم سبک دوش سازند. و اموری که به سرنوشت همه مردم تعلق دارد، بایستی همه آن‌ها در تصمیم و اجرای آن به گونه معقول و ممکن شریک باشند.

این اصول در زنده گی سیاسی پیامبر اسلام نمایان است. ابوهریره (رض) روایت می‌کند: من هیچ کسی را از رسول الله ﷺ مشوره کننده تر با یارانش ندیده ام.

❁ با گروه خود در مورد رابط مردم با سرنوشت سیاسی شان از دیدگاه اسلام مشوره نموده نتیجه را نماینده یکی از گروه‌ها به شاگردان بیان دارد.

و بعد از رحلت پیامبر اسلام، اصل مشوره و شریک ساختن مردم در امور سیاسی در زمانه خلفای راشدین (حضرت ابوبکر ^(رض)، حضرت عمر ^(رض)، حضرت عثمان ^(رض) حضرت علی ^(ض) به روشی که آن حضرت ترسیم کرده بود، جریان پیدا کرد، ولی بعد از تبدیل شدن خلافت به پادشاهی، تاریخ اسلام از فراز و نشیبی در مورد حقوق سیاسی مردم بحث می‌کند، و در اکثر اوقات امور سیاسی به عوض مشورت و گرفتن نظر مردم، بر اساس منافع خانواده‌گی و حفظ سیطره خاندان‌های شاهی حل و فصل می‌گردید.

آن چه امروز به نام ارزش‌های دموکراسی به شمار می‌رود؛ مانند: رعایت حقوق انسان، آزادیها، مشارکت سیاسی، احترام قانون و پابندی بدان، برابری و عدالت، حقوق اتباع، سیستم نماینده‌گی، تفکیک قوا و نظارت آن‌ها بر یکدیگر و نظارت بر امور اجرایی و استیضاح و پرسش از تصمیم‌های دولت و جز آن، در تعالیم اسلام به شکل واضح تر و عملی تری تبلور یافته است.

تمدن اسلامی در زمینه‌های مختلف زنده‌گی از جمله حکومت داری و نحوه برخورد با مردم، چنان انسانی و عادلانه بوده که نظیر آن در تاریخ ممتد بشر دیده نشده است. حکومت اسلامی در دوره‌های طلایی اش هیچ‌گاه با اقلیت‌های غیر مسلمان در داخل دولت اسلامی به عنوان افراد یا انسان‌های درجه دوم برخورد نکرده بلکه به تمام اتباع خویش به یک نظر نگاه کرده و با همه برخورد یک سویه داشته است. دولت اسلامی خود را مکلف می‌داند که برای آن عده از اتباع خود که توان کار ندارند و قادر به کسب نیستند. اعاشه نماید و در برابر هر ظالمی می‌ایستد و حقوق مظلومین را به آن‌ها مسترد می‌نماید و با نفی تسلط بلا قید و شرط حاکمان، آزادی و کرامت انسان را اعلان می‌دارد. اسلام آزادی بیان را نه تنها از حقوق انسان می‌داند بلکه آن را سمبول دینداری و واجب دینی می‌خواند. رسول الله ﷺ می‌فرماید: **دین همه نصیحت و خیر خواهی است.**

با آن که میان تعالیم اسلام و ارزش‌های دموکراسی شباهت‌های عارضی ای هم چون نظام شورایی و آزادیها، به چشم می‌خورد ولی در جوهر و ماهیت از همدیگر فرق دارند؛ زیرا دولت اسلامی نظام ربانی است و دموکراسی نظام ساخته عقل بشر.

❁ در میان تعالیم سیاسی اسلام و ارزش‌های دموکراسی شباهت‌هایی وجود دارد؟ و آن در کدام عرصه‌ها می‌تواند بود؟ و در چه زمینه‌هایی راه هر دو از همدیگر جدا می‌شود؟

مروری بر درس

پاسخ ارائه دارید

- ۱- دموکراسی با جرگه‌های ملی ما چه مشابهت دارد؟
- ۲- گام‌های نخستین دموکراسی چگونه در افغانستان گذاشته شد؟
- ۳- اولین دوره فعالیت‌های دموکراسی در افغانستان چه وقت به وجود آمد؟
- ۴- توافقنامه بن در احیا و توسعه دموکراسی چه نقش داشت؟
- ۵- عمده‌ترین مبنای دموکراسی که در قانون اساسی کشور بازتاب یافته چیست؟

کارخانه‌گی

در مورد مزایا و نواقص دموکراسی چند سطر بنویسید.

خلاصه فصل پنجم

- کلمه دموکراسی از لفظ یونانی گرفته شده و ترکیبی است از مردم و حکومت کردن، به این ترتیب دموکراسی از نظر لغت یعنی حکومت مردم به وسیله مردم.
- دموکراسی دارای اهداف کلان، اصول پایه‌ها و شرایطی است که مفاهیم آن را روشن می‌سازد.
- دموکراسی برای برآوردن دو هدف عمده تلاش می‌ورزد:
  - ۱- ایجاد دموکراسی سیاسی (حکومت مردم) و دموکراسی اجتماعی (حکومت برای مردم).
  - ۲- آماده نمودن حقوق و آزادی‌ها برای مردم.
- اسلام به حیث آخرین دین خدا (جَلَّ جَلَّالَهُ) و یک نظام کامل و همه جانبه زنده گی در مورد نظام سیاسی جامعه بر دو اصل عمده استوار است:
  - ۱- حاکمیت مطلق و حق قانون‌گذاری از آن خدا است.
  - ۲- خلافت از آن مردم است.

فصل ششم

رسانه‌ها

- با افکار عمومی و رسانه‌ها آشنا شوید؛
- انواع رسانه‌ها؛
- رسانه‌ها و دموکراسی؛
- اخلاق رسانه‌ای؛

اهداف فصل

از شاگردان انتظار می‌رود که به اهداف دانشی زیر دست یابند:

- با مفهوم رسانه‌های عمومی آشنا شوند؛
  - افکار عمومی را بفهمند؛
  - با انواع رسانه‌های عمومی آشنا شوند؛
  - ویژگی‌های هر یک از رسانه‌ها را بدانند؛
  - نقش رسانه‌های عمومی در ساختن افکار عمومی را بدانند؛
  - نقش رسانه‌ها را بدانند؛
  - با اخلاق رسانه‌یی آشنا شوند؛
  - با اصول و حدود آزادی بیان آشنا شوند؛
- از شاگردان انتظار می‌رود که با اهداف مهارتی زیر برسند:
- بتوانند مفهوم رسانه‌های عمومی را تشریح نمایند؛
  - بتوانند اصطلاح افکار عمومی را توضیح دهند؛
  - بتوانند انواع رسانه‌های عمومی را فهرست نمایند؛
  - بتوانند ویژگی هر یک از رسانه‌های عمومی را بیان کنند؛
  - بتوانند نقش رسانه‌ها را در شکل دادن افکار عمومی توضیح دهند؛
  - بتوانند نقش رسانه و دموکراسی را تشریح دهند؛
  - بتوانند اخلاق رسانه‌یی را توضیح دهند؛
  - بتوانند اصول و حدود آزادی بیان را توضیح دهند؛

با افکار عمومی و رسانه‌ها آشنا شوید

در درس گذشته با دید اسلام در مورد دموکراسی آشنا شدید و نقدهایی که از جهات مختلف به آن صورت گرفت آگاهی حاصل نمودید، هم اکنون نقش رسانه‌ها را در توجیه افکار عمومی مورد بحث قرار می‌دهیم.

مباحثه نمایید

تاریخ جوامع را می‌توان به مثابه تاریخ رسانه‌ها دانست. انسان‌ها در آغاز، طی هزاران سال از زبان شفاهی به عنوان مؤثرترین و کارآمدترین وسیله تبادل افکار، پیمان‌ها و برقراری روابط استفاده کرده‌اند.

در این قسمت سؤال‌ها مطرح می‌گردد:

انسان‌ها ی اولیه چگونه پیام‌شان را به دیگران انتقال می‌دادند؟ با مرور زمان انسان‌ها از چه وسایلی برای انتقال پیام خود کار می‌گرفتند؟ امروز انسان‌ها، برای انتقال تجربه‌ها، و احساسات و عقاید خود از چه امکانات و وسایلی استفاده می‌کنند؟ در صورتی که از این امکانات و وسایل استفاده نکنیم، آیا می‌توانیم نیازهای خود را به موقع مرفوع سازیم؟ در این حالت، جامعه به چه مشکلات روبه‌رو خواهد شد؟ پیش از این که در مورد رسانه‌ها آگاهی حاصل نمایید، لازم است با افکار عمومی آشنا شوید.

افکار عمومی چیست؟

مجموعه‌یی از تصمیم‌های عام افراد یک گروه در مورد یک موضوع خاص را افکار عمومی می‌گویند یا به عبارت دیگر: افکار عمومی مجموعه عقاید افراد جامعه است نسبت به موضوعی که افراد در باره آن موضوع، دارای علایق و منافع مشترک‌اند.

اهمیت روز افزون افکار عمومی در دنیای امروز به خصوص جامعه صنعتی، حاکمان را واداشت تا برای جلب همکاری پیش از پیش به نظریات، اعتقادات و تمایلات آن‌ها توجه نمایند و به منظور تأمین خواسته‌ها

و نیازهای گروهی و سایل گوناگون افکار عمومی را با خود هم‌آهنگ سازند.

❁ چرا دولت‌های صنعتی به بررسی افکار عمومی نیاز دارند؟

آیا می‌دانید رسانه چیست؟

رسانه وسیله انتقال پیام، معلومات و اطلاعات با استفاده از وسایل زیر می‌باشد:

رسانه برقی مانند: رادیو، تلویزیون، شبکه کیبلی و اینترنت.

رسانه چاپی: مانند: روزنامه، جریده، (هفته نامه نشریه پانزده روزه) ..... و غیره.

اهمیت رسانه‌ها

ظهور و رشد رسانه‌ها به صورت جدی، باعث تغییر شیوه و انتقال فرهنگ از نسلی به نسل دیگر شده است، علاوه بر این، امروز رسانه‌ها می‌تواند تازه‌ترین خبرها، تحولات و نوآوری‌های علمی و فنی وقایع و حادثات اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی، سیاسی و ورزشی جهان را به مخاطبان خود انتقال دهد. رسانه‌ها به عنوان مهم‌ترین عامل تبلیغات از یک سو و مهم‌ترین عامل تأثیرگذار بر افکار عمومی از سوی دیگر، در جهان امروز از اهمیت فوق‌العاده برخوردار است. به طور کلی نقش و اهمیت رسانه‌ها در بسیاری از جوامع و کشورها در بهبود و اصلاح و تأمین قانونیت نهفته است.

رسانه‌ها و مردم در اداره جامعه چه تأثیر دارند؟

رسانه‌ها، مردم را در جریان امور اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و فرهنگی قرار داده و با عوامل و نتایج آن آشنا می‌سازد. شما همه روزه شاهد بررسی، تجزیه و تحلیل حوادث، وقایع و رویدادها در کشور و جهان توسط رسانه‌ها هستید. رسانه‌ها در موارد مختلف از طریق همه پرس‌ها، مباحثات سیاسی، میزهای مدور، خبر داغ..... برنامه‌ها، کارکردهای دولت را نظارت می‌نمایند و نظرات اصلاحی و انتقادی خود را به آن‌ها انتقال می‌دهند و مسؤولان دولتی نظرات انتقادی و اصلاحی مردم و کارشناسان را می‌شنوند و در اصلاح کارهای شان از آن استفاده می‌نمایند.

رسانه‌ها مردم را به حقوق و وظایف شان آشنا می‌سازد، مردم به وظایف و مکلفیت‌های شان آگاه می‌گردند. در نتیجه احساس مسؤولیت می‌کنند و نتیجه این می‌شود که وظایف و مکلفیت‌های خود را قبول کرده آن را به موقع انجام می‌دهند.

آیا می‌دانید رسانه‌ها دارای کدام نقش‌ها و وظایف اند؟

۱- نقش تفریحی

رسانه‌ها به طور معمول با زمان فراغت انسان‌ها برخورد می‌نماید. بنابراین جزیی از کار کرد و وسایل ارتباطی صرفاً تفریح و سرگرمی و آموزش انسان‌ها است تا از آن‌ها موجوداتی توانا و خلاق برای کار و فعالیت به بار آید. این نحوه گذران اوقات فراغت هم جنبه اخلاقی دارد و هم جنبه فرهنگی.

۲- نقش خبری

رسانه‌ها پخش خبر و اطلاع را به عهده دارند، رسالت آنان در انتقال سریع بی‌طرفانه و آگاهی پخش اخبار و وقایع دنیای ما است. از همین رو است که رسانه‌ها، کوچک شدن کره ارض و همسایه‌گی ساکنان آن را موجب شده اند و هیچ حادثه در عصر ارتباطات جمعی صرف به یک منطقه جغرافیایی محدود نمانده، بلکه به تمام جهان مربوط می‌شود؛ به طور مثال: یک افغان به شهادت می‌رسد مربوط به کشور افغانستان نمی‌شود بلکه تمامی جهان از آن متأثر و ملول می‌گردد.

۳- نقش یکسان سازی

رسانه‌ها نزدیکی سلیقه‌ها، خواسته‌ها و توقعات تمامی ساکنان یک جامعه را باعث می‌شود، و خروج جوامع از عصر محدوده‌ها را فراهم می‌سازد.

۴- آگاه سازی

هر چند اطلاع رسانی با آموزش و از طرفی به خبر رسانی نزدیک است. لکن، وظیفه خاص و متمایز رسانه‌ها باید نه تنها به انتقال خبر و اطلاع باشد بلکه باید به تحلیل درست اخبار و تشریح و تفسیر آنان نیز پردازند، تحلیل حوادث خبری و آگاه سازی انسان‌ها یکی از عللی است که موجب تغییر مفکوره‌ها در انسان می‌گردد. بنابر این گفته می‌توانیم که وظیفه رسانه‌ها تنها پخش خبر نیست، بلکه باید به تحلیل و قایع، تشریح آنان و آگاه سازی انسان‌ها پردازد. ❀ به نظر شما آیا وظیفه رسانه صرف پخش خبر را احتوا می‌کند یا موضوعات دیگر را نیز دربردارد؟ در زمینه معلومات دهید.

احساس رابطه اجتماعی

رسانه‌ها همچون پلی بین افراد جامعه عمل می‌کند و آنان را از تعلق شان به یک کل (جامعه) آگاه می‌سازد. رسانه‌ها می‌توانند، مخاطبان خویش را به سوی کمال و رستگاری و یا ابتدال و ضلالت بکشانند، رسانه‌ها می‌توانند تنویر افکار و یا زهر پاشی ذهنی نمایند. رول رسانه‌ها در تقویت روحیه وحدت ملی و اتفاق و همدلی مردم و همین طور در کاشتن تخم نفاق ملی به جای وفاق، نقش عمده را بازی می‌کند. رسانه‌ها هم عامل و هم نشان دهنده تعلق اجتماعی انسان‌ها است. به طور فشرده می‌توان گفت: فعالیت رسانه‌ها در جهان ابعاد وسیع و پیچیده کسب کرده و درک و تفکیک اثرات مثبت و منفی رسانه بسیار دشوار گردیده است.

مروری بر درس

-
-
-
-
-

پاسخ دهید

- ۱- افکار عمومی چیست؟
- ۲- افکار عمومی چه اهمیت دارد؟
- ۳- رسانه را تعریف نمایید.
- ۴- رسانه‌ها، در جامعه چه تأثیر دارند؟
- ۵- چهار وظیفه رسانه‌ها را مختصراً بیان دارید.

کارخانه‌گی

نظر خود را در پنج سطر در مورد اهمیت رسانه‌ها بنگارید.

انواع رسانه‌ها

در درس گذشته آموختید که رسانه وسیله انتقال پیام، معلومات و اطلاعات با استفاده از وسایل آتی می‌باشد:

رسانه برقی: رادیو، تلویزیون، شبکه کیبلی و اینترنت؛

رسانه چاپی: روز نامه و جریده؛ در این درس به انواع رسانه‌ها آشنا می‌شوید.

مباحثه نمایید

مطبوعات چیست؟ بر اجتماع چه تأثیر دارد؟

اصطلاح مطبوعات به دو معنا آمده است: خاص و عام. مطبوعات به معنای خاص و اصطلاحی آن معمولاً به نشرات دوره‌یی از قبیل: روزنامه‌ها، مجلات اطلاق می‌شود، ولی مطبوعات به معنای عام آن علاوه بر مطبوعات دوره‌یی شامل کتاب، اعلان، فیلم و نمایشنامه (سینما و تیاتر) نیز می‌باشد.

مطبوعات، مظهر تمدن و نشانه رشد و بیداری یک ملت است، میزان توسعه و رشد مطبوعات هر ملتی بیانگر میزان رشد و آگاهی او می‌باشد، در باره هر ملتی از روی مطبوعاتی که دارد می‌توان قضاوت کرد.

مطبوعات یکی از وسایل مؤثر نظارت بر امور عمومی و دولت، در حکم چشم و گوش ملت محسوب می‌شود. به هیچ کس پوشیده نیست که امروز مطبوعات در زنده گی اجتماعی و سیاسی یک کشور نقش مهمی را ایفا می‌کند. از لحاظ اهمیتی که مطبوعات در روشن کردن افکار و عقاید و هدایت آن‌ها دارد، دولت و هیأت حاکمه هیچ کشوری، نمی‌تواند از نظارت در این امر مهم چشم‌پوشد. ❁ در مورد اهمیت مطبوعات با اعضای گروه مشوره نموده در زمینه معلومات ارائه دارید.

روز نامه چیست؟

روزنامه، نشریه ای را گویند که اساساً هر روز نشر می‌شود و به صورت پیگیر اطلاعات تازه عمومی را پیرامون وقایع مهم روز در تمام ساحات زنده‌گی اجتماعی، داخلی و خارجی برای خواننده‌گان خود نشر می‌کند، روز نامه قدیم ترین سازمان ژورنالیستیک می‌باشد و حتی امروز به حیث مهمترین وسیلهٔ پخش و نشر اطلاع در جوامع انسانی به کار می‌رود و از لحاظ مفاد همه‌گانی و فعالیت پیگیر و همه جانبه خود بی مانند می‌باشد.

روز نامه‌ها اطلاعاتی را در بارهٔ امور جاری، سرگرمی و آگاهی در یک جا ارائه می‌کردند. در نخستین سال‌های قرن بیستم روزنامه‌های شهری یا منطقه‌یی پدیدار گردید. دو نمونه از نخستین روز نامه‌های معتبر در قرن بیستم نیویارک تایمز و تایمز لندن بودند که بیشتر روزنامه‌های متنفذ در کشورهای دیگر این دو روزنامه را به عنوان سرمشق خود انتخاب کردند.

❁ ده روز نامه کشور را فهرست نموده یکی از اعضای گروه‌ها به شاگردان بیان دارد.

رادیو چیست؟ از رادیو برای کدام مقاصد استفاده به عمل می‌آید؟

رادیو، یکی از وسایل تخنیکی شنیدنی است که در خانه و خانواده‌ها راه دارد و مورد استفاده عامه مردم قرار می‌گیرد رادیو از وسایل ارتباطی ای است که می‌توان آن را عمدتاً رسانه ارتباطی یک جانبه نامید.

رادیو به عنوان رسانه آگاهی و خبری، در موارد زیاد تاثیرات قابل ملاحظهٔ بر جا گذاشته در مقایسه با سینما و وسایل ارتباطی تحریری نه تنها میدان عمل و سیعی در اختیار دارد و می‌تواند به گسترده‌گی افکار و اذهان تاثیر بگذارد، بلکه گذشته از وسعت میدان عمل می‌تواند با سرعت شکفت انگیزی این کار را انجام دهد. از طریق رادیو پخش برنامه‌های تعلیمی و تربیتی در همه کشورهای جهان معمول و مروج است. در تشکیل وزرات معارف به نام ریاست رادیو تلویزیون تعلیمی و تربیتی وجود دارد که وظیفه آن پخش و نشر پروگرام‌های تعلیمی و تربیتی بوده در تقویه سطح دانش علمی و مسلکی معلمان و شاگردان با ارزش و سودمند می‌باشد.

❁ با گروه خود بحث نموده اسم ده رادیو کشور را تحریر دارید.

تلویزیون چیست؟

تلویزیون یکی از رسانه‌های شنیدنی و دیدنی است که تأثیر فزاینده آن از مهم‌ترین تحولات در وسایل ارتباط جمعی در چهل سال اخیر به شمار می‌رود. امروز تلویزیون بخش جداناپذیر از زندگی خانواده‌ها را تشکیل می‌دهد. تلویزیون به فراهم ساختن چارچوب‌های تجربه، نگرش‌های کلی فرهنگی که در بین افراد در جوامع امروزی اطلاعات را تفسیر کرده و سازمان می‌دهد، کمک می‌کند. تلویزیون در گسترش اشکال غیر مستقیم ارتباط در عصر حاضر به اندازه کتاب و مجلات و روزنامه‌ها مهم است. تلویزیون شیوه‌هایی را که افراد زندگی اجتماعی را تفسیر کرده و نسبت به آن عکس‌العمل نشان می‌دهند، قالب ریزی می‌کند.

انترنت چیست؟

همه شما، در طی روز چندین مرتبه کلمه اینترنت را از طریق رسانه‌های جمعی نظیر روزنامه، رادیو و تلویزیون شنیده باشید لکن ممکن است تا هنوز همه‌تان تصور دقیقی از ماهیت اینترنت و کارکرد آن را در دنیای امروز نداشته باشید.

انترنت یک شبکه گسترده جهانی با قدمت ۲۵ ساله است که در پنج سال اخیر گسترش زیادی پیدا کرده است. اینترنت مجموعه‌یی از هزاران شبکه گسترده کوچک و بزرگ در سراسر جهان است که شرکت‌ها، سازمان‌ها، مراکز علمی و تجاری و استفاده‌کنندگان (آنها که باعث پیشرفت کار می‌شوند) اشخاص را به هم مرتبط می‌کند. اینترنت نیز نظیر سایر پدیده‌ها، دارای منافع بی شماری می‌باشد. اینترنت ارزان‌ترین وسیله ارتباط افراد با یکدیگر و همچنین آسان‌ترین طریقه دسترسی به آخرین اطلاعات در سراسر جهان می‌باشد. و از طریق اینترنت هر نوع اطلاعاتی اعم از متن، تصویر، صوت، و فیلم قابل انتقال است. پوهنتون‌ها، مراکز تحقیقاتی کوچک و بزرگ دنیا به این شبکه متصل هستند و گنجینه علمی خویش را در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهند. اساتید و دانشمندان، آخرین دستاوردها و اختراعات خود را در

معرض استفادهٔ عموم قرار داده و افراد ناشناسی از آن استفاده می‌نمایند. استفاده از امکانات جدید، دانشمندان و صاحب‌نظران می‌توانند بدون مسافرت، در اینترنت، گردهمایی از راه دور برپا کنند، با یک‌دیگر مشورت کنند. اکنون بسیاری از امور تجارتي و خرید و فروش با استفاده از امکانات اینترنت انجام می‌شود. امکانات اینترنتی در افغانستان در سال ۱۳۸۱ هـ. ش. مهیا شده که در ۳۴ ولایت کشور و یک تعداد از ولسوالی‌ها فعلاً امکانات دسترسی به آن وجود دارد.

شبکه کیلی چیست؟

شبکه کیلی از جمله رسانه‌های همه‌گانی سمعی و بصری است که برنامه‌های گوناگون تربیتی، فرهنگی و تفریحی ملی و بین‌المللی را برای مشترکین عرضه می‌کند.

مروری بر درس

-
-
-
-
-

پاسخ دهید

- ۱- مطبوعات چه تأثیری بر جامعه دارد؟
- ۲- محتویات روزنامه‌ها را کدام مطالب تشکیل می‌دهد؟
- ۳- رادیو و تلویزیون چه تأثیری بر افکار مردم دارند؟
- ۴- منافع اینترنت را بیان کنید.
- ۵- شبکه کیلی دارای کدام برنامه‌ها می‌باشد؟

کارخانه‌گی

رادیو را با تلویزیون مقایسه کنید.

رسانه‌ها و دموکراسی

در درس گذشته پیرامون انواع رسانه‌ها معلومات حاصل نمودید. در درس حاضر به ارتباط رسانه‌ها و دموکراسی آشنا می‌شوید.

بحث نمایید

رسانه‌ها جزیی از نهاد جامعه مدنی است. عده‌یی از علمای جامعه شناسی آن را رکن چهارم دولت میدانند. از رسانه‌ها در نظام‌های مختلف سیاسی، استفاده‌های متفاوتی صورت می‌گیرد. طور مثال: در نظام‌های دموکرات مردم جامعه نیز از آن به نفع خود استفاده می‌نمایند در حالی که در نظام‌های استبدادی تحت کنترل قطعی دولت بوده و بیشتر به نفع آن‌ها کار می‌نماید. در این قسمت سؤال مطرح می‌شود که:

آزادی رسانه‌ها در رژیم‌های دموکرات چه اهمیت دارد؟

آزادی رسانه‌ها لازمه آزادی فکر و بیان بوده، مهم‌ترین رکن دموکراسی به شمار می‌رود. آزادی رسانه‌ها در نظام مردمی، مظهر تمدن یک ملت و نشانه رشد و بیداری آن است. آزادی رسانه‌ها یکی از وسایل مؤثر نظارت بر امور دولت، و ملت محسوب می‌گردد. رسانه‌ها را می‌توان پایه و اساس مردم سالاری دانست و احترام زیادی به آن قایل شد؛ زیرا بدون دستیابی به اطلاعات و اخبار صحیح، قضاوت در باره امور و تصمیم‌گیری‌های عمومی و سیاسی امکان پذیر نمی‌باشد.

اهمیت رسانه‌ها

رسانه‌ها برای دولت مردمی نیروی بی‌نظیر است که دولت را قادر می‌سازد تا تماس را با مردم حفظ و انتقادات و پیشنهادها را برای بهبود امور عرضه دارند.

رسانه‌ها نه تنها شکایت‌های عمومی را تحلیل و تجزیه نموده، بلکه سعی و تلاش می‌نمایند، تا احساسات و نظریه‌های مردم را آن طوری که است انعکاس دهند. به تجربه ثابت گردیده وقتی در یک کشور انتقاد وجود نداشته باشد، خطر تعدی، ظلم، بی عدالتی و تجاوز در جامعه بیشتر می‌باشد و ماموران دولت بدون ترس از اعتراض و مؤاخذه، از قدرت خود سوء استفاده می‌کنند، وقتی رسانه‌ها هست، انتقاد نیز وجود دارد، ماموران دولت و یا هر شخص دیگر از آن می‌ترسند و به حال مردم توجه می‌نمایند. این امر در نظام‌های مردمی برآورده می‌شود.

در کشورهای دارای نظام دموکراسی هر فرد حق دارد که از آزادی رسانه‌ها مستفید گردد. عقاید و نظرات خود را در مورد جامعه، دولت و سیاست و سایر امور به شکل کتاب، مقاله یا بیان شفاهی از طریق روزنامه‌ها، مجلات و رادیو و وسایل اطلاعات جمعی به نشر رساند. دولت حق ندارد بر مکاتیب نشر شده یا قابل نشر شخص سانسور وضع نماید مگر این که مخالف قانون اساسی کشور، و قانون رسانه‌ها، توهین به عقاید و مقدسات دینی ... و غیره باشد.

✱ با اعضای گروه خود در مورد اهمیت رسانه‌ها در نظام دموکراتیک بحث نموده خلاصه آن را به دیگران بیان کنید.

رسانه‌ها و انتخابات

نقش رسانه‌ها در نظام مردم سالاری در انتخابات براننده است. یکی از وظایف رسانه‌ها دادن آگاهی‌های لازم جهت سهیم شدن مردم در انتخابات است، رسانه‌ها می‌تواند مردم خاموش جامعه را در جهت انتخاب کردن و انتخاب شدن سالم سوق دهد. انتخابات یکی از مصادیق سهم‌گیری سیاسی مردم در پروسه سیاسی است. مشارکت سیاسی نتیجه بازدهی است که بر مبنای دسترسی آزاد افراد و گروه‌ها در حوزه‌های رأی‌گیری صورت می‌گیرد. رسانه‌ها معلومات کافی

را در باره کاندیدا، احزاب، پالیسی‌های آن‌ها و چگونگی پروسه انتخابات فراهم می‌سازد و زمینه رأی دادن آگاهانه را برای رأی دهنده‌گان مهیا می‌سازد. رسانه‌ها معلومات کامل و دقیق را برای رأی دهنده‌گان آماده می‌نماید. هم چنان کاندیدا و احزاب مستحق آن از رسانه‌ها برای رساندن پیام

خود به مردم استفاده می‌کنند. رسانه در ترغیب مردم برای حضور حد اکثر به پای صندوق‌های رأی تلاش می‌کنند و با ارائه تحلیل‌های درست و بی‌طرفانه، برای تصمیم‌گیری صحیح مردم در جهت ارزیابی اصلاح نماینده‌گان کمک می‌کند. رسانه‌ها تمام جریان انتخابات و پیام سیاستمداران را ارزیابی و بررسی می‌نمایند. این موشکافی رسانه‌ها می‌تواند حراست کننده خوبی در برابر ملاحظات و فساد احتمالی در مدیریت انتخابات باشد. در نظام‌های استبدادی اصلاً رسانه‌های آزاد وجود ندارد. اگر رسانه‌یی باشد، تابع سیاست دولت هستند و آنچه را که دولت دیکته می‌نماید رسانه‌ها نشر می‌نمایند و آزادی ندارند. خلاصه، رسانه‌ها در تعمیم و پخش دموکراسی و آزادی‌های مردمی انتخابات ریاست جمهوری، پارلمانی، طرح توسعه دولت‌ها رویدادهای سیاست، نقش کلیدی ایفا می‌کند.

✿ نقش رسانه‌ها را در انتخابات و شناسایی کاندیدا به همکاری اعضای گروه خود تحریر و به شاگردان بیان دارید.

مروری بر درس

پاسخ دهید

- ۱- چرا رسانه‌ها چشم گوش ملت هستند؟
- ۲- در کشورهایی که آزادی رسانه‌ها وجود نداشته باشد، مردم آن در چه حالت قرار می‌داشته باشند؟
- ۳- رسانه‌ها در رژیم‌های دموکراسی و استبدادی از هم چه فرق دارند؟
- ۴- رسانه‌ها در کدام موضوعات نقش کلیدی دارند؟ بیان دارید.
- ۵- خلاصه کارکرد رسانه‌ها را در رژیم دموکراسی بیان دارید.

کارخانه‌گی

در مورد نقش رسانه‌ها در رژیم دموکراسی چند سطر بنگارید.

آزادی بیان و اخلاق رسانه‌یی

در درس گذشته در مورد رسانه‌ها و مردم سالاری آگاهی حاصل نمودید و آموختید که: رسانه‌ها مظهر تمدن یک ملت و نشانه رشد و بیداری آن است. اندازه رشد و توسعه رسانه‌های هر ملتی بیانگر اندازه رشد و آگاهی آن می‌باشد. هم‌چنان آموختید که آزادی رسانه‌ها در صورت موجودیت نظام مردمی امکان پذیر می‌باشد. در این درس در مورد آزادی بیان و اخلاق رسانه‌یی آشنا می‌شوید.

مباحثه نمایید

آزادی بیان با حفظ اخلاق رسانه‌یی در پیشرفت و بیداری جوامع بشری رول بس مهم دارد به نظر شما:

- آزادی بیان تحت چی نوع شرایطی در یک جامعه عملی شده می‌تواند؟

آزادی بیان، یکی دیگر از انواع آزادی است که از اهمیت زیادی برخوردار است. آزادی بیان امروز از ضروریات زنده‌گی اجتماعی شمرده می‌شود. و عبارت از آزادی افراد در بیان نظرات و ایراد نطق و خطابه، بدون ترس و وا همه از دخالت دولت می‌باشد. آزادی بیان یکی از حقوق و آزادی‌های فکری است. یعنی افرادی که در اجتماع زنده‌گی می‌کنند باید آن طور که می‌اندیشند بتوانند بیان کنند و یا از طریق کتاب و مطبوعات به دیگران منتقل سازند و آن‌ها را در جریان افکار و اطلاعات خود قرار دهند. بعضی علما و متفکرین آزادی بیان را نقطه اوج تمام آزادی‌های مدنی به شمار می‌آورند. منظور از آزادی بیان آن است که هر تبعه، حق اظهار نظر دارد و نیز حق دارد نظرات خود را مانند: دیگران به گوش مردم برساند. برای این منظور افراد حق جستجو و دستیابی به همه انواع اطلاعات و اندیشه‌ها از طریق همه رسانه‌ها را دارند. آزادی بیان منافع زیادی برای جامعه دارد. سلب آزادی بیان باعث کندی و رکود تکامل پیشرفت جامعه می‌گردد.

منظور از آزادی بیان چیست؟ با اعضای گروه خود بحث نموده نتیجه را به دیگران بیان دارید.

آزادی بیان تا چه حد مجاز است؟

آزادی بیان به این مفهوم نیست که هر کس هر چه می‌خواهد در جامعه مطرح کند، بدون در نظر داشت این که به حال جامعه مفید یا مضر و یا سبب گمراهی و فساد اخلاقی، فتنه و آشوب شود؛ بلکه آزادی بیان تا حدودی جایز است که اعمال وی باعث زیان دیگران نشود. کرامت انسانی حقوق دیگران و عفت کلام را رعایت نماید.

مهمترین حدود آزادی بیان به ترتیب عبارت است از:

- آزادی بیان نباید به هیچ عنوان در برابر مقدسات دینی، مصالح و منافع ملی کشور قرار گیرد؛
- آزادی بیان نباید موجب بی اهمیت شدن قانون و ارزش‌های مورد قبول جامعه گردد؛
- آزادی بیان نباید موجب عقده‌گشایی و بهانه برای توهین و اهانت بدون موجب و دلیل نسبت به افراد حقیقی یا نهادهای حقوقی گردد؛

آزادی مطبوعات و اخلاق رسانه‌یی: به موجب این اصل افراد، حق نشر افکار خود را از طریق نوشته‌ها یا مطبوعات دارا می‌باشند، بدون این که نشر آن‌ها موقوف به تحصیل اجازه یا محکوم به سانسور باشد. آزادی مطبوعات، شامل تأسیس مطبعه و نشر اعلان و فروش نشریه‌ها به وسیله گرداندن آن در گذرگاه‌ها است. نقد و بررسی و ارائه تحلیل واقع‌بینانه و روشن‌گرانه نسبت به مسایل و جریان‌های موجود کشور، نقد عملکردهای دولت، آگاهی دادن به مردم، ابلاغ افکار عمومی زمان امکان‌پذیر است که اطلاعات دقیق در دست باشد.

آیا می‌دانید مفهوم اخلاق رسانه‌یی چیست؟

مفهوم اخلاق رسانه‌یی در مکان‌ها و زمان‌های مختلف در کشورها، فرق می‌کند، عموماً اخلاق رسانه‌یی نوشته‌های تحریر شده نیستند. و بیشتر بر می‌گردد به قوانین و ارزش‌های اجتماعی در یک محدوده خاص زمانی و جغرافیایی. در اخلاق رسانه‌یی بحث از باید‌ها و نبایدها و توصیه و نهی در میان است. مسؤولیت‌پذیری یکی از حقیقت‌های بزرگ در اخلاق رسانه‌یی می‌باشد. بررسی‌ها نشان داده است که رسانه‌ها مؤثریت چشم‌گیری در سمت‌دهی افکار، نظرها، تلقی‌ها و برداشت‌ها در جوامع دارد و این تأثیرگذاری می‌تواند جنبه سازنده‌گی و دادن تعلیم و یا ممکن بعد تخریبی نیز داشته باشد. بنابر این لازم است که نحوه تأثیرگذاری رسانه‌ها طوری تنظیم گردد که اخلاق به نفع اجتماع و انسانیت باشد.

اخلاق رسانه‌یی متشکل از کدام موضوعات است؟

اخلاق رسانه‌یی مبحث وسیع از اخلاق حرفه‌یی است که متشکل از موضوعاتی؛ مانند: آزادی بیان، آزادی مطبوعات، قانون مطبوعات، مسایل و معاهده‌های بین‌المللی، حق چاپ سرقت ادبی، مسؤولیت روزنامه نگار، آگاهی نویسنده و مانند آن‌ها، که دارای متون تحریری و مدارک مشخص و قابل استفاده است. و همچنان موضوعات زیاد دیگری که نوشته و مشخص نیستند. اما هر روز نامه‌نگار در جامعه خود آن‌ها را می‌شناسند. اخلاق رسانه‌یی در جوامع مختلف، خصوصیت‌ها و ویژه‌گی‌های خود را دارد. اصول آزادی و فعالیت‌های رسانه‌یی را قانون رسانه‌های جمعی مشخص می‌نماید همچنان چارچوب اخلاقی مسلط بر آن جامعه را تکمیل می‌نماید. مسایل محوری در اخلاق رسانه‌یی که باید در نظر گرفته شود؛ عبارت از: صداقت، صحت، توازن، امانت و پرهیز از آنچه در ضدیت با منافع ملی واقع شود، می‌باشد. در مجموع اخلاق رسانه‌یی را می‌توان با در نظر گرفتن امانت‌داری، آگاهی همه‌گانی و مسؤولیتی بررسی نمود چون: نخستین اصالت خبرنگار اطلاع‌رسانی می‌باشد، از این رو خبرنگار باید کوشش نماید که اطلاعات مورد نیاز جامعه را فراهم نماید و آن را با دلائل مشخص و گرایش‌های خود پنهان نساخته تحریف نکند. خبرنگاران باید دارای معلومات کافی در مورد موضوع داشته باشند، هرگاه در مواردی که دارای معلومات کافی نیستند نباید معلومات ناقص را نشر کنند. زیرا نشر خبر ناقص و کاذب سبب القای آگاهی کاذب و ناقص‌گیرنده گان خبر می‌گردد. رسانه‌ها در قبال جامعه

و مردم خود از نظر اخلاقی مسؤول اند تا از نشر آن چه در قانون نامه‌ها و قواعد یک کشور ضد اخلاقی تلقی می‌شود، خود داری نمایند. رسانه‌ها به دو صورت ممکن است با استفاده از آزادی مطبوعات از قوانین مطبوعات تخطی کنند:

- به دلیل نوشتن افتراء، توهین و پرداختن به مسایل خصوصی افراد. در صورت چنین تخطی‌ها به شکایت افراد رسیده گی شده و مجرمان تحت پیگرد قانونی قرار می‌گیرند.
- به دلیل نوشتن مسایل خلاف قانون مطبوعات و استفاده غیر قانونی از آزادی مطبوعات؛ مانند: توهین به مقدسات، به خطر انداختن امنیت ملی و مشوش ساختن اذهان عمومی در اکثر کشورها برای رسیده گی به اتهامات یا قانون شکنی‌های رسانه‌یی، محکمۀ رسانه‌یی به حضور هیأت منصفه مطبوعاتی به صورت علنی بر گزار می‌شود. ممکن گاهی نقد اعتراض فردی یا جمعی را در پی داشته باشد بنابراین نقد باید اخلاق رسانه‌یی را از بین نبرده از حقوق فردی و جمعی در برابر زیاده روی و انحراف رسانه‌ها جلوگیری کند.

❖ به نظر شما چرا رسانه‌ها از آزادی قانون رسانه‌ها تخطی می‌کند؟ با مشوره اعضای گروه دلایل را بیان نمایید.

در مورد اخلاق رسانه‌یی در افغانستان چه می‌دانید؟

امروزه رسانه‌ها در کشور، از رشد خوبی برخوردار اند. قانون رسانه‌های افغانستان تا حدود زیادی آزادی‌هایی برای رسانه‌های جمعی قابل شده است. مشکلی که در رسانه‌های کشور وجود دارد این است که یک عده‌یی خبرنگاران غیر مسلکی و با عدم آگاهی از اخلاق رسانه‌یی وارد عرصه عمل گردیده اند. تمثیل‌های قومی، لسانی، و غیره ... بسیار زیاد انعکاس داده اند که باعث پرالیم‌های زیاد در کشور شده اند در شرایط کنونی کشور به صلح و امنیت ضرورت اشد دارد. بنابر این خبرنگاران و قلم به دستان اخبار و اطلاعات صلح را بر سایر اطلاعات اولویت دهند، رسانه‌ها در تقویت اعتماد ملی، ثبات و صلح کمک نمایند و نباید وسایل باشند برای کمک رسانیدن اهداف ضد اجتماعی، ضد امنیتی و غیره.. و از نشر مطالبی که منافی افکار همه‌گانی باشد باید پرهیز نمایند؛ مانند: آثار و مطالبی که مغایر با اصول و احکام دین مقدس اسلام باشد. آثار و مطالبی که موجب توهین به سایر ادیان و مذاهب گردد، هم‌چنان آثار و مطالبی که مغایر قانون اساسی بوده و در قانون جزا و دیگر قوانین کشور ما جرم محسوب می‌شود؛ چون کشور ما یک دولت اسلامی است، تبلیغ و ترویج ادیان دیگر غیر از دین مقدس اسلام جواز ندارد.

❖ به نظر شما چرا اخلاق رسانه‌یی نظر به ممالک فرق می‌کند؟ در زمینه نظر خویش را ارائه دارید.

پاسخ دهید

- ۱- آزادی بیان چیست؟
- ۲- دو مورد از محدودیت آزادی بیان را بنگارید.
- ۳- خصوصیات مطبوعات را در رژیم مردم سالاری تحریر دارید.
- ۴- کدام موضوعات شامل اخلاق رسانه‌یی می‌شود؟ بنگارید.
- ۵- رسانه‌ها کدام موضوعات را نباید نشر کنند؟ در زمینه معلومات دهید.

کارخانه‌گی

کدام موضوع در قانون رسانه‌یی کشور جرم شناخته می‌شود؟ د در زمینه معلومات ارائه دارید.

خلاصه فصل ششم

- افکار عمومی مجموعه از تصامیم افراد یک گروه عام را درمورد یک موضوع خاص می‌گویند.
- رسانه وسیله انتقال پیام ، معلومات و اطلاعات با استفاده از این وسایل می‌باشد: رسانه برقی، رسانه چاپی.
- انواع رسانه عبارت‌انداز: مطبوعات، روزنامه، رادیو، تلویزیون، انترنیت و شبکه کیبلی.
- رسانه به عنوان نهاد جامعه مدنی که در واقع رکن چهارم حکومت یاد می‌شود نقش مهمی در ایجاد شرایط مناسب جهت توسعه فرهنگی و سیاسی جامعه ایفا می‌نماید.
- آزادی بیان عبارت از آزادی افراد در بیان عقیده با درنظرداشت ارزش‌های اسلامی و ایراد نطق و خطابه، بدون ترس و واهمه از دخالت دولت است. آزادی بیان یکی دیگر از انواع آزادی‌ها است که در جهان امروز از اهمیت زیادی برخوردار است.
- اخلاق رسانه‌یی مبحث گسترده از اخلاق حرفه‌یی است که متشکل از موضوعاتی؛ مانند: آزادی بیان، آزادی مطبوعات، قانون مطبوعات، میثاق‌ها و معاهده‌های بین‌المللی، حق چاپ، سرقت ادبی و غیره می‌باشد.